

KEMI-TORNION AMMATTIKORKEAKOULU

”NYT MÄ SAIN OLESKELULUVAN. NO, MITÄ SITTEN?”

Vastaanottokeskuksesta alaikäisenä kuntaan ja itsenäiseen elämään

Sanna Piuva

Sosiaalialan koulutusohjelma
Kansalais- ja aluelähtöinen sosiaalialan käytäntöjen kehittäminen
Sosionomi (ylempi AMK)

KEMI/TORNIO 2011

TIIVISTELMÄ

Tekijä: Sanna Piuva

Opinnäytetyön nimi: ”NYT MÄ SAIN OLESKELULUVAN. NO, MITÄ SITTEN?”
Vastaanottokeskuksesta alaikäisenä kuntaan ja itsenäiseen elämään

Sivuja: 98+6

Opinnäytetyön kuvaus: Tarkoituksena on selvittää mitä ovat alaikäisen ilman huoltajaa saapuneen turvapaikanhakijanuoren alkuvaiheen kotouttamispalvelut ja tuen tarpeet kunnassa myönteisen oleskeluluvan jälkeen.

Teoreettinen ja käsitteellinen esittely: Hankkeen teoreettisessa osuudessa perehdytään aihealueeseen liittyvään vastaanottokeskus,- ja pakolaiskirjallisuuteen, aiempiin tutkimuksiin, tilastoihin, turvapaikkaprosessiin, lainsäädäntöön sekä kotouttamiseen.

Metodologinen esittely: Kehittämishankkeen luonne on kvalitatiivinen eli laadullinen. Aineistonhankinta metodeina on käytetty teemahaastattelua ja sähköpostikyselyä. Aineisto kerättiin keväällä 2011 nuorilta, nuorten edustajilta ja viranomaisilta. Teemahaastatteluun osallistui viisi nuorta, jotka olivat asuneet kunnassa 8-15 kuukautta. Kyselylomakkeeseen vastasi neljä edustajaa ja yksi viranomainen.

Keskeiset tutkimustulokset: Alkuvaiheen kotouttamispalvelut ovat pääasiassa maahanmuuttajatoimiston sosiaaliohjaajan kotikäyntejä, Suomen kielen opiskelua ja eri virastoasioiden hoitoa edustajan kanssa. Tuloksien mukaan nuoret ovat yksinäisiä ja epävarmoja tulevaisuudestaan. He ovat siirtyneet odottamisesta toiseen. Nuoret selviävät arjestaan, koska ei ole muutakaan vaihtoehtoa. Nuorten sosiaalinen verkosto muodostuu pitkälti viranomaiskontakteista. Nuorilta puuttuvat aidot ystävyysuhteet suomalaisiin nuoriin.

Johtopäätökset: Alaikäisille kuntaan muuttaneille nuorille tarvittaisiin kunnassa lisää henkilöstöresursseja kentälle tehtävään työhön ja nuorten arkielämän tukemiseen.

Asiasanat: Ilman huoltajaa saapunut alaikäinen turvapaikanhakija, alkuvaiheen kotouttamispalvelut, laadullinen tutkimus, alaikäisten vastaanotto prosessi

Käytän raportissa alaikäisistä 15-17 vuotiaista termiä nuori.

ABSTRACT

Author: Sanna Piuva

Title: Now I got the residence permit- Then what? From the reception center to the municipality and independent life as a minor.

Pages: 98+6

Thesis description: The aim of this thesis was to find out what are the early integration services for a unaccompanied minor asylum seeker and the possible needs in the the municipality after a positive residence permit.

Theoretical summary: The main focus in the theoretical part of the thesis concentrates on literature concerning the reception center and refugees literature, on earlier researches and statistics, the asylum process, the legislation and integration.

Methodological summary: The character of this thesis is mainly qualitative. The method of data collection was theme interviews and a questionnaire. The material was gathered during spring 2011 from the adolescents, their representatives and authorities. Five adolescents who have lived in the municipality for 8 to 15 months participated in the theme interviews. Four representatives and one authority answered the questionnaire.

Main results: The initial stage of integration services are mainly home visits by a social advisor of the immigration office, studying the Finnish language or taking care of different issues with authorities with a representative. The results show that the young are lonely and insecure of their future. They had been transferred from one pending to another. The adolescents have to manage with the everyday life since there is no other choice. The social network of the young consists mainly of authorities. They lack genuine human relationships with the Finnish youth.

Conclusion: Unaccompanied minors who have moved to a municipality require more human resources in the municipality for field work and for supporting the everyday life of the young.

Key words: Unaccompanied Minor Asylum seeker, initial stage of integration, qualitative research, receptionprocess of minors

In the report I used the term adolescent for minors who are in the age of 15 to 17.

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

KUVIOLUETTELO

TAULUKKOLUETTELO

1 JOHDANTO	8
2 KEHITTÄMISHANKKEEN TAVOITTEET JA TOTEUTTAMINEN	11
2.1 Hankkeen tavoitteet.....	11
2.2 Kehittämishankkeen tausta ja tarkoitus.....	14
2.3 Kehittämishankkeen jäsentelyä.....	16
2.4 Aikaisemmat hankkeet, opinnäytetyöt ja raportit	18
3 HANKEASETELMA	22
3.1 Teoreettis- metodologiset valinnat ja tiedonkeruumenetelmä	22
3.2 Aineiston hankintaprosessi	24
3.3 Aineiston analyysi.....	27
3.4 Eettisyys ja luotettavuus.....	29
4 MAAHANMUUTTO SUOMEEN	32
4.1 Maahanmuuton historiaa.....	32
4.2 Maahanmuuttajat Lapissa.....	36
4.3 Alaikäisten vastaanoton taustalla oleva lainsäädäntö ja sopimukset	42
4.4 Turvapaikan hakeminen	44
5 TULOKSET	52
5.1 Oleskeluluvan odottamisesta kohti kuntaa muuttoa.....	52
5.2 Onnistunut alku kotoutumiselle oleskeluluvan saannin jälkeen	54
5.3 Vastaanottokeskuksesta kuntaan ja itsenäiseen elämään	57
5.4 Tulevaisuus- odottaminen jatkuu	71
5.5 palveluiden nykytila riittävyys ja kehittämistarpeet	73

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA ARVIOINTI.....	77
6.1 Lapsen etu?.....	77
6.2 Hankkeen vaikuttavuuden arviointi	82
6.3 Pohdinta	87
LÄHTEET	92
LIITTEET	99

KUVIOLUETTELO

KUVIO 1. Suomeen vuosina 1991–2010 ilman huoltajaa saapuneet alaikäiset turvapaikanhakijat sekä kaikki turvapaikanhakijat yhteensä	13
KUVIO 2. Turvapaikkapäätökset ilman huoltajaa saapuneille alaikäisille hakijoille vuosina 2008–2010.	15
KUVIO 3. Aineiston tiedonhankintakuvio.	23
KUVIO 4. Kehittämishankkeen aineistonkeruuprosessin eteneminen keväällä 2011....	25
KUVIO 5. Suomen pakolaispolitiikan historia.	33
KUVIO 6. Suomen väestörakenne 31.12.2010.	34
KUVIO 7. Ilman huoltajaa saapuneet alaikäiset turvapaikanhakijat vuosina 2006–2010 pohjoismaissa.	35
KUVIO 8. Pakolaisasioiden kehittyminen rovaniemellä vuosina 1989-2011.	37
KUVIO 9. Maahanmuuttajat ja niiden osuus väestöstä vuonna 2010.	39
KUVIO 11. Ulkomaalaihallinto ja maahanmuuttoasioiden työnjako suomessa.	47
KUVIO 10. Alaikäisen turvapaikanhakijan turvapaikkaprosessi.	48
KUVIO 12. Oleskelulupaprosessi.	52
KUVIO 13. Oleskeluluvan saaneiden ohjaus vastaanottokeskuksessa myönteisen oleskeluluvan jälkeen	54
KUVIO 14. Kuntaan muuton ”kuoppa”	79
KUVIO 15. Opiskeluprosessi 2009-2011.	89

TAULUKKOLUETTELO

TAULUKKO 1. Kehittämishankkeen tavoitteet.....	12
TAULUKKO 2. Aikaisemmat hankkeet, opinnäytetyöt ja raportit.....	18
TAULUKKO 3. Lapissa asuvat ulkomaan kansalaiset 2008-2010.....	40
TAULUKKO 4. Tilasto ulkomaiden kansalaisista rovaniemellä 31.12.2010.....	41
TAULUKKO 5. Turvapaikkapäätösten keskimääräiset käsittelyajat. ilman huoltajaa saapuneet alaikäiset turvapaikanhakijat 2008-2010.....	50
TAULUKKO 6. Nuorten taustatiedot.....	57
TAULUKKO 7. Edustajien ja viranomaisten myönteisen oleskeluluvan saaneet alaikäiset nuoret.....	58
TAULUKKO 8. Vastaanottokeskuksesta kuntaan: odotusajan keston vaikuttavat asiat eri toimijoiden mukaan mukaan.....	59
TAULUKKO 9. Edustajien ja viranomaisen kokemuksia vastaanottokeskuksesta kuntaan siirtymisprosessista.....	62
TAULUKKO 10. Koulun käynti omassa kotimaassa ja suomessa.....	69
TAULUKKO 11. Eri toimijoiden ajatukset alkuvaiheen kotouttamispalveluiden toimivuudesta nyt ja tulevaisuudessa.....	73
TAULUKKO 12. Tuloksista nousseet kehittämis- ja toimenpide-ehdotukset.....	81
TAULUKKO 13. Tulevaisuuden visio nuorten palveluissa swot- taulukkoa apuna käyttäen.....	84

1 JOHDANTO

”Milloin ma saan paperi?”

Suomen Punaisen ristin Rovaniemen vastaanottokeskuksen Nuorten tukiasunnoilla vuosina 2009 - 2010 työskennellessäni sain päivittäin nähdä ja kuulla turvapaikkapäätöstä odottavien 15–17 -vuotiaiden nuorten odottamisen tuskaa. Myönteistä oleskelulupaa odotettiin lähes vuoden päivät yhdessä neljänkymmenen muun nuoren kanssa. Odottamisen tuskaa ei voinut aina sanoin kuvata. ”Paperin” odotettiin ratkaisevan sen hetkiset ongelmat silmänräpäyksessä. Mitä näille ”myönteisen paperin” saaneille nuorille kuuluu tänään? Mitä tapahtuu, kun he muuttavat ilman huoltajaa saapuneina alaikäisinä turvapaikanhakijoina vastaanottokeskuksesta kuntaan? Mitä ovat heidän alkuvaiheen kotouttamispalvelut ja tuen tarpeet?

Maailmassa on Yhdistyneiden kansakuntien (YK) pakolaisjärjestön UNHCR:n arvioiden mukaan yli 40 miljoonaa pakolaista, joista suurin osa on naisia ja lapsia. Suomesta haki vuonna 2010 turvapaikkaa yhteensä 4018 henkilöä, joista alaikäisiä ilman huoltajaa tulleita oli 329. Suomi ottaa vastaan lisäksi vuosittain 750 kiintiöpakolaista, joista Rovaniemen kaupunki vastaanottaa 80, mukaan lukien oleskeluluvan saaneet. (Maahanmuuttovirasto 2011.)

Maahanmuuttajatyössä ollaan jatkuvassa globaalien, yhteiskunnallisten ja alueellisten paineen ristitulessa: yleiset asenteet ovat hyvin ennakkoluuloisia ja koventuneita ulkomaalaisia kohtaan. 2000-luvun taloudellisen taantuman seuraukset myös osaltaan vaikuttavat asenteisiin negatiivisesti. Lisäksi muualla Euroopassa (Ruotsi, Norja, Tanska) nousseet maahanmuuton haasteet kirvoittavat kritiikkiä maahanmuuttopolitiikkaa kohtaan, vaikka Suomessa asuu maahanmuuttajia suhteessa asukaslukuun muita Pohjoismaita vähemmän. (Karppinen 2011, 4.)

Suomeen ilman huoltajaa saapuvat alaikäiset turvapaikanhakijat ovat usein olleet matkalla pitkään. Heillä voi olla erittäin vaikeita kokemuksia ja menetyksiä kotimaassaan. He ovat turvattomia, yksinäisiä, pelokkaita ja kaipaavat huolenpitoa ja turvaa. Alaikäisten turvapaikanhakijoiden kohtelun tulee pohjautua toimintamalliin, jossa näkyy vahva kunnioitus kaikkien nuorten yhtäläisiä oikeuksia kohtaan. (Yksintulleet 2009, 3.) Tällä hetkellä maahanmuuttajatyötä tekevät työntekijät ovat pääasiassa eri sosiaali- ja terveydenhuollon koulutuksen saaneita työntekijöitä. Mitään

täsmällistä maahanmuuttajatyöntekijäkoulutusta ei ole olemassa. Pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden sopeutuminen maahamme on suuri haaste ja se on tuonut myös sosiaalialalle vaatimuksen monikulttuurisen työn osaamiseen.

Ilman huoltajaa saapuneet alaikäiset turvapaikanhakijat ovat haasteellinen asiakasryhmä, sillä heillä on muun muassa omaan kehitysprosessiinsa liittyviä ongelmia. Nuorilla voi olla sotaan, väkivaltaan ja menetyksiin liittyviä traumaattisia kokemuksia ja lisäksi he voivat kärsiä turvattomuudesta ja kokea hylätyksi tulemisen tunteita. Pitkä turvapaikkaprosessi, odottaminen sekä mahdollisesti monta vuotta kestävä perheenyhdistämisprosessi voi sinällään lisätä psyykkistä pahoinvointia, kun kaukana oleva perhe täyttää ajatukset ja tunteet. (Räty 2002, 178.)

Ulkomaalaislain 2004/301 kuudennen pykälän mukaan ilman huoltajaa saapuneen alaikäisen turvapaikanhakijan hakemus tulee käsitellä kiireellisesti ennen muiden asioiden käsittelyä. Turvapaikka-asioissa nuorten asioiden kiireellinen käsittely ei toteudu käytännössä, vaan esimerkiksi ilman huoltajaa saapuneiden alaikäisten kaikkien hakemusten keskimääräiset käsittelyajat olivat vuonna 2010 jopa 350 vuorokautta. Huhtikuussa 2011 maahanmuuttovirastolla oli jonossa 4000 kappaletta perheenyhdistämishakemuksia. Lukumäärästä puuttui vielä Somalian kansalaisten perhesidehakemukset. (Maahanmuuttovirasto 19.04.2011.) Nuori voi olla Suomessa ilman vanhempiaan jopa 1-5 -vuotta, eikä siltikään ole varmaa saako nuori perheensä Suomeen, onko perhettä enää olemassa tai haluaako perhe edes tulla Suomeen.

Jokaisella nuorella on oikeus pysyviin ja rakastaviin aikuisiin, jotka huolehtivat jokapäiväisestä huolenpidosta ja kehityksestä. Kun omat vanhemmat eivät ole läsnä, on tärkeää, että ilman huoltajaa tulleella nuorella on ainakin yksi läheinen aikuissuhde. Työntekijältä vaaditaan monipuolista, jämäkkää, ammatillista näkemystä ja otetta maahanmuuttajatyötä tehdessään. Nuori tarvitsee kehittyäkseen ja tuskallisista kokemuksista selviytyäkseen aitoja, luonnollisia ja turvallisia suhteita aikuisiin ja muihin nuoriin, joihin hän voi luottaa ja jotka toimivat positiivisina roolimalleina. (Helander & Mikkonen 2002, 130-131.)

Maahanmuuttajatyötä tekevillä työntekijöillä ja nuorten edustajilla on todella suuri merkitys alaikäisen turvapaikanhakijan elämässä heidän kuntaan siirtymisen jälkeen. He korvaavat nuorelle olemassaolollaan monia huoltajalle kuuluvia asioita, vaikka eivät tätä itse tietoisesti tekisi. Nuori kohdistaa heille monia vanhemmille tarkoittamiaan

tunteita kuten pettymystä, surua, vihaa ja iloa. Nuoret ovat tarkkoja saamastaan palvelusta ja vertailevat palveluja keskenään. Ammatillisuus ja ammattietiikka ovat äärimmäisen tärkeitä välineitä työntekijän pohtiessa asemaansa ja rooliaan nuoren elämässä ja tulevaisuudensuunnittelussa. Nuori vie hetkessä työntekijän mukaan maailmaansa, jollei työntekijä ole selvillä oman työnsä tavoitteista ja odotuksista. Työntekijältä vaaditaan avarakatseisuutta, tietynlaista asennetta ja jämäkkyyttä tekemäänsä työtä kohtaan. Hän ei voi pelastaa kaikkia nuoria –saati koko maailmaa. Työntekijä ei saa holhota asiakkaitaan avuttomiksi, vaan olla ikään kuin polunäyttäjänä, nuoren näkymättömänä vieressä kulkijana ja antaa lopulta nuoren itse ratkaista mitä polkua hän päättää kulkea.

2 KEHITTÄMISHANKKEEN TAVOITTEET JA TOTEUTTAMINEN

2.1 Hankkeen tavoitteet

Alaikäisenä, ilman huoltajaa saapuneet turvapaikanhakijat ovat suhteellisen tuore ilmiö Suomessa ja vasta vuonna 2009 Rovaniemen kaupunkiin muutti kuntalaiseksi alaikäisiä, ilman huoltajaa saapuneita, myönteisen oleskeluluvan saaneita nuoria. Nuorten vastaanottoa ja palveluita ei ole voitu mallintaa valmiiksi, vaan toimintaa on kehitetty käytännön työn ohessa. Kaikille toimijoille (vastaanottokeskus, lastensuojelu, maahanmuuttajatoimisto ja edustajat) nuorten kuntaan muutto ja kuntalaisuus ovat olleet haastavia tehtäviä. Aihetta ei ole aikaisemmin tutkittu paikallisesti.

Hankkeen kohderyhmä: alaikäisinä ilman huoltajaa Suomeen saapuneiden turvapaikanhakijoiden vastaanotto ei kuulu lastensuojelun piiriin, vaikka kyse on erityistä suojelua tarvitsevista lapsista. Tämän seurauksena alle 18-vuotiaat tai 18-vuotta täyttäneet ja edelleen ilman perhettään elävät nuoret oleskeluluvan saaneet turvapaikanhakijat eivät ole automaattisesti oikeutettuja lastensuojelun tai jälkihuollon palveluihin. Kunnalla ei ole lakisääteistä vastuuta ja velvollisuutta järjestää nuorille niin kutsuttuja jälkihuollollisia palveluita. Siksi monet oleskeluluvan saaneet yksin saapuneet alaikäiset nuoret ovat yksin kunnassa asuessaan todellisessa syrjäytymisvaarassa. (Yksintulleet 2009, 3.) Kohderyhmänä nuoret ovat haastavassa elämäntilanteessa: yksin lapsena kunnassa, vieraassa kulttuurissa ja pian ”aikuisena”, ilman perheen tai edustajan tukea.

Hankkeen tavoitteena on kartoittaa mitä ovat ilman huoltajaa saapuneiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden alkuvaiheen kotouttamispalvelut ja tuen tarve myönteisen oleskeluluvan jälkeen. Mitä nämä myönteisen oleskeluluvan saaneet nuoret ajattelevat elämästään ja palveluistaan nykyään? Mikä sujuu ja missä on heidän tuen tarve? Missä olisi kehitettävää? Millaiselta näyttää tulevaisuus? Taulukossa 1. olen hahmottanut hankkeen tavoitteita.

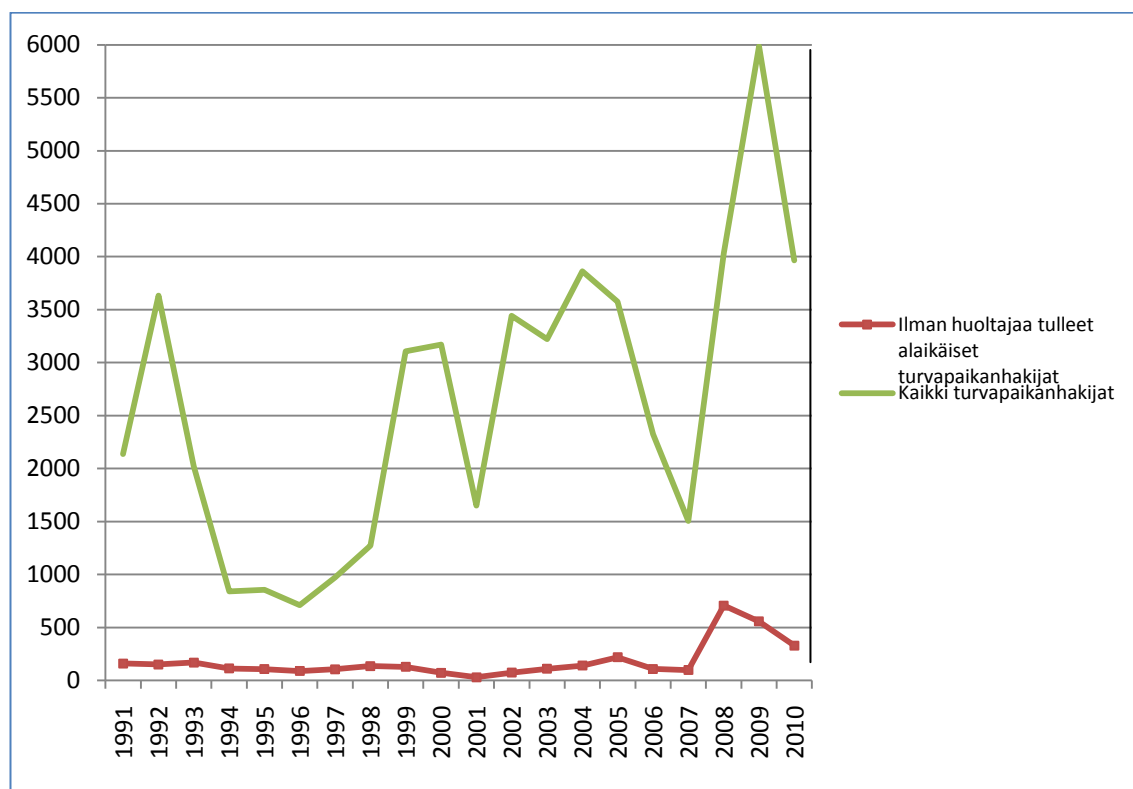
TAULUKKO 1. Kehittämishankkeen tavoitteet.

Kehittämistarve	Tavoite	Tuloksista kehitetään ja opitaan
Myönteisen oleskeluluvan saaneen alaikäisen turvapaikanhakijanuoren alkuvaiheen kotouttamispalvelut kunnassa	<p>Palveluprosessi näkyväksi</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Asiakas, edustaja ja viranomaiset osallisena alkuvaiheen kotouttamispalvelujen arvioinnissa ja kehittämisessä ✓ Mitä palveluita on olemassa? ✓ Mitä palveluita nuori saa? ✓ Mitä palveluita nuori tarvitsee lisää? ✓ Mikä toimii? ✓ Mitä palveluita pitäisi lisätä tai kehittää? ✓ Tuen tarpeet? 	<p>Asiakkaiden, edustajien ja viranomaisen kokemukset saadusta/olemassa olevasta palvelusta: sen toimivuudesta ja toimimattomuudesta luovat kehittämistarpeen</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Nuori saa oikeaa palvelua oikeaan aikaan ✓ Nuoren palaute ja kokemus esille palvelun kehittämisessä ja arvioinnissa ✓ Resurssit ✓ Kehittämistyön arviointi ✓ Tulevaisuuden kehittämistarpeet

Tärkeää hankkeen teoreettisen viitekehyksen kannalta on kokonaisvaltainen perehtyminen aihealueeseen liittyvään vastaanottokeskus,- ja pakolaiskirjallisuuteen, tutkimuksiin ja tilastoihin, turvapaikkaprosessiin, lainsäädäntöön sekä kotouttamiseen liittyviin käsitteisiin. Lisäksi alueen lehtikirjoittelu ja yleisen turvapaikkakeskustelun seuraaminen mediasta; televisiosta, internetistä ja radiosta, on myös hankkeen ajankohtaisuutta, alueellisuutta ja oppimista lisäävä väline.

Hankkeen ajankohtaisuutta kuvaa myös alaikäisten ilman huoltajaa saapuneiden turvapaikanhakijoiden kasvanut määrä vuosina 2008–2009. (Kuvio 1.) Alaikäisiä saapuu Suomeen turvapaikanhakijoina eri puolilta maailmaa. Tavallisimmat lähtömaat olivat vuonna 2010 Somalia, Irak ja Afganistan. Suomeen saapui vuonna 2008 kaiken kaikkiaan yhteensä 4035 turvapaikanhakijaa, joista alaikäisiä oli yhteensä 706, kun taas vuonna 2007 alaikäisiä turvapaikanhakijoita saapui Suomeen yhteensä vain 98. (Maahanmuuttovirasto/tilastoanalyysi 2010.) Loppukesästä 2008 tulijamäärät alkoivat kasvaa. Erityisesti kasvoi alaikäisten ilman huoltajaa saapuneiden määrä. Koska vuoden 2007 - 2008 aikana oli suljettu useita turvapaikanhakijoiden vastaanottokeskuksia, tuli

ongelmaksi löytää sijoituspaikkoja uusille maahanmuuttajille. Loppuvuodesta 2008 perustettiin nopeasti uusia vastaanottokeskustyksiköitä ja laajennettiin vanhoja. Tilanne jatkui haastavana myös vuoden 2009 alussa. Helmikuussa 2009 sisäministeriö pyysi muun muassa Suomen Punaista Ristiä auttamaan uusien keskusten perustamisessa. Toimeksiannoksi Punaisen Ristin tehtäväksi sovittiin 2 000 uutta majoituspaikkaa syyskuun 2009 loppuun mennessä. (Haaranen 2010, 1.)

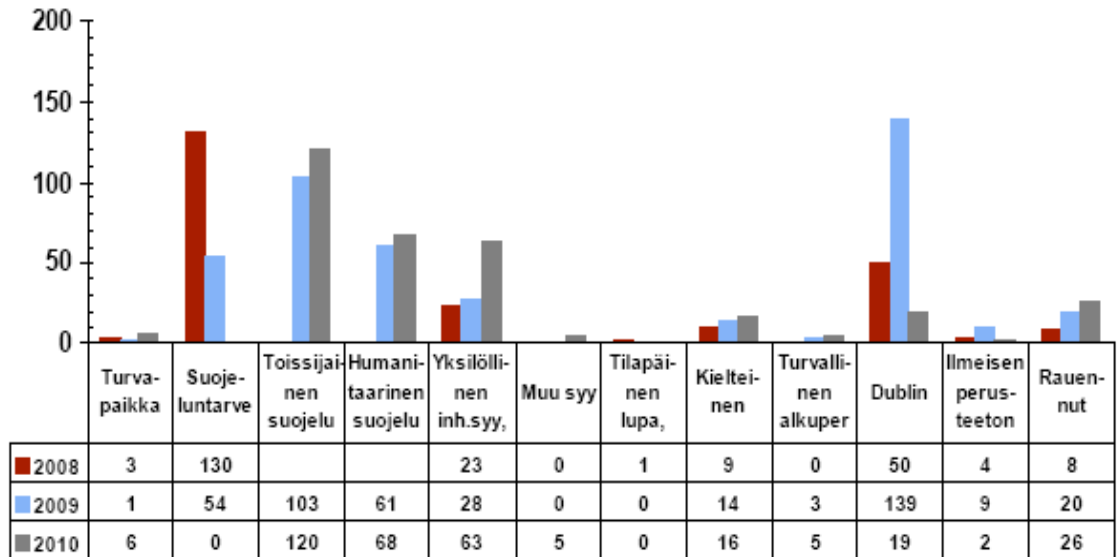
KUVIO 1. Suomeen vuosina 1991–2010 ilman huoltajaa saapuneet alaikäiset turvapaikanhakijat sekä kaikki turvapaikanhakijat yhteensä. (Maahanmuuttovirasto tilastot 1991- 2010.)

Turvapaikanhakijoiden hakijamäärän lasku vuonna 2010 aiheutti jälleen vastaanottokeskustyksiköiden supistamisia ja lakkauttamisia. Vuoteen 2008 verrattuna ilman huoltajaa saapuneiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden lukumäärä putosi vuonna 2009 149:llä ja vuonna 2010 383:lla hakijalla. Vastaanottokeskuksissa oli silti vielä vuosina 2009 - 2010 runsaasti päätöksenodottajia, sillä Suomi ei ollut valmistautunut viranomaistaholla suureen tulijamäärään vuosina 2008 – 2009 ja näin ollen turvapaikkahakemuksen käsittelyajat pitenevät. (Maahanmuuttovirasto 2010.) Maahanmuuttoviraston mukaan huhtikuussa 2011 Suomessa oli 20 alaikäisten yksikköä sisältäen perheryhmäkodit, ryhmäkodit ja tukiasunnot.

Maahanmuuttovirasto on 1.8.2010 tulleen ulkomaalaislain lakimuutoksen myötä saanut oikeuden teettää alaikäiseksi ilmoittautuneelle hakijalle oikeuslääketieteellisen tutkimuksen iän selvittämiseksi. Tutkimus voidaan teettää ainoastaan, jos on olemassa ilmeisiä perusteita epäillä hakijan iästään antamien tietojen luotettavuutta. Iän selvittämistä oli vuoden 2010 aikana pyydetty alle viidessäkymmenessä tapauksessa. Näistä kuitenkin yli puolet (55 prosenttia) oli tuloksiltaan vahvistanut viraston tai poliisin epäilyn hakijan täysi-ikäisyydestä. Iän selvittämisen mahdollisuus on saattanut vaikuttaa yksintulleiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden lukumäärän vähenemiseen. (Maahanmuuttovirasto 25.3.2011, 18)

2.2 Kehittämishankkeen tausta ja tarkoitus

Tarvetta hankkeelle lisää myös ilman huoltajaa saapuneiden alaikäisten nuorten myönteiset oleskelulupapäätökset. Nuorten tukiasunnoilla työskennellessäni saattelin myönteisen päätöksen saaneita nuoria kuntaan, mutta en tiennyt juuri mitään heidän jatkostaan. Tämä tietämättömyyteni oli ratkaiseva sysäys hankkeelleni. Yksintulleille alaikäisille turvapaikanhakijoille tehtiin vuonna 2010 yhteensä 330 päätöstä. (Kuvio 2.) Päätösmäärä laski edelliseen vuoteen verrattuna (2009: 432), mutta nousi selvästi verrattuna vuoteen 2008 (228 päätöstä). Turvapaikkoja myönnettiin vuonna 2010 yhteensä kuusi. Vuonna 2009 turvapaikkoja myönnettiin vain yksi. Toissijaisen suojelun ja humanitaarisen suojelun perusteella myönnettyjen oleskelulupien osuus oli vuonna 2010 yhteensä 57 prosenttia, kun vuonna 2009 suojelun tarpeen, toissijaisen suojelun ja humanitaarisen suojelun perusteella myönnettyjen lupien osuus oli 50 prosenttia. Yksilöllisen inhimillisen syyn perusteella myönnettyjen oleskelulupien osuus oli viime vuonna 19 prosenttia. (Maahanmuuttovirasto 25.3.2011, 13.)

KUVIO 2. Turvapaikkapäätökset ilman huoltajaa saapuneille alaikäisille hakijoille vuosina 2008–2010. (Maahanmuuttovirasto 25.3.2011, 13.)

Myönteisiä päätöksiä oli annettu vuonna 2010 yhteensä 262, mikä oli 79 prosenttia kaikista päätöksistä. Vuonna 2009 myönteisten päätösten osuus oli 57 prosenttia. Vuonna 2008 myönteisiä päätöksiä kaikista ratkaisuista oli 69 prosenttia. Vuonna 2009 myönteisten päätösten suhteellinen osuus väheni, mikä johtui yksintulleita alaikäisiä koskevien Dublin-päätösten (Ks. liite 1.) voimakkaasta kasvusta. Dublin päätösten osuus kaikista alaikäisiä koskevista päätöksistä oli vuonna 2009 yhteensä 32 prosenttia, kun se vuonna 2010 oli 6 prosenttia. Päätösten vähenemiseen vaikutti Maahanmuuttoviraston linjaus olla käännyttämättä yksintulleita alaikäisiä vastuunmäärittämisesetuksen perusteella Kreikkaan. (Maahanmuuttovirasto 25.3.2011, 13.) Myönteisen oleskeluluvan saaneiden nuorten integroiminen Suomeen on yhteiskunnallisesti ja alueellisesti haastavaa.

Keskustelua ja kritiikkiä turvapaikkakeskusteluun kumpuaa median tuottamista uutisoinneista, paikallisten asukkaiden kokemuksista sekä jokaisen yksilön muodostamista ajatuksista. Vuonna 2008 alkanut kansainvälinen taantuma on osaltaan vaikuttanut rasistisiin ajatuksiin ja asenteisiin. Lisäksi Suomessa poliittinen keskustelu, kuten eduskuntavaalien läheisyys saa aikaan mediassa ja kansassa kiivasta keskustelua maahanmuutosta yleisesti, kuten esimerkiksi joulukuussa 2010 käyty keskustelu Ajankohtaisessa Kakkosessa maahanmuuttajille tehtävästä kansalaisuustestistä. Helmikuussa 2011 MTV 3 uutisoi päälähetyksessään pakolaisten vastaanoton

kiinnostavan huonosti kuntia. (MTV3 uutiset 06.02.2011.) Eduskuntavaalien tulos 17.4.2011: Perussuomalaisista Suomen toiseksi isoin puolue, kertoo tuloksellaan osittain kansalaisten ajatuksista ja mielipiteistä. Sosiaalisessa mediassa oli vaalien alla organisoitunut tehokkaimmin juuri maahanmuuttokriittinen kansanliike, josta perussuomalaisetkin näkyvästi kampanjoivat. (Kallio 19.4.2011, 10.)

Syrjäytymisen kasvu kaikissa ikäryhmissä on myös yksi maahanmuuttokriittisyyttä herättävä tekijä. Tutkimusten mukaan suomalaisen yhteiskunnan kahtiajakautuminen on lisääntynyt tuloerojen kasvun myötä. Yhä useampi nuori on opiskelupaikan puuttumisen tai työttömyyden takia vaarassa syrjäytyä – myös maahanmuuttajanuori. Maahanmuuttajilla syrjäytymisen uhkaa lisää valtakunnan tasolla kotouttamistoimenpiteiden tehottomuus, joka näkyy esimerkiksi kielikoulutusten kuukausien odotusajoissa. Pohjimmiltaan tilanne on kuitenkin samankaltainen kantaväestön nuorten kanssa: jokainen toimeettomana vietetty päivä, viikko tai kuukausi lisää ulkopuolisuuden tunnetta, nakertaa osallisuutta yhteiskunnasta ja vaikeuttaa oman paikan löytämistä. (Karppinen 2011, 4.) Kuntien mahdollisuudet työllistää nuoria ovat heikommat kuin aiempina vuosina siksi, että kuntien talousahdinko on syvempi. Nuorten pitäminen koulutuksen ja työn syrjässä kiinni on kunnille hyvin tärkeää, sillä ajalehtimaan jätetty nuori on paitsi kustannuserä myös tulevaisuuden mahdollinen syrjäytyjä. (Lindberg 25.02.2010.)

2.3 Kehittämishankkeen jäsentelyä

Hankkeen teoreettisessa osuudessa perehdytään Euroopan, Suomen ja Lapin pakolaishistoriaan sekä alaikäisten ilman huoltajaa saapuneiden turvapaikkaprosessiin,- ja lainsäädäntöön. Tulososiossa keskitytään alaikäisen ilman huoltajaa saapuneiden turvapaikanhakijoiden palveluihin ja tuen tarpeeseen myönteisen oleskeluluvan jälkeen. Työ on jäsenelty asiakkaan näkökulmasta. Asiakas on vastaanottokeskuksesta kuntaan siirtynyt myönteisen oleskeluluvan saanut alaikäinen nuori. Työntekijällä ja nuoren edustajalla on suuri vastuu asiakaslähtöisyyden toteuttamisessa, asiakkaan osallisuuden ja itseavun voimaannuttamisessa.

Työn kansalaislähtöisyys näkökulma kumpuaa nuorten kansalaistamis,- ja valtaistamisajatuksista, jota on jo mielestäni alun alkaen vastaanottokeskustyössä tehtävä kielen opetus ja nuoren arkielämänhallintataitojen opettaminen kuten itsenäinen

herääminen, koulussa käyminen, pankki- ja kauppa-asioiminen, taloudenhoito, itsestä huolehtiminen, säännöllisen arkirytmien noudattaminen ja harrastustoimintaan ohjaaminen. Mielestäni vastaanottokeskustyö on välillisesti *esi-kotouttamista* tai ensivaiheen integraatiota, kuten Anu Alanko (2009, 10) väliraportissa: *Nuoren turvapaikanhakijan polku Pudasjärvellä*, kirjoittaa.

Vastaanottokeskustyö lähtee ajatuksesta, että jokainen turvapaikanhakija saa jäädä Suomeen. Työntekijöiden, tai viranomaisten saati alueen kansalaisten tehtävänä ei ole spekuloida kuka saa jäädä maahan ja kuka ei. Alun satsaus luo pohjaa, jota voidaan hyödyntää ja jolla voidaan säästää tulevaisuudessa. (Yksintulleet 2009, 3;53.) On tärkeää, että jo turvapaikkaprosessin aikana vastaanottokeskuksessa nuorelle luodaan tunne, että hän on tervetullut Suomalaisen yhteiskunnan kokonaisvaltaiseksi jäseneksi ja että sitoutuminen vastaanottokeskuksen sääntöihin, kielen opiskeluun, yhteiskuntaan ja sen lakeihin ja normeihin, on osa yhteiskuntaamme sopeutumista (*esi-kotoutumista*) ja itsenäisen arkielämän opettelua. Vastaanottokeskustyön tarkoitus on auttaa nuoria itsenäisyyteen.

Niin nykyisessä työssäni kuin hankkeessa pidän tärkeänä, että on olemassa jotain konkreettista, millä voin päätöksiä ja tekemääni työtä perustella niin asiakkaalle kuin itselleni. Turvapaikanhakijan omassa maassaan virkamiesten kanssa asiointi on saattanut olla korruptoitunutta: raha tai perheen status on ratkaissut pitkälti päätöksiä ja palveluita. Maahanmuuttajatyöntekijällä on tärkeä ja vastuullinen työ opettaa Suomessa ja Pohjoismaissa vallitsevaa virkamiesasiointia ja olla vaikuttamassa nuoren kansalaistamiseen. Maahanmuuttajatyöntekijöiden pyrkimys tasapuolisuuteen luo nuoren luottamusta virkamiesjärjestelmään. Nuoret vertailevat keskenään työntekijöiden toimintaa: nuorten tulisi tuntea tulevansa kohdelluiksi tasapuolisesti. Tämä vahvistaa osaltaan nuoren tasapuolisuuden tunnetta asiakkaana. Työntekijöiltä vaaditaan tehtyjen päätösten perustelua, että asiakas vakuuttuu tulleen oikein kohdelluksi myös niissä tapauksissa, joissa päätös on hänen kannaltaan kielteinen. (Forsander 1994, 57-58.)

Perustuslain mukaan yhteiskunnalla on velvoite huolehtia kaikista jäsenistään ja sosiaaliala toteuttaa tätä velvoitetta. Kun asiakkaan oikeuksiin joudutaan puuttumaan, on toiminnan oltava ehdottomasti lakiin perustuvaa. Laillisuus ei tarkoita samaa kuin eettisyys, eikä lainmukaisuus aina tarkoita oikeudenmukaisuutta. Laki antaa harvoin vastausta sosiaalialan ihmissuhdetyön kiperiin pulmiin. Ammattietiikka ohjaa

sosiaali-alan ammattilaisen valintoja kaikessa sosiaali-alan työssä. (Sosiaali-alan ammattilaisen eettiset ohjeet 2005, 5.)

2.4 Aikaisemmat hankkeet, opinnäytetyöt ja raportit

Ilman huoltajaa tulleista alaikäisistä nuorista löytyy nykyään erilaisia opinnäytetöitä, graduja, raportteja ja hankkeita, jotka ovat kartoittaneet muun muassa maahanmuuttajien alkuvaiheen ajatuksia ja kokemuksia Suomalaisesta yhteiskunnasta vastaanottokeskusajalla ja toisaalta integroitumisesta. Tietoa on nykyään hyvin saatavilla, mutta pirstaloidusti. Lähes kaikissa aineistoissa tavoitteena on saada maahanmuuttajien ääntä kuuluviin, tuoda esille teemaan liittyviä epäkohtia ja kehittämistarpeita, kuvailla ja selittää ilmiötä. Taulukossa 2. olen listannut hankkeita, opinnäytetöitä sekä raportteja, jotka ovat liittyneet omaan hankkeeseeni. Taulukkoon olen valinnut sellaiset aineistot, jotka sivusivat eniten hankettani.

TAULUKKO 2. Aikaisemmat hankkeet, opinnäytetyöt ja raportit.

Tekijä ja vuosi	Aihe	Sisältö
Alanko, Anu 2009. Nuoren turvapaikanhakijan polku Pudasjärvellä. Hankkeen väliarviointiraportti. Pudasjärven kaupunki, Pudasjärvi.	Nuoren turvapaikanhakijan polku Pudasjärvellä.	Hankkeen avulla tuetaan ilman huoltajaa Suomeen saapuneiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden ensivaiheen integraatiota kuntaan.
European Migration Network 2009. Maahanmuuttovirasto. Helsinki. Tutkimus ja artikkelikokoelma.	Yksintulleet-Näkökulmia ilman huoltajaa maahan saapuneiden lasten asemasta Suomessa.	Eri viranomaisten lausuntoja, haastatteluja ja kannanottoja ilman huoltajaa maahan tulleiden lasten asemasta Suomessa.
Heikkilä, Sanna 2010. Tutkimus. Erityishuoltojärjestöjen liitto ehjä Ry.	"Ohjaaja kulkee vierellä ja tuuppii oikeaan suuntaan" Alaikäisinä Suomeen ilman huoltajaa turvapaikanhakijoina saapuneet nuoret. Tuetun asumisen mallin vaikutukset.	Ehjän tuetun asumisen mallin vaikutukset. Mallin keskeinen tavoite on nuorten syrjäytymisen ehkäisy ja integroituminen yhteiskuntaan.
Heikkinen, Maria & Kuorikoski, Susanna 2010. Opinnäytetyö. Jyväskylän AMK. Jyväskylä.	Turvapaikasta kodiksi. Ilman huoltajaa Suomeen tulleiden pakolaisnuorten kokemuksia arjesta ja sopeutumisesta Suomeen	Tavoitteena oli selvittää, miten alaikäiset, ilman huoltajaa Suomeen tulleet pakolaisnuoret ovat sopeutuneet Suomeen ja mitkä tekijät ovat helpottaneet pakolaisnuorten sopeutumista.

Helander, Reetta & Mikkonen, Anna 2002. Väestöliitto Ry. Helsinki.	Ikävä äitiä -ilman huoltajaa tulleet pakolaislapset Suomessa.	Alaikäisten ilman huoltajaa tulleiden lasten omat kokemukset ja psykososiaalisen tilan kuvaaminen.
Honkonen, Mari 2010. Opinnäytetyö. DIAK itä, Pieksämäki.	Ilman vanhempia Suomessa ja kaukana kotoa. Alaikäisten yksintulleiden turvapaikanhakijoiden ajatuksia ja ensikokemuksia.	Selvittää alaikäisten yksintulleiden turvapaikanhakijanuorten ajatuksia ja ensikokemuksia Suomesta.
Karvonen, Sari 2008. Pro gradu tutkielma. Turku.	Rauha, hoiva ja rakkaus-tutkimus ilman huoltajaa tulleiden turvapaikanhakijoiden tarpeista.	Yksintulleiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden todellisen elämän ja tarpeiden kuvaamista.
Kurtti, Vuokko & Lassila, Ulla 2010. Opinnäytetyö. Kemi	SiSu – Sisemmälle Suomalaisuuteen.	Cd-romppu on infopaketti, josta löytyy tietoa alaikäisen turvapaikanhakijan elämään liittyen.
Käkönen, Hanna 2010. Sosionomi (Ylempi AMK)-opinnäytetyö. Metropolia. Helsinki.	Ohjaajan psyykinen tuki ryhmäkodin asukkaille. Alaikäisten yksintulleiden turvapaikanhakijoiden tukeminen.	Yksintulleiden alaikäisten psyykkisen ja psykososiaalisen tuen tarve ryhmäkodissa.
Mikkonen, Anna 2001. Pro gradu tutkielma, Helsinki.	Ilman huoltajaa tulleiden pakolaisnuorten sosiaaliset verkostot, arki ja asuminen.	Nuorten sosiaaliset suhteet.
Naukkariinen, Mira 11/2009. Opinnäytetyö. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Tornio.	Mahdollisuuksia mamuille? Arviointitutkimus. Mukavia mahdollisuuksia mamuille-projektista.	Opinnäytetyön tarkoituksena oli saada esille projektin kohderyhmän ajatuksia ja kokemuksia projektin aikana ja sen jälkeen.
Nykänen, Pirjo 2010. Sosionomi (Ylempi AMK)-opinnäytetyö. Metropolia, Helsinki.	Ilman huoltajaa Suomeen tulleiden turvapaikanhakijataustaisten nuorten ohjauksen haasteet	Tuottaa tietoa itsenäistymisvaiheessa olevien, ilman huoltajaa Suomeen saapuneiden turvapaikanhakijataustaisten nuorten ohjauksesta tuetussa asumisessa.
Oulun kaupunki, Opetustoimi, Erityisen tuen keskus Maahanmuuttajanuorten ohjaushanke MANO, 2010.	Yhteistyöllä ehjä polku maahanmuuttajanuorelle	Hankkeen tavoitteena on luoda nuorten tarpeita vastaava ohjauspalvelumalli, jota voidaan toteuttaa Oulun kaupungissa.

Pirjo Nykäsen opinnäytetyössä 2010: ”Ilman huoltajaa Suomeen tulleiden turvapaikanhakijataustaisten nuortenohjauksen haasteet”, lopputuloksissa nuorten tukemiseen ja kotouttamiseen olisi kyettävä vastaamaan niin yksilö- kuin yhteiskuntatasolla unohtamatta juuri 18- vuotta täyttäneitä. Heikkisen ja Kuorikosken opinnäytteessä 2010, ryhmäkodissa asuvilla alaikäisillä nuorilla oli huoli kotimaahan

jääneistä omaisista, mutta mm. koulu, kielen oppiminen ja inhimillinen tuki oli edistänyt sopeutumista Suomeen.

Helanderin ja Mikkosen (2002) julkaisussa: ”Ikävä äitiä”, nuorten syrjäytymisen riskitekijöitä ovat Suomessa ero vanhemmista ja huoli perheestä. Monilla nuorilla on selvityksen mukaan psykologisia ja psykosomaattisia oireita. Asuminen laitoksessa tai huoltajaperheessä on voinut olla vaikeaa. Kouluvaikeudet olivat yleisiä ja pitkä epävarmuus turvapaikka- ja perheenyhdistämispäätöksissä ahdisti. Rasismi ja läheisten, turvallisten aikuissuhteiden puuttuminen altistavat syrjäytymiselle. Nuoren identiteetin muodostus häiriintyy, kun oman kulttuurin menettäminen ja kielen unohtaminen uhkaa. Koulua arvostetaan ja siitä tunnetaan vastuuta, mutta esimerkiksi peruskoulun jälkeinen koulutus ei ole helppoa. Koulu voimavarana antaa tukea ja pysyvyyttä ja vahvistaa lapsen itsetuntoa ja sopeutumista. Turvallinen ja kannustava oppimisympäristö auttaa lasta. Nuoren oman äidinkielen ja kulttuurin tukeminen ovat tärkeitä. Myös opettajan työssä jaksaminen on huomioitava. Nuorten sopeutumiseen Helpottavia tekijöitä Helanderin ja Mikkosen 2002 mukaan (128-135) ovat:

- anomusten käsittelyn nopeuttaminen
- terapeutin ja psykologin apu
- läheiset aikuissuhteet ja kontaktit omaan etniseen ryhmään
- kulttuurin ja uskonnon harjoittamisen mahdollisuus
- ystäväperhe, tukihenkilö
- koulunkäynnin tukeminen ja opettajien kouluttaminen
- perheiden tukeminen (huoltajaperheen ja oman perheen kohtaaminen), pyritään välttämään tilannetta, jossa lapsesta tai nuoresta tulisi myöhemmin saapuneen perheensä tulkki ja ohjaaja.

Helander ja Mikkonen (135) ovat myös huolissaan juuri 18- vuotta täyttäneistä nuorista, jotka eivät kuulu jälkihuollon piiriin ja kirjoittajat ovat sitä mieltä että jälkihuollolliset toimenpiteet tulisi ulottaa koskemaan myös ilman huoltajaa maassa olevia maahanmuuttajanuoria.

Pekka Myrskylän koko Suomen kattavasta tilastotutkimuksesta: *Koulutuksen puute ja perhetausta usein nuoren syrjäytymisen taustalla*, ilmenee, että syrjäytyneisyyttä edistävät usein nuorten heikot lähtökohdat, ulkopuolisuus ja työttömyys ja ne siirtyvät ainakin osittain sukupolvelta seuraavalle. Ulkopuoliseksi jäävien vanhemmilla on usein vain vähän koulutusta. Myös huostassa olleen nuoren todennäköisyys syrjäytyä on neljästä viiteen kertaa suurempi kuin kaikilla 15 - 24-vuotiailla nuorilla. Lisäksi maahanmuuttajien riski syrjäytyä on moninkertainen muihin nuoriin verrattuna. Suuri

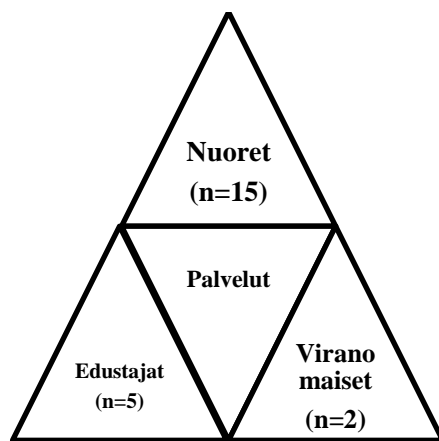
osa ulkopuolisista onkin maahanmuuttajia. Vaikeutta integroitua suomalaiseen yhteiskuntaan ja työmarkkinoille ilmentää sekin, että 20 prosenttia ulkopuolisista ja työttömistä, pelkän perusasteen varassa olevista maahan muuttaneista nuorista oli viiden seurantavuoden (2003 - 2008) aikana lähtenyt maasta. (Työ- ja elinkeinoministeriö 24.03.2011.)

3 HANKEASETELMA

3.1 Teoreettis- metodologiset valinnat ja tiedonkeruumenetelmä

Metodologia tarkastelee käytetyn aineiston keruu- ja analyysimenetelmän järkeä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 13). Hankkeen lähtökohtana on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimusote. Tapaustutkimus tutkii intensiivisesti mennyttä tai nykyistä todellisuutta, tapahtumaa tai toimivia ihmisiä todellisessa kontekstissa ja käyttää useita evidenssin lähteitä (kvalitatiivinen, kvantitatiivinen). Tapaustutkimus tuottaa syvempää ymmärrystä kohteestaan ja on erinomainen menetelmä nostaa esiin tärkeitä, pieniä havaintoja asioista. Tutkimuskohteena voivat olla esimerkiksi kohteiden taustatekijät, ajankohtainen asema tai tilanne. Tapaustutkimus on enemmän kohdistunut kuvaukseen kuin tulkintaan. (Anttila 2007, 119.)

Tutkimuksen metodi perustelee tutkimuksessa syntyneen tiedon (Tuomi - Sarajärvi. 2009, 13). Aineistonhankintamenetelmäksi on valittu teemahaastattelu ja lomakekysely. Tavoitteena oli saada kaikkien toimijoiden (nuorten, nuorten edustajien ja maahanmuuttajatoimiston työntekijöiden) ajatukset näkyviin kuntaan muuttaneiden alaikäisten nuorten kotouttamispalveluista, niiden vaikuttavuudesta ja nuorten tuen tarpeesta. (Kuvio 3.) Haastattelun ja kyselyn idea on yksinkertainen: haluamme tietää mitä ihminen ajattelee tai miksi hän toimii niin kuin toimii. Haastattelun etuna on joustavuus, koska haastattelijalla on mahdollisuus toistaa kysymys, oikaista väärinkäsityksiä, selventää ilmausten sanamuotoa ja käydä keskustelua haastateltavan kanssa. Haastattelussa on tärkeintä saada mahdollisimman paljon tietoa halutusta asiasta. (Tuomi - Sarajärvi 2009, 72-73.)

KUVIO 3. Aineiston tiedonhankintakuviio.

Teemahaastattelu on lomake- ja avoimen haastattelun välimuoto (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2007, 203). Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelumenetelmä. Puolistrukturoidulle haastattelulle on ominaista, että jokin haastattelun näkökohta on lyöty lukkoon, mutta ei kaikkia. Teemahaastattelussa haastattelu kohdennetaan tiettyihin aihepiireihin ja sille on ominaista, että haastateltavilla on henkilökohtaisia kokemuksia samankaltaisista tilanteista. Haastattelu suunnataan siis tutkittavien henkilöiden subjektiivisiin kokemuksiin. Teemahaastattelulla voidaan tutkia yksilön ajatuksia, tunteita, kokemuksia ja myös sanantonta kokemustietoa. Siinä korostuu haastateltavien oma elämysmaailma. Teemahaastattelu pyrkii tuomaan tutkittavien äänen kuuluviin. Teemahaastattelu voi olla joko kvalitatiivinen tai kvantitatiivinen. Haastattelu on joustava tutkimusmenetelmä, sillä kysymyksiä ja vastauksia voi avata haastattelun edetessä ja tarkentaa, mikäli toinen osapuoli ei ole kaikkea ymmärtänyt. (Hirsjärvi – Hurme 2000, 36–48.)

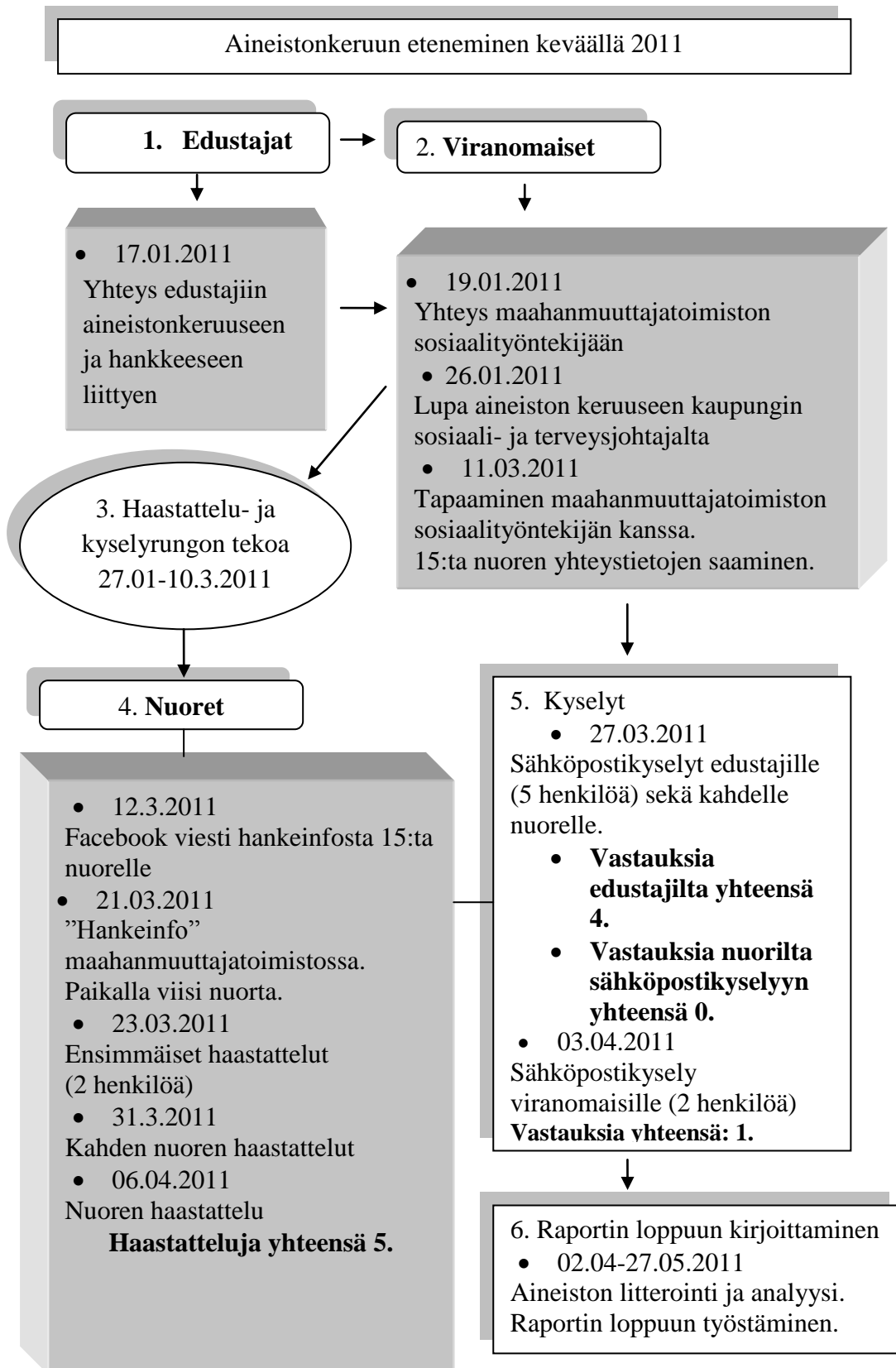
Tulkkia ei ole käytetty apuna missään aineiston keruun osavaiheissa, joten koko tutkimusaineisto on hankittu Suomen kielellä. Annoin nuorille haastattelurungon, josta he pystyivät seuraamaan tulevia haastattelukysymyksiä. Nuorten edustajille ja viranomaisille muokkasin nuorille tekemäni haastattelurungon lomakekyselymuotoon, jonka lähetin heille sähköpostitse. Vastausaikaa oli viikko. Kaikki kysymykset olivat avoimia ja kysymykset olivat nykyisten palvelujen kartoittamista ja käytäntöjen kuvailua sekä palautteen- ja kehittämisideoiden antamista. Avoimet kysymykset antavat vastaajalle mahdollisuuden sanoa, mitä hänellä on todella mielessään. (Hirsjärvi ym. 2007, 196.)

Haastattelu on ollut laadullisessa tutkimuksessa päämenetelmänä. Haastattelun suurena etuna on, että siinä voidaan säädellä aineiston keruuta joustavasti, tilanteen edellyttämällä tavalla ja vastaajaa myötäillen, kuten esimerkiksi haastattelujärjestystä säätelemällä. (Hirsjärvi ym. 2007, 200.) Lähdin nuorten haastatteluihin osallistavalla otteella sekä havainnoin samalla nuoren nykyistä asuinympäristöä. Haastattelut tein yksilöhaastatteluina nuorten kotona. Haastattelun avulla halusin selventää, syventää, vahvistaa ja elävöittää hankkeeseen hankittua aineistoa, nähdä mitä nuorelle kuuluu nyt sekä antaa nuorelle vahvistusta siitä, että he voivat itse vaikuttaa omien palveluidensa sujuvuuteen antamalla palautetta niiden toimivuudesta.

Haastatteluissa oli myös osittain avoimen haastattelun piirteitä. Avoimessa haastattelussa haastattelija selvittelee haastateltavan ajatuksia, mielipiteitä, tunteita ja käsityksiä sen mukaan kuin ne tulevat aidosti vastaan keskustelun lomassa. (Hirsjärvi ym. 2007, 204.) Haastattelujen aikana nuoret saattoivat palata jo aikaisemmin käsiteltyyn teemaan tai alkaa puhumaan aiheesta joka oli vasta tulossa. Haastattelijan roolissa annoin nuorelle mahdollisuuden puhua mieltä askarruttavasta asiasta ja sitten pikkuhiljaa johdattelin keskustelua eteenpäin.

3.2 Aineiston hankintaprosessi

Turvapaikkateemaan liittyvää aineistoa on kerätty 1,5- vuoden ajan kirjallisuudesta, mediaa seuraamalla, sanomalehdistä sekä lopuksi empiiristä aineistoa analysoimalla. Haastatteluaineiston hankintaprosessi eteni aluksi henkilökohtaisella (sähköposti) lähestymisellä nuorten edustajiin ja sitä kautta maahanmuuttajatoimiston sosiaalityöntekijään. Sosiaalityöntekijältä sain tehtäväkseni kysyä lupaa nuorten haastatteluille kaupungin sosiaali- ja terveysjohtajalta. Lupa aineiston keruuseen haastattelujen ja kyselyjen muodossa myönnettiin ja lähes kuukauden ajan sovittelin maahanmuuttajatoimiston sosiaalityöntekijän kanssa aikataulua ensimmäiselle tapaamiselle. Ensimmäinen tapaaminen järjestyi 11.03.2011, jonka jälkeen sain hankkeeseeni valittujen nuorten yhteystiedot. (Kuvio 4.)

KUVIO 4. Kehittämishankkeen aineistonkeruuprosessin eteneminen keväällä 2011.

Uuteen kulttuuriin sopeutumiseen liitetään 4-5 vaihetta: kuherruskuukausi, kriisivaihe, korjautumisvaihe, sopeutumisvaihe sekä paluusokki. Vaiheesta toiseen siirtymisen kesto riippuu, miten erilaiset maahanmuuttajan alkuperäinen ja uusi kulttuuri ovat ja mistä syystä ja millaisessa elämäntilanteessa hän on saapunut maahan. Vaiheet käydään läpi 3-10 -vuodessa. (Seppälä 2010.) Haastateltavien tuli olla asunut kunnassa vähintään kuusi kuukautta ja olla muuttanut kuntaan alaikäisenä. Aika valittiin kuudesta kuukaudesta eteenpäin, jotta kunnassa asumisen ensivaihe (kuherruskuukausi) olisi jo koettu. Haastattelun etuna on myös siinä, että haastatteluun voidaan valita henkilöt, joilla on kokemusta tutkittavasta ilmiöstä tai tietoa aiheesta (Tuomi- Sarajärvi 2009, 74).

On eettisesti perusteltua kertoa haastateltavalle, mitä aihetta haastattelu koskee (Tuomi- Sarajärvi 2009, 73). Päätin lähestyä haastateltavia ensin sosiaalisen median, eli *Facebookin* kautta, koska nuorten puhelinnumerot eivät tuntuneet olevan käytössä. Facebookin kautta lähetin viestin, jossa pyysin haastateltavia tulemaan hankeinfoon maahanmuuttajatoimistoon viikon päästä viestin lähettämisestä. Lisäksi viestissä kerroin mitä asiani koskee. Facebookin kautta tavoitin lähes kaikki valitut haastateltavat. Neljälle haastateltavista meni viesti edustajan kautta, koska heitä en tavoittanut puhelimitse enkä facebookin kautta. Kaksi nuorta laitto viestiä, etteivät ole paikkakunnalla tai eivät muusta syystä pääse infoon. He halusivat silti osallistua tutkimukseen, joten heille lähetin teemahaastattelurungon kyselylomakemuodossa sähköpostitse. Vastausaikaa oli sähköpostin kautta lähetetyssä kyselyssä viikko. Kumpikaan nuorista ei vastannut kyselyyn sähköpostitse.

Hankeinfoon tuli paikalle viisi nuorta. Hankeinfon tavoite oli olla sisällöltään informatiivinen ja nuoria osallistava. Powerpoint esityksen avulla hahmotin aluksi suomalaista koulutusjärjestelmää, jotta nuorten olisi helpompi ymmärtää hankkeen tarkoitus, heidän oma roolinsa sekä oma asemansa hankkeessa. Kerroin nuorille sen hetkisen statukseni, eli en ollut vastaanottokeskuksen enkä maahanmuuttajatoimiston työntekijä, vaan ulkopuolinen tutkija. Kuvailin tiivistetysti hankkeen taustan ja tavoitteet, aineistonkeruu menetelmän (teemahaastattelu ja haastattelun nauhoittaminen) sekä nuorten omien kokemusten tärkeyden. Näytin tulevan haastattelurunkopohjan nuorille, jotta he ehtivät tutustua tuleviin kysymyksiin. Tähdensin useaan otteeseen, ettei nuorten nimiä käytetä hankkeessa, eikä heille koidu osallistumisesta ikävyvyyksiä. Info kesti noin 45 minuuttia, jonka jälkeen kaikki viisi nuorta olivat halukkaita tulemaan haastatelluiksi. Sovimme haastatteluajaksi,- ja paikaksi erään haastateltavan nuoren

kodin kahden päivän päähän. Kaksi nuorta olivat epävarmoja pääsisivätkö tapaamiseen, joten heidän kanssa sovin olevani yhteydessä myöhemmin uuden ajan merkeissä.

Ensimmäiseen haastatteluun 23.3.2011 saapui kaksi nuorta. Haastattelin heidät erikseen. Haastattelu alkoi siitä, että kertasin vielä mitä haastattelen ja miksi teen haastattelua, eli teen hanketta siitä mitä nuorille kuuluu nyt kun he ovat asuneet kunnassa kuudesta kuukaudesta kahteen vuoteen ja että heidän kokemustensa (positiivisten ja negatiivisten) kautta voidaan ehkä edesauttaa niitä nuoria, jotka vielä odottavat oleskelulupaa tai/ja jotka ovat muuttamassa kuntaan. Muistutin vielä, ettei kenenkään nimiä käytetä hankeraportissa, eikä tunnistettavuuden vaaraa olisi. Haastattelut kestivät kaikilla noin tunnin verran, mutta usein nauhurin suljettua keskustelua riitti vielä tunniksi eteenpäin Libyan tilanteesta, Japanin maanjäristyksestä sekä elämästä yleensä. Seuraavat kaksi haastattelua tein erikseen nuorten omissa kodeissa 31.03.2011 ja haastattelut sujuivat jo huomattavasti ensimmäisiä paremmin, koska teemahaastattelurunko oli jo käyty läpi kahden nuoren kanssa ja kompastuskivet kysymyksien asetteluissa koettu. Osasin näin ollen muokata edellisillä nuorilla hankaliksi koetut kysymykset selkokielelle. Viimeisen haastattelun tein myös nuoren omassa kodissa 6.4.2011. Haastattelu oli selvästi kaikkia edellisiä rennompia ja haastattelun jälkeen myös nuoren edustaja tuli tapaamaan nuorta ja näin ollen keskustelua riitti useiksi tunneiksi vielä virallisen haastattelun päätyttyä.

3.3 Aineiston analyysi

Laadullisessa tutkimuksessa ei pyritä tilastollisiin yleistyksiin, vaan pyritään esimerkiksi kuvamaan jotain ilmiötä, ymmärtämään tiettyä toimintaa tai antamaan mielekäs tulkinta jollekin ilmiölle. On tärkeää, että henkilöt jolta tietoa kerätään tietävät tutkittavasta ilmiöstä mahdollisimman paljon tai heillä on kokemusta asiasta. (Tuomi-Sarajärvi 2009, 85.)

Laadullisessa tutkimuksessa puhutaan induktiivisesta (yksittäisestä yleiseen) ja deduktiivisesta (yleisestä yksittäiseen) analyysistä. Jako perustuu tulkintaan tutkimuksessa käytetystä päättelyn logiikasta. (Tuomi - Sarajärvi 2009, 95.) Aikaresurssin vuoksi hanketta analysoidaan aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä ja keskitytään vastaajien kokemusten kautta kuvaamaan alaikäisten alkuvaiheen kotouttamispalvelujen kohdentuvuutta Rovaniemen alueella ja tekemään saadun palautteen kautta kehittämistoimenpiteitä. Taustalla on fenomenologinen ote.

Fenomenologia soveltuu sellaiseen tutkimukseen, jonka tavoitteena on ihmisten kokemusten kuvaaminen. (Tuomi- Sarajärvi 2009, 34 ; 103.)

Tapaustutkimusanalyysi ei siis pyri yleistettävyyteen sellaisin keinoin kuin esimerkiksi survey-tutkimus, mutta pyrkiessään ymmärtämään ja tulkitsemaan syvällisesti yksittäisiä tapauksia niiden erityisessä kontekstissa, se hakee tietoa ilmiöön liittyvän toiminnan dynamiikasta, mekanismeista, prosesseista ja sisäisistä 'lainalaisuuksista' sellaisella tavalla, että tutkimuksen tuloksilla voidaan osoittaa olevan laajempaa sosiokulttuurista merkitystä ja siten jonkinlaista yleistettävyyttä tai siirrettävyyttä. (Jyväskylän yliopisto 2011.)

Aineistolähtöisen aineiston analyysi voidaan kuvata kolmivaiheiseksi prosessiksi (Mukaillen Miles & Huberman 1994 teoksessa Tuomi – Sarajärvi 2009, 108):

I Aineiston redusointi eli pelkistäminen. Informaation tiivistäminen tai pilkkominen osiin.

II aineiston klusterointi eli ryhmittely. Aineistosta koodatut alkuperäisilmaukset käydään läpi tarkasti ja aineistosta etsitään samankaltaisuuksia ja/tai eroavaisuuksia kuvaavia käsitteitä.

III abstrahointi eli teoreettisten käsitteiden luominen. Erotetaan tutkimuksen kannalta olennainen tietoa ja edetään alkuperäisinformaation käyttämistä kielellisistä ilmauksista teoreettisiin käsitteisiin ja johtopäätöksiin.

Hankkeen aineisto on pilkottu ja teemoitettu eri aihepiirien mukaan. Haastattelujen ja lomakekyselyjen runko hankkeessa muodostui kolmesta eri teemasta:

Taustatiedoista (turvapaikkaprosessin lopun ja kuntalaisuuden alun nivelvaihe: odotusajan kokemukset Nuorten tukiasunnoilla myönteisen oleskeluluvan jälkeen),

nykytilanteesta eli asumisesta, rahankäytöstä, vapaa-ajasta, koulunkäynnistä ja *tulevaisuudesta* (perheenyhdistäminen, ammattitavoitteet, perheenyhdistäminen jne.).

Teemahaastattelu eteni hyvin pitkälti laaditun haastattelurungon mukaan, mutta välillä kysymykset tiettyyn teemaan liittyen ”mikä oli hyvää/huonosti” viritti keskustelua laajemmaksi ja keskustelu hyppäsi tuleviin tai jo aikaisempiin kysymyksiin.

Tallennettu laadullinen aineisto kirjoitetaan puhtaaksi sanasanaisesti. Tätä nimitetään litteroinniksi (Hirsjärvi ym. 2007, 217). Litteroin aineiston sanatarkasti ja muutin haastateltavat ja kyselyyn vastanneet koodeiksi (N1, N2 jne.) Nauhoitusten pituudet vaihtelivat 45- minuutista - 60 minuuttiin. Sähköpostitse lähetetty lomakekysely oli tehty kokonaisuudessaan avoimeksi mukaillen nuorille tehtyä teemahaastattelurunkoa.

Lomakekyselyn muutin ensin koodeiksi (E1, V1), analysoin vastaukset kysely kyselyltä pelkistin ja lopuksi ryhmittelin vastaukset aineistoon.

3.4 Eettisyys ja luotettavuus

Yksi tutkimuksen eettisen hyväksyttävyyden sekä sen luotettavuuden ja tulosten uskottavuuden edellytys on, että tutkimus on suoritettu hyvän tieteellisen käytännön edellyttämällä tavalla. Tutkimuksenteossa tulee olla lähtökohtana ihmisarvon ja itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen. Hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluu muun muassa, että tutkijat:

- Noudattavat tiedeyhteisön tunnustamia toimintatapoja, rehellisyyttä, yleistä huolellisuutta ja tarkkuutta tutkimustyössä, tulosten tallentamisessa ja esittämisessä sekä tutkimusten ja niiden tulosten arvioinnissa;
- Soveltavat tieteellisen tutkimuksen kriteerien mukaisia ja eettisesti kestäviä tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelmiä ja toteuttavat tieteellisen tiedon luonteeseen kuuluvaa avoimuutta tutkimuksensa tuloksia julkaistessaan;
- Ottavat muiden tutkijoiden työn ja saavutukset asianmukaisella tavalla huomioon niin, että he kunnioittavat näiden työtä ja antavat heidän saavutuksilleen niille kuuluvan arvon ja merkityksen omassa tutkimuksessaan ja sen tuloksia julkaistessaan ja
- Tutkimuksen suunnittelu, toteuttaminen ja raportointi tieteelliselle yhteisölle on tehtävä asetettujen vaatimusten mukaan. (Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausten käsitteleminen 2002.)

Teemahaastattelujen rajaamisessa yksi eettinen valinta oli, ettei haastatteluissa enää palattu nuorten turvapaikanhakuun johtaneisiin syihin ja taustoihin. Nuorten tukiasuntojen työntekijänä olin ollut tekemässä nuoren ja edustajan kanssa alkuhaastatteluja, jossa käytiin nuoren pakoon liittyvät syyt vaihe vaiheelta lävitse. Halusin, että nuoret voivat haastattelussa keskittyä tässä ja nyt tilanteeseen: antaa palautetta elämästään tällä hetkellä. Menneisyyden käsittely olisi myös jo vaatinut tulkin sekä aikaa menneisyydestä kumpuavien tunteiden käsittelylle.

Kaikki haastatteluihin osallistuneet nuoret olivat minulle entuudestaan tuttuja Nuorten tukiasunnoilta vuosilta 2009 – 2010. Tästä tuttuudesta oli hankkeen kannalta sekä haittaa ja hyötyä. Hyötyä oli se, että nuoria oli helppo lähestyä, koska he kaikki tiesivät minut entuudestaan. Lisäksi kaikkien kanssa oli työn puolesta muodostunut tukiasuntoajalta luottamuksellinen asiakassuhde. Nuorilla oli kuitenkin muodostettu minusta työntekijänä hyvin erilaisia mielikuvia. Olin toiminut tukiasunnoilla

toimeentulotuen parissa, (varoitusten antaminen toimeentulotuen jakaminen, toimeentulon leikkauksista kertominen) sekä alkuvaiheen haastattelijana että vaikeiden asioiden (koulupoissaolot, sääntörikkomukset) selvittelijänä. Nuorten aikaisemmat kokemukset minusta työntekijänä, ihmisenä ja tutkijana olivat siis hyvin ambivalentteja. Vaikka koitin selkeästi kertoa jo hankeinfoviestissä nykyisen roolini, (ulkopuolinen tutkija), jäi minulle tunne, että nuoret eivät siltikään osanneet lokeroida minua oikein.

Hankeinfoon saapuminen antoi nuorille vapauden ja mahdollisuuden päättää haluavatko osallistua tutkimukseen vai eivät. Kymmenen nuorta jätti tulematta infoon, joten he olivat valintansa tehneet jo hankeinfoviestini perusteella. Sain palautetta jälkeenpäin, etteivät haastatteluista poisjääneet nuoret olleet välttämättä ymmärtäneet lähettämäni viestiä tai että he olivat olleet epäluuloisia minua kohtaan entisen toimenkuvani vuoksi. Hankeinfoissa kerroin haastattelujen nauhoittamisesta sekä siitä että nuoret saavat vapaasti valita haluavatko vastata kaikkiin kysymyksiin ja ettei haastattelu aiheuttaisi kenellekään vaikeuksia tai harmia (tunnistettavuus tai vastausten kriittisyys).

Haastattelun luotettavuutta saattaa heikentää se, että haastattelussa on taipumus antaa sosiaalisesti suotavia vastauksia. Vastauksissa on suuria kulttuurisia eroja eri maiden välillä ja kulttuureittainkin yhden maan sisällä. Lisäksi haastatteluaineisto on kontekstija tilannesidonnaista. Tutkittavat ovat voineet puhua haastattelutilanteessa toisin kuin jossakin toisessa tilanteessa. (Hirsjärvi ym. 2007, 201-202.) Jos huomasin haastattelujen aikana nuorten mieltävän kysymystäni liian pitkään annoin nuorille vapauden jäädä miettimään kysymystä. Tein aiheeseen liittyvän avaavan lisäkysymyksen ja kysymykseen palattiin, jos tarpeen, myöhemmässä vaiheessa. Usein kävi niin, että vaikeaksi koettuun kysymykseen tuli vastaus muiden kysymysten lomassa.

Nuorten tämänhetkinen suomen kielen taito, ymmärrys kysymyksistä- ja hankkeen tarkoituksesta, vastaamiseen liittyvä pelko ja epäluulo kotimaassa tapahtuneiden aikaisempien kokemusten takia ovat voineet vaikuttaa annettuihin vastauksiin. Hankkeeseen osallistuneet nuoret olivat keskimäärin opiskelleet suomen kieltä kaksi vuotta. Heidän kielitaidossaan, ulosannissa ja ymmärtämisessä oli huomattavia eroja. Eräs nuorista sanoi minulle, että jos hän nyt puhuu minulle eli auttaa minua hankkeessa, on minun autettava häntä, kun hän sitä pyytää. Nuori koki minulla olevan valta vaikuttaa häntä koskeviin asioihin. Kulttuurierot ja ymmärrys hankkeen laajemmasta tarkoituksesta, (palvella muita nuoria, viranomaisia, vaikuttaa palveluihin) oli siis osalle

nuorista kovin abstrakteja käsitteitä ja näin jo ollen alkutilanne ja nuorten subjektiiviset oletukset sinänsä vaikuttivat saatuihin vastauksiin.

Sähköpostitse edustajille ja viranomaisille lähetetty lomakekysely piti palauttaa suoraan liitetiedostona sähköpostiini, josta haastatteluun vastaaja tiesi, että hänen tietonsa ja vastauksensa ovat minun nähtävillä. Tämä voi heikentää vastausten luotettavuutta, koska vastaaja ei voinut vastata kyselyyn anonyymisti. Vastaukset tallensin koodattuina (E1, V1), joten en tiennyt, kuka on ollut vastaajana. Sähköpostiviestit, joista henkilöllisyys voisi selvitä, deletoin heti koodauksen ja tallennuksen jälkeen. Yleistämistä ei tuloksista voi tehdä laajemmin osallistujien vähäisyyden ja nuorten kielitaidon tasoerojen vuoksi, mutta hanke antoi arvokasta, eri toimijoilta saatua kokemuseräistä tietoa ja kokemusten pohjalta nousseita kehittämistarpeita.

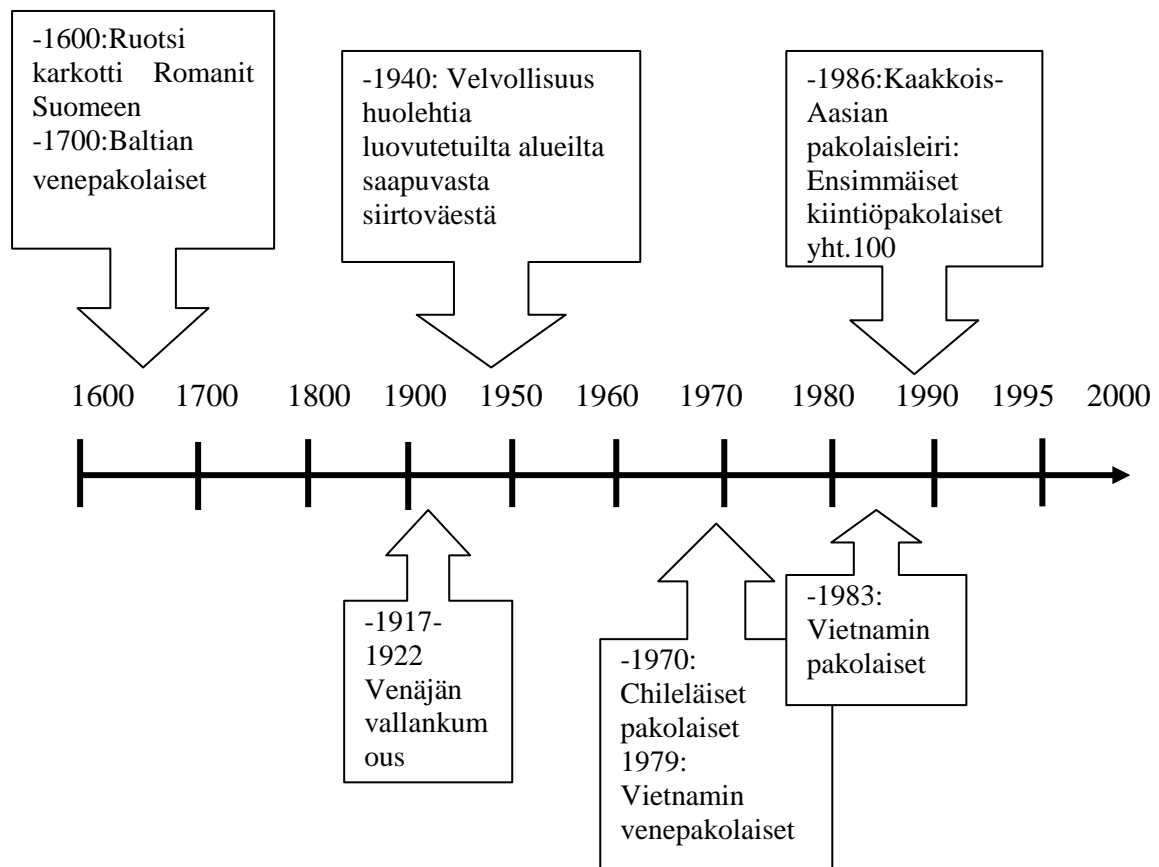
4 MAAHANMUUTTO SUOMEEN

4.1 Maahanmuuton historiaa

Maahanmuutto Suomessa ei ole uusi ilmiö. Suomen pakolaispolitiikan voi katsoa alkaneen 1920-luvun alussa, jolloin Suomeen tuli Neuvostoliitosta yli 33 000 pakolaista. (Kuvio 5.) Taustalla oli Venäjän vallankumous ja yhteiskunnan muuttuminen Neuvostoliitoksi. Suomi oli tuolloin vasta toipumassa vuoden 1918 sisällissodasta. Venäläisistä pakolaisista ainoastaan osa jäi Suomeen. Huomattava osa heistä käytti Suomea kauttakulkumaana Pohjois-Amerikkaan, Ranskaan ja muualle Länsi-Eurooppaan. Talvisodan alkaessa vuonna 1939 Suomessa asui 13 000 pakolaista eli enemmän kuin 1970-luvulla. (Laakkonen 2009.)

Suomi otti vastaan myös poliittisia pakolaisia toisen maailman sodan aikaan Saksasta. Pakolaisten määrät olivat pieniä, mutta tätä vaihetta voidaan pitää ensimmäisenä poliittisten pakolaisten suunniteltuna vastaanottovaiheena. Pakolaisten vastaanotosta vastasi tuolloin Suomen ammattiliittojen keskusjärjestön ja Suomen sosialidemokraattisen puolueen yhteinen organisaatio. Pääosa saksalaisista pakolaisista ohjattiin Suomesta turvaan Ruotsiin ja Pohjois-Amerikkaan. Suomalaisia muutti 1960-luvulla parempipalkkaisten töiden perään Ruotsiin ja Amerikkaan. (Laakkonen 2009.)

Suomi oli melko suljettu yhteiskunta toisen maailmansodan jälkeen 1970-luvulle asti, eikä Suomi vetänyt puoleensa maahanmuuttajia. Nykyisen maahanmuutto- ja pakolaispolitiikan alkuna pidetään Chileläisten pakolaisten vastaanottoa 1973 – 1977. Sotilasdiktatuurista vastaanotetut pakolaiset olivat pienestä lukumäärästään huolimatta historiallinen alkuvaihe nykyiselle kansalliselle pakolaispolitiikalle. Tosin muut pohjoismaat ottivat suuria määriä pakolaisia myös muista Etelä-Amerikan tuolloisista diktatuurivaltioista. (Laakkonen 2009.)

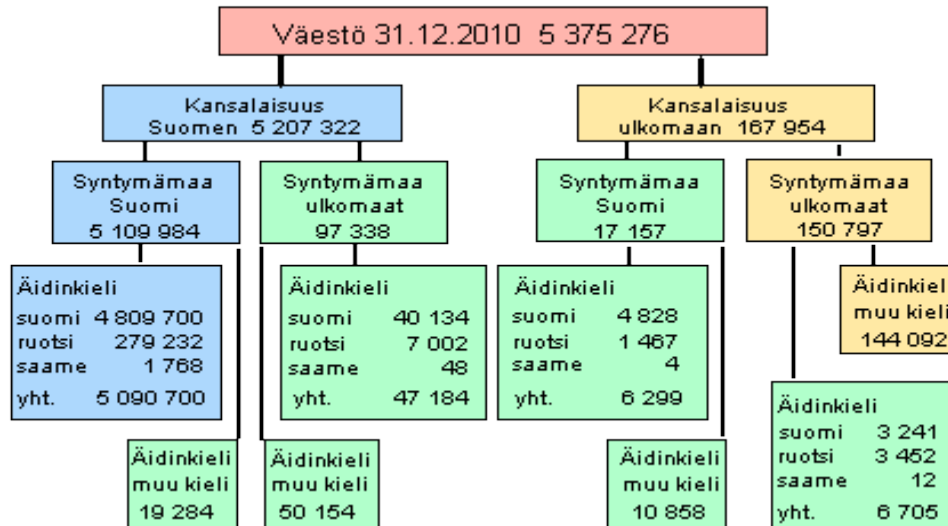

KUVIO 5. Suomen pakolaispolitiikan historia.

Maahanmuutto Suomeen oli pitkään vähäistä ja maahanmuuttopolitiikka keskittyi pakolaisten vastaanoton kehittämiseen. Pakolaistyö oli 1980-luvun puoliväliin asti yksilökohtaista, räätälöityä toimintaa. Pakolaisryhmät vastaanotettiin valtioneuvoston päätöksellä, kun UNHCR oli käänntynyt sen puoleen. Käytännön työ perustui yhteen pakolaiskeskukseen Helsingin Malmilla. (Räty 2002, 133.) Merkittävä muutos pakolaisten vastaanottoon tuli vuonna 1986, jolloin vastaanotettiin 100 ensimmäistä kiintiöpakolaista Kaakkois-Aasiasta. Turvapaikanhakijoita oli 1980-loppupuolella vuosittain alle 100, kun heitä vuonna 1990 tuli äkillisesti 2700. Tällöin valtio ja Suomen Punainen risti päättivät perustaa vastaanottokeskuksia. (Räty 2002, 133.)

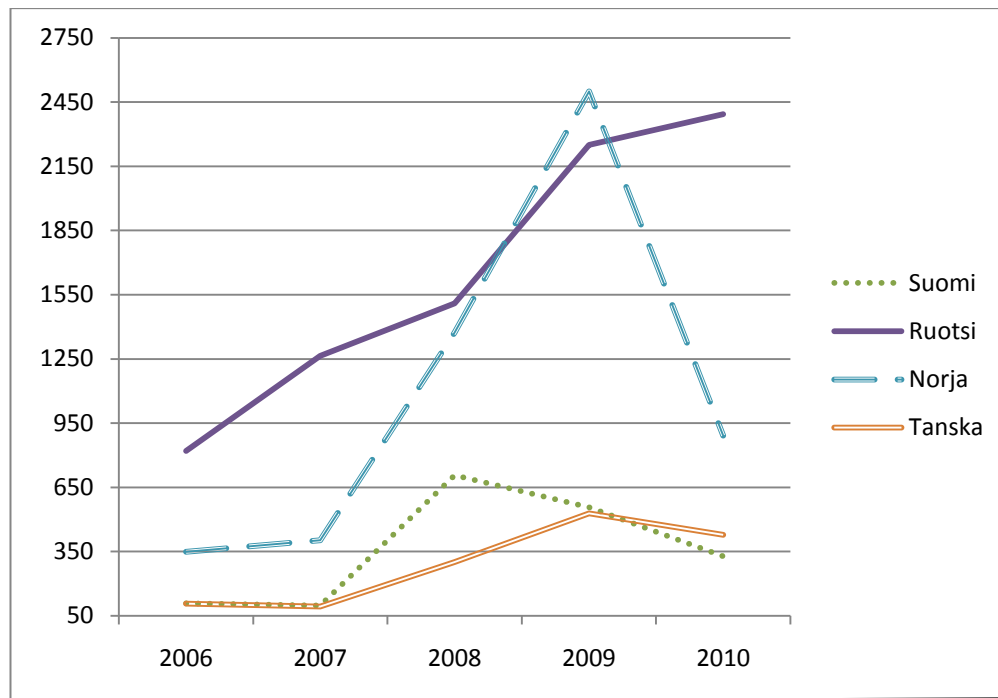
Historiallisesti Suomi on ollut maastamuuttomaa. Suomesta tuli maahanmuuttomaa vasta 1990- ja 2000-luvuilla. Työvoiman maahanmuutto on kasvanut viime vuosina selvästi suhteessa humanitaariseen maahanmuuttoon. Perhesiteet ovat kuitenkin edelleen yleisin peruste maahanmuutolle. Maahanmuuton perusteet suuruusjärjestyksessä ovat perhesiteet, työnteko, opiskelu ja humanitaarinen

maahanmuutto. (SPR, Turvapaikanhakijat ja pakolaiset Suomessa 2009.) Ulkomaiden kansalaisia oli Suomessa vuoden 2010 lopussa noin 167 954 henkilöä ja vieraskielistä väestöä noin 226 220. (Kuvio 6.) Ulkomaalaisten osuus koko väestöstä on noin 3 prosenttia (Tilastokeskus 2011).

KUVIO 6. Suomen väestörakenne 31.12.2010. (Tilastokeskus 2010.)

Talouseläytys vaikuttaa maahanmuuton kehittymiseen, mutta kasvu jatkuu ja voimistuu tulevina vuosina ja vuosikymmeninä väestön ikääntymisen ja eläköitymisen seurauksena. Suomessa on edelleen suhteellisesti varsin pieni maahanmuuttajaväestö verrattuna muihin Euroopan maihin, myös pakolaismäärät ovat pysyneet kansainvälisesti katsottuna vaatimattomina. Yhä edelleen noin 80 prosenttia pakolaisista asuu kehitysmaissa. (SPR, Turvapaikanhakijat...2009.) Suomesta on Vuosina 2000 – 2010 hakenut turvapaikkaa yhteensä 33 620 henkilöä, mikä vastaa keskimäärin yhtenä vuotena Ruotsissa jätettyjä turvapaikkahakemuksia. Tanskan tiukka maahanmuuttopolitiikka näkyy kuvioista 7. muun muassa ilman huoltajaa saapuneiden alaikäisten turvapaikanhakijamäärissä. (Maahanmuuttovirasto 2010.)

KUVIO 7. Ilman huoltajaa saapuneet alaikäiset turvapaikanhakijat vuosina 2006–2010 Pohjoismaissa. (Maahanmuuttovirasto/tilastot 2010, Migrationsverket 2010, Ruotsi. Utlendingsdirektoratet 2010, Norja. Udlændingetjenesten 2010, Tanska.)

Euroopan unionin kansalaisilla on oikeus vapaaseen liikkumiseen ja työntekoon koko unionin alueella ilman vaivalloista byrokratiaa. Suomeen on hakeutunut työntekijöitä etenkin Virosta ja Puolasta. Vapaa liikkuvuus on tehnyt mahdolliseksi myös Itä-Euroopan köyhien ja vainottujen romanien ilmaantumisen suomalaisten kaupunkien kaduille kerjäämään. Maahanmuutto lisää etnistä, kulttuurista ja uskonnollista monimuotoisuutta. Maahanmuutto on muistuttanut meitä myös kotoperäisten vähemmistöjen kuten romaneiden, saamelaiden ja tataarien olemassaolosta. (Vihreiden maahanmuuttopol...2010.)

Jokaisella itsenäisellä valtiolla on oikeus määrittää oman maahanmuutto- ja pakolaispolitiikkansa linjaukset ja periaatteet. Muiden EU-valtioiden ja etenkin Pohjoismaiden lainsäädäntö ja päätöksenteko vaikuttavat osaltaan siihen, miten paljon Suomeen tulee turvapaikanhakijoita. Maahanmuuttoon liittyvissä kysymyksissä EU:lla on toimivaltaa. Lähtökohtana toimissa on tosin maahanmuuttopolitiikka, eivät esim. lapsen oikeudet. Yksi suurimmista ongelmista EU:n alueelle ilman huoltajaa tulleiden lasten kannalta on se, että jäsenmaat tulkitsevat pakolaissopimuksia ja toimeenpanevat EU-direktiivejä hyvin eri tavalla. On sattumanvaraista, millaisen kohtelun hakija saa. Hänen kohtalonsa määrittyy sen mukaan, mihin maahan hän ensin sattuu tulemaan.

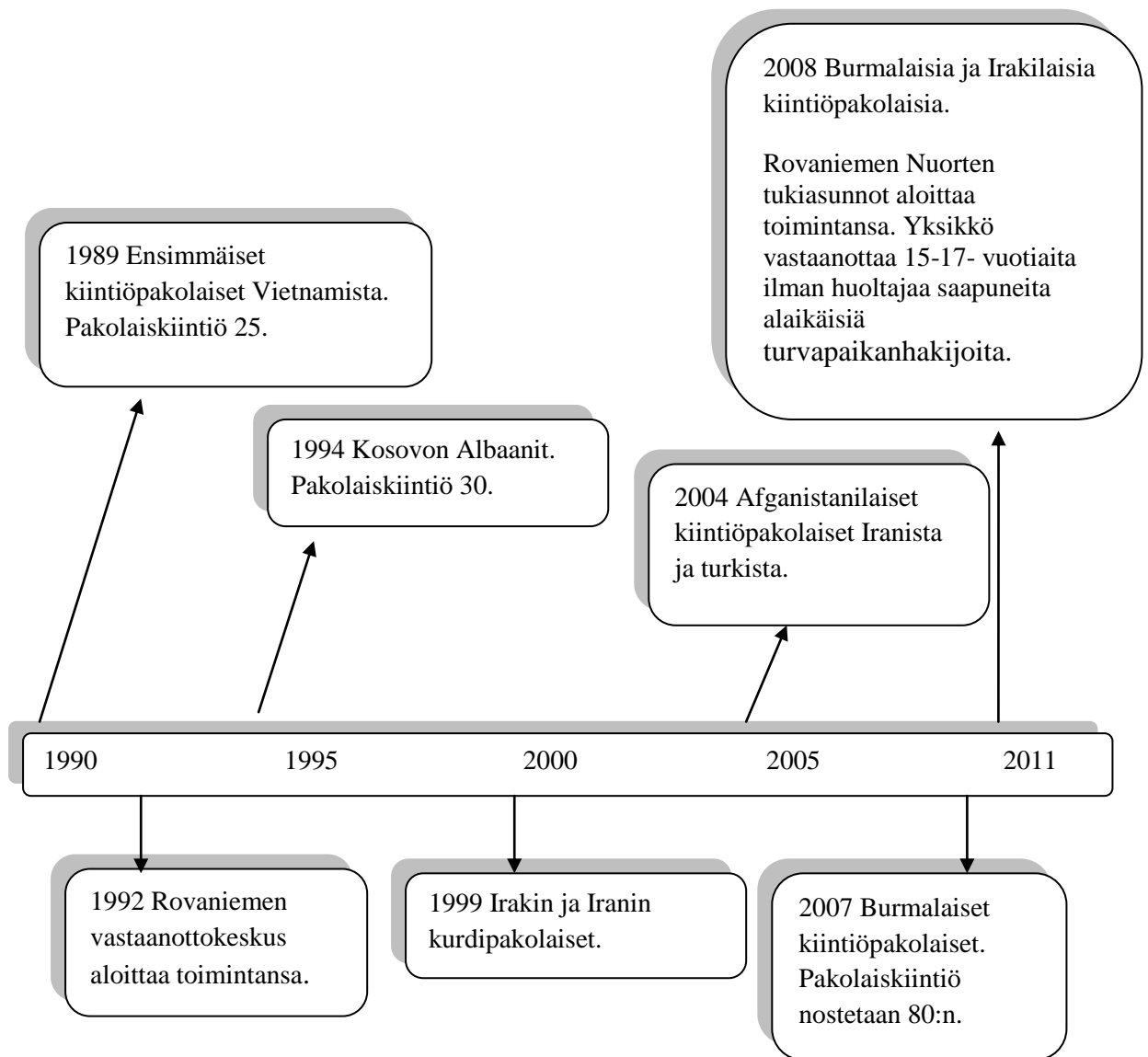
Norjassa ja Ruotsissa ollaan ohjaamassa alaikäisiä turvapaikanhakijoita yhä enemmän lastensuojelupalveluihin pitkälti lapsi- ja pakolaisjärjestöjen ansiosta. (Yksintulleet 2009, 47-52.)

4.2 Maahanmuuttajat Lapissa

Syyskuussa 2010 Rovaniemen kaupungin maahanmuuttotyö palkittiin. Sisäasiainministeriö palkitsi Rovaniemen yhtenä kolmesta hyvää maahanmuuttotyötä tehneestä kunnasta. Rovaniemellä maahanmuuttotyö pohjautuu kansainvälisyysstrategiaan, jossa korostetaan monikulttuurisuutta ja kaupungin kansainvälisyyttä. Rovaniemellä on kansainvälinen maine ja maahanmuuttotyön onnistumiseen on vaikuttanut eri toimijoiden tiivis yhteistyö sekä rohkeat päättäjät. (Monitori 12.10.2010).

Rovaniemen kaupungin kansainvälistymisstrategian lähtökohtana on Rovaniemen kaupunkistrategia, jossa vuoden 2011 visioksi määritellään, että Rovaniemi on kansainvälinen osaamisen ja kulttuurin keskus. Kaupunkistrategiassa esitetään, että yritystoiminnan kehittämisessä painopisteiden läpi leikkaavina kehittämiskohteina ovat innovaatiotoiminnan kehittäminen ja alueen kansainvälistyminen. (Rovaniemen kansainvälistymisstrategia 2007, 4.)

Pakolaisten vastaanotto on kunnille vapaaehtoista. Rovaniemi on ottanut vastaan pakolaisia vuodesta 1989. (Kuvio 8.) Aluksi Rovaniemen pakolaiskiintiö oli 25 henkilöä ja nykyään pakolaiskiintiö on 80. Rovaniemen alueella vastaanottokeskustoiminta ei ole uusi asia, vaan vastaanottokeskustoimintaa on alueella ollut jo alkaen vuodesta 1992. Alaikäisten ilman huoltajaa saapuneiden turvapaikanhakijoiden lisääntyneestä määrästä johtuen Rovaniemelle perustettiin syksyllä 2008 Rovaniemen vastaanottokeskuksen (VOK:n) yhteyteen alaikäisten ilman huoltajaa saapuneiden nuorten tukiasuntoyksikkö. Yksikkö perustettiin 21-paikkaisena, mutta paikkaluku nostettiin nopeasti 40-paikkaiseksi. Marraskuussa 2008 Kemiin perustettiin 150-paikkainen vastaanottokeskus (Rovaniemen VOK:n filiaali), mutta hyvin pian paikkalukua kasvatettiin 300:aan. Vuoden 2009 alussa myös Rovaniemen vastaanottokeskus laajentui 200-paikkaiseksi. Lisäksi vuonna 2008 Pudasjärvelle perustettiin tukiasumisyksikkö ja vuonna 2009 Ruukin vastaanottokeskus aukaistiin uudelleen. (Lapin Ely –Keskus... 2009, 3.)

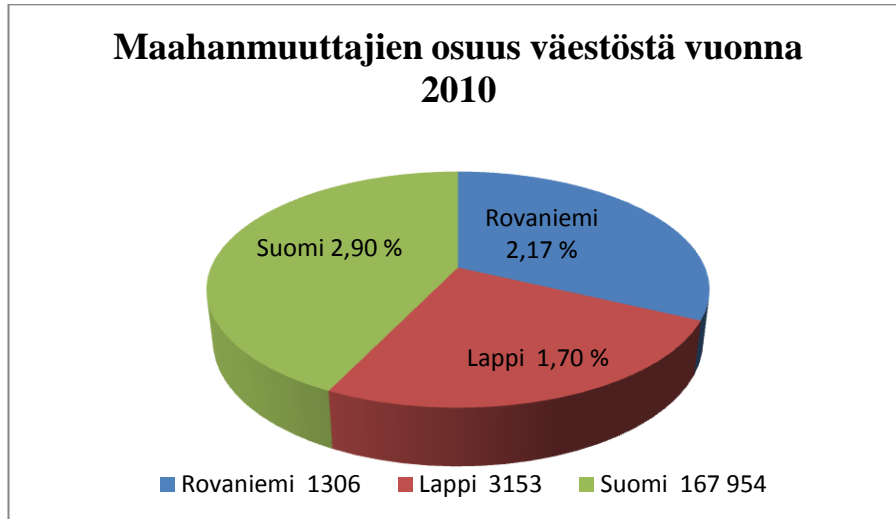
KUVIO 8. Pakolaisasioiden kehittyminen Rovaniemellä vuosina 1989-2011.
(Rovaniemen maahanmuuttajatoimisto/Lapin kansa 5.4.2011 mukaillen.)

Vastaanottokeskustoimintaa harjoittavat valtio sekä kunnat, Suomen Punainen Risti ja Mannerheimin Lastensuojeluliitto, jotka ovat tehneet valtion kanssa sopimuksen toiminnasta. Valtion vastaanottokeskuksia ovat Joutsenon ja Oulun keskuksset. (Maahanmuuttovirasto 2011.) Turvapaikanhakijoiden vastaanottoa on aina leimannut sen johtaminen suhdanteiden mukaan. Yksiköitä lakkautetaan ja avataan tulijamäärien vaihtelun sekä alue- ja työvoimapolitiittisten tekijöiden mukaan. (Yksintulleet 2009, 50.) Huhtikuussa 2011 Rovaniemen vastaanottokeskuksen Nuorten tukiasumisyksikkö on 20-paikkainen, Rovaniemen vastaanottokeskus 120-paikkainen ja Kemien vastaanottokeskus 150-paikkainen. (Maahanmuuttovirasto 2011.)

Lapissa oli vuonna 2009 yhteensä 540 turvapaikanhakijoiden vastaanottopaikkaa, mikä oli valtakunnallisesti tarkasteltuna varsin iso määrä yhdelle työ-, ja elinkeino (TE)-keskusalueelle. (1.1.2010 TE-keskusten tehtävät ovat siirtyneet elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksiin). Maahanmuuttoviraston myöntämien myönteisten oleskelupien määrät ovat moninkertaistuneet johtuen paitsi lisääntyneestä hakijamäärästä, myös päätöksenteon perusteiden muuttumisesta. Tämä tarkoittaa sitä, että vastaanottokeskuksista tulevia myönteisen päätöksen saaneita on tulossa kuntiin huomattavasti aikaisempaa enemmän. (Lapin Ely –Keskus... 2009, 3.)

Lapissa pakolaisten vastaanotto on painottunut kiintiöpakolaisiin, joita Suomi vastaanottaa eduskunnan päätöksen mukaisesti 750 henkilöä/vuosi. Lappiin on vuosina 2003 - 2008 sijoitettu yhteensä 526 kiintiöpakolaista ja 89 myönteisen päätöksen saanutta turvapaikanhakijaa. Ennen vuotta 2008 Rovaniemen VOK:sta tuli myönteisen päätöksen saaneita turvapaikanhakijoita kuntaan sijoitettavaksi enimmillään 15 ja vähimmillään yksi, vuodesta riippuen. Vuonna 2009 Rovaniemen ja Kemin VOK:sta on sijoitettu Lapin kuntiin 65 myönteisen päätöksen saanutta ja kaksikymmentä henkilöä on muuttanut omatoimisesti VOK:n tukemana ohi kuntapaikan Rovaniemelle. (Lapin Ely –Keskus... 2009, 3.)

Lisäksi Rovaniemi ottaa vastaan perheenyhdistämisten kautta tulevat, joiden määrä on lisääntynyt. Vuonna 2010 kiintiöpakolaisen statuksella Rovaniemelle vastaanotettiin 50 henkilöä ja loput 30 tulivat vastaanottokeskuksen kautta oleskeluluvalla. Tilastokeskuksen mukaan Lapissa ulkomaan kansalaisten osuus väestöstä on maaliskuussa 2011 noin 1,70 prosenttia. (Kuvio 9.) Koko maassa asuu ulkomaan kansalaisia 2,9 prosenttia. (Lapin Ely –Keskus... 2009, 3-4 ; Tilastokeskus 2011.)

KUVIO 9. Maahanmuuttajat ja niiden osuus väestöstä vuonna 2010. (Tilastokeskus 2011.)

Lapin ensimmäisessä maahanmuuttostrategiassa on visiona saada lappi aktiiviseksi maahanmuuttoalueeksi vuonna 2015. Kotoutumispalveluissa pyritään huomioidaan myös erityisessä syrjäytymisvaarassa olevien pakolaisryhmien palvelutarpeet ja palvelujen tuottamisessa ja resursoinnissa huomioidaan myös erityisessä syrjäytymisvaarassa olevien pakolaisryhmien palvelutarpeiden asettamat haasteet. Tällaisia pakolaisryhmiä ovat muun muassa kidutuksen uhrit, luku- ja kirjoitustaidottomat sekä ilmanhuoltajaa maahan tulevat alaikäiset lapset. (Lapinliitto 2008, 5-12.)

Lapissa ulkomaalaisten määrä on noussut tasaisesti koko 2000-luvun. Vuosituhannen alussa lapissa oli noin 1700 ulkomaan kansalaista kun vuoden 2010 lopussa heitä oli 3152. Lapin kunnista Rovaniemellä on suurin määrä maahanmuuttajia. (Taulukko 3.) (Väestörekisterikeskus 2011.) Lapissa väestönkehityksen suurimmat haasteet kohdistuvat vanhusväestön kasvuun ja työikäisen väestön vähenemiseen. On arvioitu, että Lapin työvoimasta poistuu vuoteen 2020 mennessä yli 30 000 henkeä. Tulevien vuosien työvoiman saatavuutta edistetään muun muassa parantamalla kantaväestön ja Lapissa jo asuvien maahanmuuttajien osaamista ja työllistymistä. (Sisäasiainministeriö 27.01.2010.)

TAULUKKO 3. Lapissa asuvat ulkomaan kansalaiset 2008-2010.
(Väestörekisterikeskus/ tilastot 2011.)

Paikkakunta	Lukumäärä 31.12.2008	Lukumäärä 31.12.2009	Lukumäärä 31.12.2010
Enontekiö	23	22	23
Inari	73	78	78
Kemi	409	521	607
Kemijärvi	78	88	77
Keminmaa	44	51	46
Kittilä	85	99	115
Kolari	48	46	51
Muonio	48	51	65
Pelkosenniemi	4	3	4
Pello	41	40	42
Posio	40	21	26
Ranua	13	17	19
Rovaniemi	1140	1212	1305
Salla	38	36	32
Savukoski	1	4	4
Simo	15	16	14
Sodankylä	68	74	76
Tervola	24	27	31
Tornio	395	420	461
Utsjoki	24	27	27
Ylitornio	41	47	49
YHTEENSÄ	2632	2900	3152

Lappiin muutetaan eniten perhesiteiden perusteella, mutta myös työperäinen maahanmuutto lisääntyy. Lapin maahanmuuttajaväestön kasvu johtuu myös humanitaarisesta muutosta: Lapin ELY- keskuksella on sopimus pakolaisten vastaanotosta Rovaniemen, Kemin ja Tornion kanssa ja neuvoteltuja kuntapaikkoja on yhteensä 165 / vuosi. Kaikki kolme kuntaa ovat sitoutuneet pakolaisten vastaanottoon ja kotouttamiseen erittäin hyvin. (Sisäasiainministeriö 27.01.2010.)

Lapissa asuvat maahanmuuttajat edustavat yhteensä 85 eri kansalaisuutta (Taulukko 4.). Suurimpina ryhminä vuoden 2010 lopussa olivat venäläiset, ruotsalaiset, irakilaiset, myanmarilaiset, somalialaiset, afganistanilaiset, kiinalaiset, saksalaiset, virolaiset ja thaimaalaiset. (Sisäasiainministeriö 2010.)

TAULUKKO 4. Tilasto ulkomaisten kansalaisista Rovaniemellä 31.12.2010. (Moninet; Lapin maistraatti, Rovaniemen yksikkö 2011.)

Rovaniemi	
Afganistan	61
Irak	121
Iran	26
Iso-Britannia	25
Kiina	67
Myanmar	99
Ruotsi	124
Saksa	43
Somalia	84
Thaimaa	40
Turkki	21
Venäjä	167
Viro	42
Yhdysvallat	25
71 Eri kansalaisuutta	360
Yhteensä	1305

Lapin maakuntaohjelman toteuttamissuunnitelmassa 2011-2012, (14) kerrotaan maahanmuuttajien työttömyysasteen Lapissa olevan hienoisesta laskusuunnasta huolimatta varsin korkea: vuonna 2009 noin 28 prosenttia. Työnhakijoina olevat maahanmuuttajat pääsevät hyvin aktiivitoimien piiriin, mutta työllistyminen on edelleen vaikeaa. Merkittävimpiä työllistymisen esteitä Sisäasiainministeriön tiedotteessa (27.01.2010) on puutteet suomen kielen taidossa ja koulutuksessa. Myös maahanmuuttajien palvelutarpeiden ja osaamisen tunnistamisessa on kehitettävää. Lapin maakuntaohjelman toteuttamissuunnitelmassa, (14) mainitaan vielä, että maahanmuuttajien kotoutumiseen ja työmarkkinoille pääsyn nopeuttamiseen on yhä panostettava ja jatkossa kehitettävä kotoutumiskoulutuksen sisältöjä ja vaikuttavuutta niin, että koulutuksessa voidaan paremmin huomioida eri maahanmuuttajaryhmien tarpeet ja lisätä koulutuksen kytkeytymistä työelämään.

Rovaniemen kansainvälistymisstrategiassa (2009) on listattu Rovaniemellä olevan seuraavaa palvelutarjontaa maahanmuuttajille:

- Rovaniemen kaupungin sosiaaliviraston maahanmuuttajatoimisto
- Rovalan Setlementti ry:n MoniNet. Monikulttuurinen kohtaamispaikka, osin vakinaista toimintaa, osin projektitoimintaa
- Rovaniemen työvoimatoimiston maahanmuuttajapalvelut
- Rovaniemen kaupungin ja Rovalan Setlementti ry:n 5-vuotinen (v. 2009-2013) ESR kumppanuushanke Verso alkuvaiheen kotoutumisen tukemiseksi.
- Rovalan Setlementti ry, kotoutumiskoulutus
- Lapin Ammattiopisto, maahanmuuttajien ammatilliseen peruskoulutukseen valmistava koulutus (omaehtoista opiskelua)
- Peruskouluikäisille maahanmuuttajille on järjestetty nk. peruskouluun valmistavaa opetusta, johon vasta maahan muuttaneet peruskouluikäiset lapset osallistuvat noin vuoden verran ennen siirtymistään normaaliopetuksen piiriin
- Rovaniemen kaupunki on mukana valtakunnallisessa Infopankki-palvelussa, jossa on runsaasti tietoa maahanmuuttajille eri kielillä. Infopankin paikallistietoa -osiossa on informaatiota Rovaniemen palveluista maahanmuuttajille

Lisäksi Rovapolkujen kokoamassa ”Tietoa maahanmuuttajuudesta sekä maahanmuuttajataustaisten henkilöiden kanssa toimivista organisaatioista ja tahoista Rovaniemellä 2010”- esitteessä (16) on esitelty:

- **Opin Aika-** Nuorten turvapaikanhakijoiden startti suomalaisessa yhteiskunnassa selviytymiseen - projekti on Rovaniemen kaupungin koulupalvelukeskuksen hallinnoima, Euroopan rahoittama hanke. Hankkeen omarahoitus tulee Rovaniemen kaupungilta ja SPR Lapin piiriltä. Projektin tavoitteena on ehkäistä erityisen haavoittuvassa asemassa olevien nuorten turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten syrjäytymistä, kehittää toiminnallisia kielenopetuksen menetelmiä sekä luoda kohderyhmän opetukseen soveltuva opetussuunnitelma. Projektissa työskentelee 2 opettajaa, 2 ohjaajaa, 1 koulunkäyntiavustaja sekä 25% projektipäällikkö. Projektin toiminta-aika on vuoden 2012 loppuun. Ylläpitää Opin aika koulua. Projekti toimii Aikuislukion alaisuudessa.

4.3 Alaikäisten vastaanoton taustalla oleva lainsäädäntö ja sopimukset

Ainoa maahanmuuttoasioita koskeva asetus Suomessa oli vuodelta 1956 oleva viranomaislähtöinen ulkomaalaisasetus. Suomen vähäistä kokemusta maahanmuutosta kuvastaa myös se, että ensimmäinen ulkomaalaislaki astui voimaan vuonna 1984. Pian tämän jälkeen keskusteluun nousivat pakolaisia ja turvapaikanhakijoita koskevat

kysymykset. Ulkomaalaislakiin tehtiin kokonaisuudistus vuonna 1991, mikä paransi lupakäytäntöjen ja maahanmuuttajien oikeusturvaa. Koko 1990-luku oli suurten muutosten aikaa ja myös vuoden 1991 ulkomaalaislakia jouduttiin muuttamaan useita kertoja. (Hämäläinen - Sarvimäki 2008, 68-71.)

Turvapaikanhakijoiden vastaanotto perustuu Suomen ratifioimiin kansainvälisiin sopimuksiin ja suomalaiseen lainsäädäntöön. Vastaanoton tarkoituksena on antaa turvapaikanhakijalle tilapäinen suoja ja turva sekä tukea turvapaikkaprosessin aikana hakijoiden hyvinvointia ja oman elämän hallintaa. Vastaanottokeskukset ovat avoimia ja kaikki Suomeen saapuvat turvapaikanhakijat ovat yhdenvertaisessa asemassa hakiessaan turvapaikkaa eri puolilta suomea. (Ristimäki - Leinonen 2009, 4.)

Kaikille lapsille, myös pakolaislapsille kuuluvat perus- ja ihmisoikeudet heidän ikäkautensa mukaisesti. Valtiovalta ja kunnat ovat yhdessä vastuussa siitä, että lasten perus- ja ihmisoikeudet toteutuvat. Lasten mahdollisuudet puolustaa omia oikeuksiaan ovat vähäiset. Siksi viranomaisilla on erityinen vastuu heidän oikeuksiensa toteutumisesta. (Ristimäki - Leinonen 2009, 5.)

Alaikäisten ilman huoltajaa saapuvien turvapaikanhakijoiden vastaanotto on osa koko turvapaikanhakijoiden vastaanottoa. Vastaanotosta säädetään laissa maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta (493/1999), jatkossa kotolaki myöhemmin tehty muutoksineen. Lakia on muutettu Euroopan Unionin neuvoston direktiivin (2003/9/EY) turvapaikanhakijoiden vastaanottoa jäsenvaltioissa koskevien vähimmäisvaatimusten mukaisesti vuonna 2005 (362/2005.) (Yksintulleet 2009, 20.)

Kansallisesti vastaanottotoimintaa ohjaavat kotouttamislaki, osittain lastensuojelulaki- ja asetus ja sosiaalihuoltolaki, laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta sekä ulkomaalaislaki. Lastensuojelulaki (417/2007) määrittelee mm. lapsiryhmän koon ja henkilökunnan määrän. Toiminnan sisältöä määrittää myös kansainvälisten järjestöjen suositukset (Save the Children ja UNHCR). Sisällössä korostetaan lasten oman kulttuurin, uskonnon ja kielen ylläpitoa sekä monikulttuurisen identiteetin kehittämistä. Lisäksi YK:n pakolaissopimus, Lasten oikeuksien yleissopimus ja Euroopan ihmisoikeussopimus määrittelee toimintaa. (Ristimäki - Leinonen 2009, 3-4.)

Laki kotoutumisen edistämisestä 30.12.2010/1386 tuli voimaan 1.5.2011. Laissa ilman huoltajaa olevan lapsen tai nuoren, jolle on myönnetty oleskelulupa hänen haettuaan

Suomessa alaikäisenä kansainvälistä suojelua hoiva, huolenpito ja kasvatusta järjestetään perheryhmäkodissa tai tuetun perhesijoituksen avulla taikka muuten tarkoituksenmukaisella tavalla. Lain ensimmäisessä momentissa tarkoitettu lapsi tai nuori voi olla tukitoimenpiteiden piirissä kunnes hän täyttää 21 vuotta tai kunnes hänellä on huoltaja Suomessa. (Finlex 2011.)

Kansainväliset sopimukset ja Suomen lainsäädäntö edellyttävät turvapaikkaoikeuden ja palauttamiskiellon kunnioittamista. Palauttamiskiello (non-refoulement) on periaate siitä, että ketään ei saa palauttaa alueelle, jossa häntä uhkaa kuolemanrangaistus, kidutus tai muu epäinhimillinen tai ihmisarvoa loukkaava kohtelu. Suomi osallistuu myös kansainvälisen vastuunjaon nimissä pakolaisten vastaanottoon sekä tukee rahallisesti YK:n pakolaisjärjestöä UNHCR:ää. (SPR, Turvapaikanhakijat... 2009.) Liitteessä 1 on lueteltu maahanmuuttoon ja alaikäisiin turvapaikanhakijoihin liittyviä keskeisiä säädöksiä, lakeja, sopimuksia ja kannanottoja.

Hallinnollisesti vastaanottokeskuksista vastaa sisäasiainministeriö ja sen aluehallintona ELY-keskukset. Sisäasiainministeriö vastaa vastaanottotoiminnan suunnittelusta, koordinoinnista ja ohjauksesta sekä lainsäädännön kehittämisestä. ELY-keskukset toimivat alueellisesti ja vastaavat alueellisen suunnittelun, koordinoinnin ja ohjauksen ohella kuntien kanssa tehtävistä sopimuksista kiintiöpakolaisten ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta, oleskeluluvan saaneiden kuntiin sijoittamisesta sekä kunnille maksettavista korvauksista. (Yksintulleet 2009, 20-21.) Vuoden 2010 alusta vastuu vastaanottotoiminnan koordinoinnista siirtyi maahanmuuttovirastolle.

4.4 Turvapaikan hakeminen

Turvapaikanhakija on päättänyt lähteä etsimään uutta tulevaisuutta uudessa maassa. Olipa tulevaisuus missä tahansa menneisyyteen ei voi palata. (Poiminta alaikäisten laatukäsikirjan 2009 kehitysvaiheesta.)

Maailmassa arvioidaan olevan yhdeksän miljoonaa lapsipakolaista, joista suurin osa jää kotimaansa naapurimaihin. YK:n lapsen oikeuksien sopimus velvoittaa Suomea ja koskee kaikkia maassa asuvia lapsia. YK:n oikeuksien sopimus sekä Suomen lapsi- ja ulkomaalaislainsäädäntö velvoittavat huolehtimaan lapsen edusta. (Sotalapsiliitto 2011.)

Alaikäisten lasten lähettäminen parempien elinolosuhteiden perään ei ole suomalaisesta näkökulmasta uusi ilmiö. Talvi- ja jatkosodan aikana vuosina 1939 - 1945 lähetettiin

suomalaislapsia sodan jaloista turvaan Ruotsiin ja Tanskaan yhteensä noin 70 000. Suomeen alaikäisiä lapsia on tullut 1970- luvulta lähtien mm. Vietnamista. (Räty 2002, 175.) Vuosien 1939 - 1945 suomalaisten lasten siirrot olivat suhteessa maiden väkilukuun toisen maailmansodan maailmanennätystasoa. Sodan päätyttyä pääosa lapsista palasi kotimaahan, mutta eri syistä huomattavan moni jäi palaamatta. Ruotsiin jäi noin 15 000 lasta ja Tanskaan noin 500 sinne siirretyistä noin 4000 lapsesta. Perimmäinen syy lasten siirtoihin olivat väestöpoliittiset: nousevan sukupolven hengen ja terveyden turvaaminen. Siirrot ajateltiin pienimuotoisiksi ja lyhytaikaisiksi, kuuden kuukauden pituisiksi. Silloinen sosiaaliministeri Fagerholm laajensi ”siirtokelpoisten” lasten ryhmää niin, että loppujen lopuksi kaikki, jotka halusivat lapsensa Ruotsiin lähettää, voivat sen tehdä. Perusteluja ei kontrolloitu, ratkaisevaa oli perheen äidin mielipide isän rintamalla olon vuoksi. (Sotalapsiliitto 2011.)

Turvapaikkaa haetaan ulkomaalaislain (30.4.2004/301) mukaan ilmoittamalla viranomaiselle, että henkilö hakee oleskelulupaa kansainvälisen suojelun tarpeen perusteella. Maahanmuuttoviraston hallinnoima lupaprosessi luo turvapaikanhakijalle ehdot, joiden mahdollistamissa rajoissa turvapaikanhakijat pyrkivät rakentamaan elämäänsä. (Wrede 2010, 60.) Maahanmuuttoviraston vastuulla on vastaanottokeskusten käytännön toiminnan ohjaus, suunnittelu ja seuranta, säilöönottokeskuksen toiminnan ohjaus ja ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän toimeenpanon ohjaus. Valtion vastaanottokeskukset ovat suorassa tulosohtauksessa. Kuntien ja järjestöjen keskuksia ohjataan keskusten ylläpitäjien ja maahanmuuttoviraston välillä tehtyjen sopimusten perusteella. (Maahanmuuttovirasto 2011.)

Maahanmuuttoviraston lisäksi maahantuloon liittyviä asioita käsittelevät monet muutkin viranomaiset. Keskeisempiä yhteistyökumppaneita maahanmuuttoasioissa ovat:

- sisäasiainministeriö ja sen alaiset poliisi, rajavartioviranomaiset, turvapaikanhakijoiden vastaanottokeskukset, vähemmistövaltuutettu ja kansalaisjärjestöt
- ulkoasiainministeriö ja sen alaiset ulkomaan edustustot
- Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset ja työ- ja elinkeinotoimistot (ELY-keskukset)
- opetusministeriö ja sen alainen Opetushallitus ja kansainvälisen liikkuvuuden ja yhteistyön keskus CIMO
- oikeusministeriö ja sen alaisena olevat hallinto-oikeudet ja korkein hallinto-oikeus muutoksenhakuviranomaisina. (Maahanmuuttovirasto 2011)

Sisäasiainministeriö vastaa turvapaikanhakijoiden vastaanoton politiikasta, yleisestä ohjauksesta ja lainsäädäntötyöstä sekä päättää uusien vastaanottokeskusten perustamisesta ja lakkauttamisesta. (Ks. Kuvio 11.) Ulkoasiainministeriö vastaa viisumipolitiikasta. Suomen ulkomaan edustustot myöntävät viisumeita ja vastaanottavat kansalaisuusilmoituksia sekä oleskelulupahakemuksia. (Sisäasiainministeriö 21.04.2011.)

Sisäasiainministeriö

- Vastaa maahanmuuttohallinnosta ja maahanmuuttopolitiikasta sekä kotouttamisen yhteensovittamisesta.
- Vastaa turvapaikanhakijoiden vastaanoton politiikasta,
 - Vastaa yleisestä ohjauksesta ja lainsäädäntötyöstä
- Päättää uusien vastaanottokeskusten perustamisesta ja lakkauttamisesta
 - Vastaa maahanmuuttajien kotouttamisesta

Maahanmuutto-osasto

Maahanmuuttovirasto

- Vastaanottokeskuksen käytännön toiminnan ohjaus, suunnittelu ja seuranta,
- säilöönottokeskuksen toiminnan ohjaus ja ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän toimeenpanon ohjaus.
- oleskeluluvat
- työntekijän oleskeluluvat
- elinkeinonharjoittajan oleskeluluvat
- turvapaikkapuhuttelut/päätökset
- matkustusasiakirjat
- karkotus- ja käännytyspäätökset
- kansalaisuusasiat
- ulkomaalaisrekisteri

Rajavartio-osasto

Rajavartiolaitos

- rajavalvonta
- passintarkastus
- käännytyspäätökset rajalla
- viisumit
- turvapaikkatutkinta

Poliisiosasto

Poliisi

- viisumit ja oleskeluluvat
- matkustusasiakirjat
- turvapaikkatutkinta
- karkotusesitykset
- karkotukset ja käännytys: täytäntöönpano
- valvonta

ELY-Keskukset

- Oleskeluluvan saaneiden turvapaikanhakijoiden kuntiin sijoittaminen
- vastaavat maahanmuuttoa, kotouttamista sekä hyviä etnisiä suhteita edistävästä toimenpiteistä aluetasolla sekä paikallistason ohjauksesta ja tuesta.

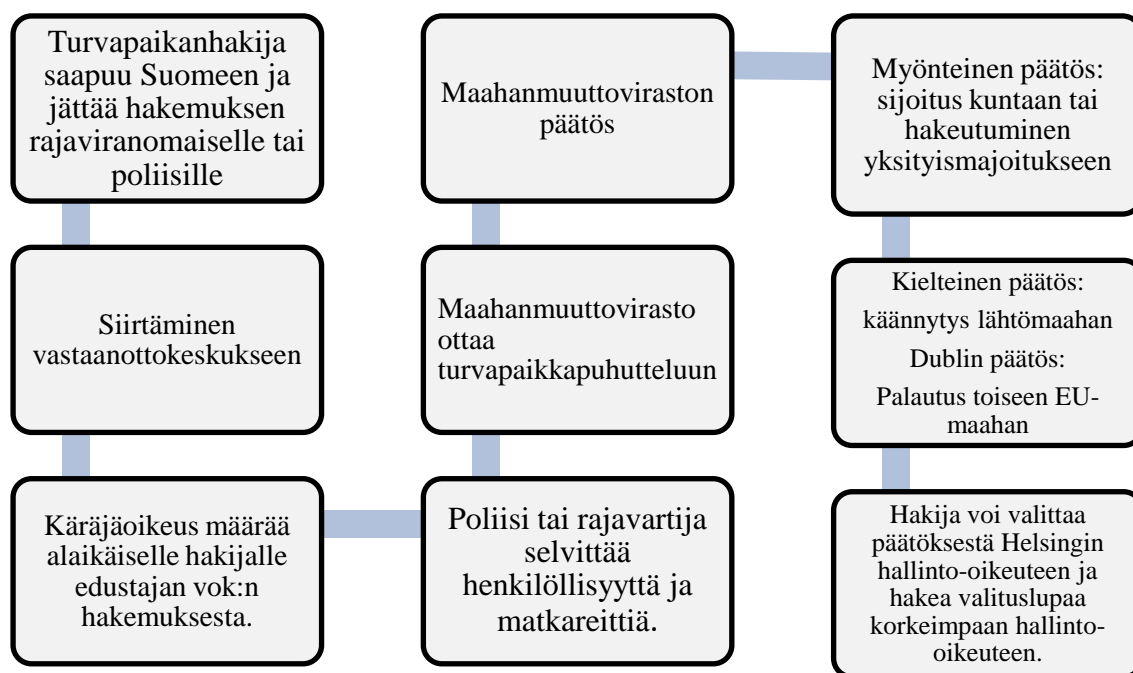
Kunta

- Yleis- ja yhteensovittamisvastuu maahanmuuttajien kotouttamisen kehittämisestä, suunnittelusta ja seurannasta
- Järjestää kotoutumista edistäviä ja tukevia toimenpiteitä ja palveluja maahanmuuttajille.

KUVIO 10. Ulkomaalaishallinto ja maahanmuuttoasioiden työnjako Suomessa. (Mukaillen Työministeriö 2007.)

Alueelliset elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset (ELY), joista seitsemässä on yksikkö maahanmuuttoasioita varten, vastaavat oleskeluluvan saaneiden turvapaikanhakijoiden kuntiin sijoittamisesta. Opetusministeriön tehtävänä on kehittää maahanmuuttajakoulutusta eri koulutusasteilla. Opetusministeriön toimialaan kuuluvat myös maahanmuuttajien kulttuuria, liikuntaa ja nuorisotyötä sekä uskontoa koskevat asiat. (Sisäasiainministeriö 21.04.2011.)

Alaikäisten hakemukset pitäisi käsitellä mahdollisimman nopeasti. Jotta voidaan ymmärtää, mitä yksintullut alaikäinen turvapaikanhakija joutuu turvapaikkaprosessissa läpikäymään on hyvä tiivistää turvapaikkaprosessi sisäasiainministeriön (2010) laatimaan turvapaikkaprosessin kuvaukseen. (Kuvio 10.)

KUVIO 11. Alaikäisen turvapaikanhakijan turvapaikkaprosessi. (Sisäasiainministeriö 2010; Maahanmuuttovirasto 2009c.)

Turvapaikkahakemus esitetään poliisille tai rajatarkastusviranomaisille Suomeen saavuttaessa tai pian sen jälkeen. Saatuaan hakemuksen poliisi tai rajavartiolaitos ottaa yhteyttä vastaanottokeskukseen. Vastaanottokeskuksessa yksintulleille alaikäisille turvapaikanhakijoille määrätään edustaja, joka valvoo heidän etuaan viranomaisasioissa. Turvapaikkaprosessin käsittelyvastuu on keskitetty pääosin sisäasiainministeriön hallinnonalan viranomaisille. (Yksintulleet 2009, 10-15.)

Turvapaikkaprosessi käynnistyy turvapaikkatutkinnalla. Poliisi tai rajavartiolaitos selvittää hakijan henkilöllisyyden, matkareitin ja maahantulotavan. Tässä yhteydessä selvitetään myös tiedot hakijan perheenjäsenistä ja muista omaisista. Varsinaisen turvapaikkapuhuttelun tekee maahanmuuttovirasto. Puhuttelussa selvitetään suullisesti hakijaan hänen kotimaassaan tai pysyvässä asuinmaassaan kohdistunut vaino, muut oikeudenloukkaukset ja niiden uhat sekä näiden perusteet. Puhuttelussa selvitetään myös, onko hakijalla kansainvälisen suojelun tarpeen ohella muita perusteita saada oleskelulupa Suomeen. Tällaisia voivat olla esimerkiksi hakijan perhesiteet Suomeen tai hakijan terveyteen liittyvät seikat. Tutkinnassa hakijalla on oikeus käyttää tulkkia. Hän voi käyttää myös oikeudellista avustajaa ja ottaa yhteyden vähemmistövaltuutettuun. (Yksintulleet 2009, 10-15.)

Kunkin hakijan edellytykset oleskeluluvan saamiselle arvioidaan yksilöllisesti. Arvioinnissa otetaan huomioon hakijan esittämät ja viraston hankkimat selvitykset hakijan olosuhteista kotimaassaan tai pysyvässä asuinmaassaan sekä tiedot kyseisen valtion oloista. Ratkaisun perusteena ovat hakijan kertomus mahdollisineen lisäselvityksineen ja viranomaisen hankkima saatavilla oleva selvitys asiassa. Jos hakemus hylätään, päätetään samalla hakijan käännyttämisestä, jollei ole sellaisia erityisiä syitä, joiden vuoksi maasta poistamispäätös tulee jättää tekemättä. Käännytyksen yhteydessä voidaan myös määrätä maahantulokielto. Tämä on määräaikainen tai toistaiseksi voimassa oleva kielto saapua yhteen tai useaan Schengen (Liite 1.)- valtioon. Ulkomaalaisvirasto lähettää päätöksen paikallispoliisille hakijalle tiedoksi annettavaksi. (Yksintulleet 2009, 10-15.)

Maahanmuuttoviraston antamaan turvapaikka-asian ratkaisuun voidaan hakea muutosta valittamalla Helsingin hallinto-oikeuteen. Jos katsotaan, että hakija on saapunut turvallisesta turvapaikka tai alkuperämaasta, turvapaikkahakemus käsitellään nopeutetussa menettelyssä. Tällöin hakemus on ratkaistava seitsemän päivän kuluessa siitä, kun puhuttelupöytäkirja on valmistunut ja tieto sen valmistumisesta rekisteröity ulkomaalaisrekisteriin. (Yksintulleet 2009, 10-15.)

Turvapaikkaprosessiin liittyy odottaminen joka vaiheessa. Maahanmuuttovirasto käsittelee turvapaikkahakemukset saapumisjärjestyksessä. Erityisasemassa ovat kuitenkin esimerkiksi lapsiperheiden ja ilman huoltajaa matkustavien alaikäisten lasten

hakemukset, jotka käsitellään muita nopeammin. (Sisäasiainministeriö 2010.) Turvapaikkaprosessin kesto riippuu myös saako turvapaikanhakija kielteisen vain myönteisen oleskeluluvan. Keskimäärin alaikäisten turvapaikkaprosessi voi kestää muutamasta vuodesta jopa neljään vuoteen perheen yhdistämishakemuksineen. (Taulukko 5.)

TAULUKKO 5. Turvapaikkapäätösten keskimääräiset käsittelyajat. Ilman huoltajaa saapuneet alaikäiset turvapaikanhakijat 2008-2010. (Maahanmuuttovirasto 2011.)

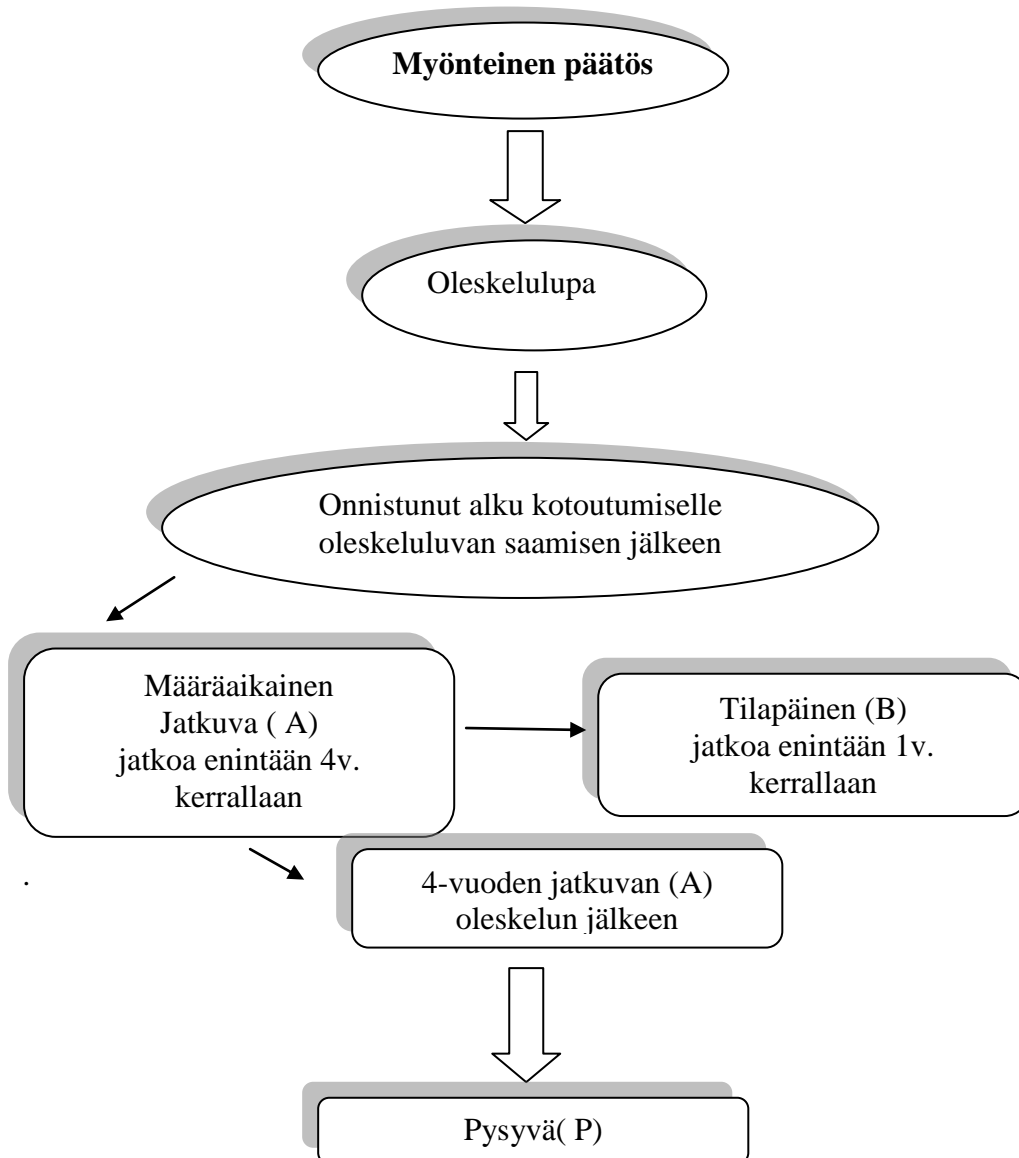
Normaali menettely	Käsittelyaika vuorokausina		
	Vuosi 2008	Vuosi 2009	Vuosi 2010
Toissijainen suojelu	-	-	349
Turvapaikka	131	220	361
Suojeluntarve	124	229	0
Ole. tilapäinen	162	80	0
Ole. Inhimillinen syy	205	328	349
Ole. perh. jäsen	0	0	0
Kielteinen	89	219	453
Rauennut	80	173	238
Normaali menettely yht.	130	238	371
Nopeutettu menettely	Vuosi 2008	Vuosi 2009	Vuosi 2010
Ilmeisen perusteeton	84	129	289
Turv. alkuperämaa	0	3	18
Dublin	66	154	96
Nopeutettu menettely yht.	67	152	102
Kaikki yhteensä	115	192	350

Vuonna 2010 keskimääräinen alaikäisten ilman huoltajaa tulleiden turvapaikkapäätösten käsittelyaika oli 350 vuorokautta. Käsittelyajat vaihtelevat paljon. Hakemusten käsittelyaikoja on vaikea arvioida täsmällisesti, sillä yksittäistapauksissa aika voi vaihdella hyvinkin paljon. Käsittelyaikaan vaikuttaa esimerkiksi se, joudutaanko hakemukseen pyytämään lisäselvityksiä. Tapauskohtaisesti hakemus voidaan siten ratkaista myös keskimääräistä käsittelyaikaa nopeammin tai hitaammin. (Maahanmuuttovirasto 25.03.2011.)

5 TULOKSET

5.1 Oleskeluluvan odottamisesta kohti kuntaa muuttoa

Pakolaisten kuntiin sijoittaminen on valtakunnallisella, alueellisella ja paikallistasolla toimivien viranomaisten (Sisäasiainministeriö, Maahanmuuttovirasto, ELY -keskukset, vastaanottokeskukset, kunnat) yhteistoimintaketju (Sisäasiainministeriö 30.06.2010, 28). Oleskelulupa ei vielä takaa pysyvää elämää Suomessa, koska myönnetty oleskelulupa on joko määräaikainen tai pysyvä. (Kuvio 12.) Määräaikainen oleskelulupa myönnetään joko tilapäisenä tai jatkuvana oleskelulupana. Ensimmäinen lupa on aina määräaikainen.

KUVIO 12. Oleskelulupaprosessi. (Mukaiillen Maahanmuuttovirasto 2011.)

Tilapäinen oleskelulupa (B) myönnetään ulkomaalaiselle, jonka tarkoituksena ei ole jäädä Suomeen pysyvästi. Lupa on uusittava määräajan päätyttyä. Jatkuva oleskelulupa (A) myönnetään ulkomaalaiselle, joka on tullut Suomeen pysyvässä maahanmuuttotarkoituksessa. Lupa on uusittava määräajan päätyttyä. Pysyvä oleskelulupa (P) myönnetään henkilölle, joka on oleskellut Suomessa yhtäjaksoisesti jatkuvalla oleskeluluvalla neljä vuotta. (Maahanmuuttovirasto 2011.) Myönteisen oleskeluluvan jälkeen alkaa mahdollinen haku-, ja odotusaika omien perheenjäsenten anomisesta suomeen.

Oleskeluluvan saaneiden alaikäisten osoittaminen kuntaan on osa kaikkien oleskeluluvan saaneiden kuntiin osoittamista. Sijoituksissa on kuitenkin otettava huomioon alaikäisen erityisen haavoittuva asema sekä hoivan ja kasvatuksen tarpeet. Alaikäisten osalta kuntaan osoittaminen tapahtuu yhteistyössä vastaanottokeskuksen henkilökunnan, ELY -keskuksen, kunnan sosiaalitoimen (lastensuojelu), maahanmuuttajatoimiston ja lapsen edustajan kanssa. (Sisäasiainministeriö 30.06.2010, 23.) Kuviossa 13. on pähkinänkuoressa kuvattu oleskeluluvan saaneiden alaikäisten ohjausprosessin eteneminen vastaanottokeskuksessa.

1. Kuntapaikan hakeminen

- Vastaanottokeskuksen sosiaalityöntekijä tekee hakemuksen kuntapaikasta edustajan ja nuoren toiveet huomioiden
- Vastuu kuntapaikan päätöksenteosta ELY:lla. Hakemus laitetaan vireille heti myönteisen oleskelulupapäätöksen jälkeen
- Tavoite: Nuori saa kuntapaikan nopeasti myönteisen oleskelulupapäätöksen jälkeen.

2. Rekisteröinti

- Viranomaisasiointit edustajan kanssa: lupa-asiat, rekisteröinnit kelaan ja maistraattiin sekä tiedonsiirto
- Vastaanottokeskuksen sosiaalityöntekijä opastaa nuorta tuleviin keskeisiin asioihin

3. Opastus yhteiskunnan normaaleihin palveluihin sekä kuntalaisen

- Nuori tuntee kuntalaisen oikeudet ja velvollisuudet (edustaja, maahanmuuttajatoimisto)
- Nuori tuntee itsenäisen elämän kannalta välttämättömät suomalaisen yhteiskunnan palvelut ja kykenee itsenäiseen elämään kuntaan siirryttäessä (VOK-työ ja kielen opiskelu)

4. 15-17- vuotiaiden siirtyminen kuntaan

- Saattaen vaihto: tiedonsiirto yhteistyöpalavereissa tuetun asumisen pariin kuntaan siirryttäessä
- Nuoren sosiaali- ja terveystyöpalveluiden palveluketju ei katkea kuntaan siirryttäessä
- 17-vuotiaat työvoimatoimiston asiakkaaksi

5. Perheenyhdistäminen

- Edustaja kartoittaa tilanteen mahdollisimman pian
- Tehdään maahanmuuttajatoimistossa sosiaalityöntekijän kanssa kuntaan muuttamisen jälkeen

KUVIO 13. Oleskeluluvan saaneiden ohjaus vastaanottokeskuksessa myönteisen oleskeluluvan jälkeen (Mukaiillen alaikäisten laatukäsikirja 2009.)

Nuorten 15-17 -vuotiaiden oleskeluluvan saaneiden osoittaminen kuntaan perustuu nuoren yksilöllisten tarpeiden arviointiin. Kunta voi perustaa nuoria varten tukiasumisyksikön tai sijoittaa nuoret harkinnan mukaan muuhun kunnassa toimivaan tuettuun asuinyksikköön tai muuhun nuorelle sopivaan asumismuotoon mukaan lukien lastensuojelulaitokset silloin, kun selvästi arvioidaan lastensuojelun tarvetta olevan. Arvion tekevät yhdessä nuori, vastaanottokeskus, kunta ja nuoren edustaja. Sisäasiainministeriön suosituksen mukaan oleskeluluvan saaneen turvapaikan hakijan siirtyminen kuntaan tulisi tapahtua kahden kuukauden kuluttua. (Sisäasiainministeriö 30.06.2010, 25.) Rovaniemellä nuori muuttaa myönteisen oleskeluluvan saatuaan kuntaan itsenäiseen asumiseen tai tuetumman (mahdolliset lastensuojelulliset toimenpiteet) asumisen piiriin.

5. 2 Onnistunut alku kotoutumiselle oleskeluluvan saannin jälkeen

Onnistunut integraatio on kaksisuuntainen. Maahanmuuttaja kotoutuu vastaanottavaan yhteiskuntaan; kieleen, kulttuuriin ja tapoihin ja vastaanottava yhteiskunta sopeutuu maahanmuuttajiin avautumalla näiden kulttuureille ja osoittamalla ymmärrystä erilaisuutta kohtaan. (Wrede 2010, 90.)

Kuntaan muuttaneen nuoren elämä täytyy pitkälti viranomaisista, kielen opiskelusta, oikeuksista ja velvollisuuksista, mutta myös mahdollisuuksista. Valtio sitoutuu tarjoamaan kielikursseja, uuden kotimaan yhteiskunnasta kertovaa koulutusta ja

erinäisiä maahanmuuttajien työllistymistä edistäviä aktivointitoimia. Maahanmuuttajan velvollisuutena on osallistua kotouttamisohjelmaan. Kotoutuminen esiintyi sanana ensimmäisen kerran Maahanmuutto- ja pakolaispoliittisen toimikunnan komiteamietinnössä 1997:5. (Hämäläinen- Sarvimäki 2008, 71.)

Kotoutumisella on perinteisesti tarkoitettu sitä prosessia, jossa Suomeen muuttanut henkilö hankkii itselleen sellaisia tietoja ja taitoja, joiden avulla hän selviää suomalaisessa yhteiskunnassa. Kotoutumisella tarkoitetaan maahanmuuttajan yksilöllistä kehitystä, jonka tavoitteena on hänen osallistumisensa työelämään ja suomalaisen yhteiskunnan toimintaan oma kieli ja kulttuuri säilyttäen (Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta 9.4.1999/493,2§; Maaseutujen sivistysliitto 2010, 47.) Maahanmuuttajan kotoutumisaika on lakisääteisesti kolme vuotta, jona aikana maahanmuuttajille tarjotaan tehostetusti koulutusta, ohjausta ja muuta apua uuteen yhteiskuntaan sopeutumiseksi. Alkuvaiheen kotoutumiskoulutukset maahanmuuttajille ovat lähinnä kurssimuotoisia koulutuksia, joiden tarkoituksena on antaa arjessa selviytymisen kannalta riittävä suomen kielen taito ja valmiudet edetä sopeutumisessa kulttuuriin ja yhteiskuntaan. (Karppinen 2011, 14.)

Kotouttaminen taas sisältää ne viranomaistoimenpiteet, joilla maahanmuuttaneiden kuntapaikan saaneiden henkilöiden kotoutumista tuetaan. (Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta 9.4.1999/493, 2§ ; Maaseutujen sivistysliitto 2010, 47.) Kotouttamislain mukaan kotouttamisen tavoitteena on edistää maahanmuuttajien kotoutumista, tasa-arvoa ja valinnanvapautta toimenpiteillä, jotka tukevat yhteiskunnassa tarvittavien keskeisten tietojen ja taitojen saavuttamista. Asiakas etsii turvapaikan avulla uutta tulevaisuutta uudessa kotimaassa, joten myönteisen päätöksen jälkeen kotoutumisprosessi tulee saada mahdollisimman nopeasti käyntiin. Tavoitteena on luoda mahdollisimman hyvät edellytykset itsenäiselle arkielämälle. (Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta 9.4.1999/493.)

Kotoutumiskeskustelussa maahanmuuttajien onnistuneen kotoutumisen edellytyksinä, ja ehkä myös päämäärinä, pidetään ns. formaaleja kotoutumisen väyliä, kuten työllistymistä tai opiskelua. Onnistuneen kotoutumisen edellytyksiä maahanmuuttajien näkökulmasta ovat lisäksi ns. epäformaalit väylät, kuten mielekäs vapaa-aika ja sosiaaliset suhteet ja -verkostot. Erityisesti ikäihmisten, lasten, nuorten ja kotiäitien

kohdalla epäformaalit kotoutumisen väylät ovat merkityksellisiä onnistuneessa kotoutumisessa. Nämä ns. epäformaalit kotoutumisen väylät nähdään usein kolmannen sektorin tehtäväkenttään kuuluvina alueina. Epäformaaleiden ja formaaleiden väylien, kuten sosiaalisten suhteiden ja työllistymisen välillä on selvä yhteys. Sosiaaliset suhteet ja verkostot muodostavat yhden suurimmista työnvälityskanavista niin valtaväestöön kuin maahan muuttaviinkin kuuluville yksilöille. (Maaseudun sivistysliitto 2010, 47.)

Lähtökohdiltaan maahanmuuttajanuorten ryhmä on heterogeeninen: osa nuorista on tullessaan luku- ja kirjoitustaidottomia (omalla äidinkielellään ja/tai latinalaisilla aakkosilla), osalta puuttuu peruskoulun päättötodistusta vastaavat opinnot mutta toisaalta osalla on hyvät opiskeluvalmiudet ja pitkä koulutushistoria omasta maastaan. Eroja nuorten välillä synnyttävät myös ne tilanteet, joista nuori on joutunut lähtemään pakolaisuuteen, miten ja mihin hän on joutunut jättämään perhettään, sukulaisiaan ja ystäviään, pakolaisuuden ja pakomatkan ajan kokemukset, huoli lähtömaahan jääneiden lähiomaisten selviytymisestä, kotoutumisen vaihe jne. Kansainvälistä suojelua tarvitsevista, oleskeluluvan saaneista nuorista voi suurella osalla olla traumaattisia kokemuksia menneisyydessä. (Karppinen 2011, 6-12.) Kolmanteen sektoriin kotoutumisen edistäjänä, olipa kohteena sitten maahan muuttaneet tai valtaväestö, kohdistuu lukuisia odotuksia viranomaisten ja myös eri rahoittajien taholta. Odotusten ja mahdollisuuksien ristitulessa on kuitenkin muistettava, että kolmannen sektorin tehtävä ei ole korvata vapaaehtoistoiminnalla viranomaisille kuuluvia tehtäviä. (Maaseudun sivistysliitto 2010, 48.)

5.3 Vastaanottokeskuksesta kuntaan ja itsenäiseen elämään

Kuntaan muuttavat nuoret elävät nuoruuden ja aikuisuuden välivaihetta. Vaiheessa on kysymys siitä, missä määrin mennyt aika hallitsee nykyisyyttä ja tulevaa aikaa. Tulevaisuus kasvaa siitä miten nuori elää tänään. Kun aikuistuvat nuoret voivat yhdessä viranomaisten kanssa tehdä tietoisia päätöksiä omasta toiminnastaan, on heidän helpompi nähdä mitä ovat tavoittelemassa, mihin arvoihin toiminta perustuu ja mitä keinoja heillä on käytössä. Nuoren oman toiminnan ja sen arvoperustan tarkastelu on tärkeää tilanteessa, jossa nuori astuu houkutuksia ja valintoja pursuavaan tavarataloon. On hyvä tehdä tietoisia valintoja ja oppia ottamaan valinnoista vastuu. (Takkunen 2008.)

Haastatteluun osallistuneet nuoret olivat kaikki muuttaneet kuntaan 17- vuotiaina. N3 oli täyttänyt kuntaan muuton jälkeen jo kuukauden päästä 18- vuotta. Hän oli myös haastatteluun osallistuneista nuorista muuttanut ensimmäisenä kuntaan. Hän oli selviytynyt kunnassa asumisestaan kauiten itsenäisesti, ilman edustajan tukea. N4 ja N5 olivat vielä haastattelutilanteessa alaikäisiä kunnassa asujia ja heillä oli vielä edustajat mukana apuna viranomaisasioinnissa. (Taulukko 6.)

TAULUKKO 6. Nuorten taustatiedot.

Nuori ja ikä	Oleskelulupa kuukausi/vuosi	Kuntaan muutto kuukausi/vuosi	Kuntaan siirtymisen kesto yhteensä	Kunnassa asumisaika yhteensä
N1 19v.	08/2009	12/2009	4 kk	1 v 3kk
N2 19v.	10/2009	12/2009	2 kk	1 v 3kk
N3 19v.	06/2009	11/2009	5 kk	1 v 4kk
N4 17v.	06/2010	09/2010	3 kk	7 kk
N5 17v.	03/2010	08/2010	5 kk	8 kk

Haastatteluun osallistui viisi nuorta 15:ta. Kyselyyn vastasi neljä edustajaa viidestä ja yksi viranomainen kahdesta. Haastattelemani nuorten kuntaan vastaanottokeskuksesta muuton kesto myönteisen oleskeluluvan jälkeen oli keskimäärin ollut 3,8 kuukautta. Edustajilla oli myönteisen oleskeluluvan saaneita alaikäisiä nuoria edustettavanaan kyselyjen aikana (keväällä 2011) kahdesta neljään. Edustajien rooli myönteisen oleskeluluvan jälkeen on, kuten laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja

turvapaikanhakijoiden vastaanotosta (493/1999) viidennen luvun 26 pykälä määrittää: katsoa, että nuoren etu toteutuu ja hän saa kaikki palvelut, jotka on oikeutettu saamaan. Edustaja on virastoasioissa apuna hoitamassa nuoren asiat kuntoon ja edustaja huolehtii, että nämä kaikki asiat tulee hoidetuksi. (Taulukko 7.)

TAULUKKO 7. Edustajien ja viranomaisten myönteisen oleskeluluvan saaneet alaikäiset nuoret.

Lukumäärä	Edustaja (E1)	Edustaja (E2)	Edustaja (E3)	Edustaja (E4)	Viranomainen (V1)
Nuorten lukumäärä maaliskuussa 2011	3	2	2	4	7
Kaikki nuoret yhteensä	8	4	3	10	16

Edustaja hoitaa yhdessä nuoren kanssa nuorelle muukalaispassin, kelakortin, osoitteenmuutoksen, asumistukihakemuksen, toimeentuloasiat, tilin avaamisen pankissa, jatkohakemuksen oleskeluluvulle yms. Edustaja on nuoren mukana kotouttamissuunnitelman teossa, mahdollisissa lastensuojelupalavereissa, kuulusteluissa ja maahanmuuttajatoimiston palavereissa. Maahanmuuttajatoimistossa sosiaaliviranomaisen luona nuori käy ensimmäisinä kuukausina yhdestä kahteen kertaan, jonka jälkeen käynnit harvenevat.

Maahanmuuttajatoimiston sosiaaliviranomaisen toimenkuvaan kuuluu kuntapalaverissa, mahdollisen ostetun tuen aloituksessa ja arviointipalavereissa mukanaolo. Lisäksi viranomainen tekee alkuhaastattelun ja on mukana kotoutumissuunnitelman teossa TE-toimistossa. Jatkossa työnkuvaan kuuluvat passi-, oleskelulupa-, perheen yhdistämis-, ja kouluasiat sekä erityisen tuen pohdinnat. Lisäksi viranomainen tekee palvelusuunnitelman ja hakemuksen Elyy:n erityiskorvaavuutta varten.

Vastaanottokeskuksesta kuntaan siirtymisprosessi

Vastaanottokeskuksesta kuntaan siirtymisaikaan vaikuttavat monet seikat, kuten viranomaisasioiden hoito edustajan kanssa, palaverit, asunnon saaminen sekä lisätuen tarve. Nuori käy edustajan kanssa myönteisen oleskeluluvan jälkeen maistraatissa rekisteröitymässä. Sen jälkeen he käyvät kelassa ja tekemässä muukalaispassihakemuksen. Jotta kuntapaikkaa voidaan hakea tarvitsee nuori

sosiaaliturvatunnuksen. Rovaniemellä vuosina 2009 - 2010 kuntapaikkapäätöksen saaminen kesti yhdestä kahteen viikkoa ja kaikki Rovaniemellä myönteisen oleskeluluvan saaneet alaikäiset turvapaikanhakijat saivat kuntapaikan Rovaniemeltä vuosina 2009 ja 2010.

Kuntapaikkapäätöksen jälkeen nuorella on yhdestä kolmeen kuntapaikkapalaveria, jossa kokoontuvat nuori, nuoren edustaja, tukiasuntojen,- maahanmuuttajatoimiston,- sekä lastensuojelun työntekijä. Palaverissa keskustellaan tulkin välityksellä nuoren tilanteesta, toiveista, odotuksista sekä keskustellaan muuttoon vaikuttavista asioista. Usein nuoret ovat niin jännittyneitä palaverissa, etteivät muista sen jälkeen paljoakaan mitä heille on kerrottu.

Taulukossa 8. on koottu tietoa siitä miten eri toimijat ovat nähneet vastaanottokeskuksesta - kuntaan siirtymisaikaan vaikuttaneet asiat.

TAULUKKO 8. Vastaanottokeskuksesta kuntaan: Odotusajan keston vaikuttavat asiat eri toimijoiden mukaan mukaan.

Nuoret	Edustajat	Viranomaisen
➤ Asunnon saanti	➤ Asunnon saanti ja löytyminen (3)	➤ Asuntotilanne
➤ Alaikäisyys	➤ Mahdollisten lastensuojelupalveluiden saanti (2)	➤ Lisätuen tarve ja saatavuus
➤ Kesäaika/loma (2)	➤ Kuntapaikkapalaverin odottaminen	
➤ Palaverien peruutus tai siirto	➤ Aikatauluttomuus	
	➤ Alaikäisyys	

Asunnon hakeminen ja saaminen, nuoren ikä ja tuen tarve vaikuttavat eniten nuoren vastaanottokeskuksesta - kuntaan odotusaikaan. Kaikki toimijat näkivät asunnon saamisen vaikuttavan eniten vastaanottokeskuksesta kuntaan siirtymisaikaan. Myös lastensuojelupalveluiden tarve sekä alaikäisyys nähtiin vaikuttavan odottamisen keston.

Odotusaikana nuorten tunteet vaihtelivat tukiasunnoilla neutraalista vihan tunteisiin. Vastauksista selvisi, ettei kuntapaikkapalaverissa puhutut asiat aina jää mieleen ja että epäselvyyksiä asioiden oikeellisuudesta oli.

N1: *Minä heti halusin menne pois. Kesti paljon aika. Minä olin vihainen. En osaa sanoa miksi.*

N2: *Oli tosi vaikea odottaa, paljo asiaa..*

N3: *Minä luulin, jos menee oma koti ei voi saada koulua, ei voi saada yhtään mitään. Kukaan ei sanonut yhtään mitään. En tiennyt mitä tapahtuu, odotin. Minä päätän, että minä en mene oma koti koska minä ajattelin, että siellä (tukiasunnoilla) voi saada vain koulu.*

N5: *Siirtyminen ei ehkä ollut järjestetty niin hyvin, mutta tämä ei häirinnyt minua koska minä olin tottunut siihen paikkaan. Minulla oli ystäviä. Mutta kyllä mä odotin sitä uutta elämää- päästä kuntalaiseksi. Mutta mulla oli siellä ystäviä, kyllä mä pärjäsin siellä oikein hyvin.*

Kolme nuorista kertoivat, etteivät tienneet myönteisen oleskeluluvan jälkeen tukiasunnoilla ollessaan miksi vielä odottavat, mitä odottavat ja mikä odottamisessa kestää.

N1: *En tiedä. Olimme alaikäisiä, se ehkä. Ei ole asuntoja. En tiedä. Se kesti paljon. Vaikka, jos olet tukiasunto, jos mä sain oleskelulupa, minä en tiedä, mitä sinä nyt sinä sanoit: eli en tiedä mitä tapahtuu sitten. Joku auttaa meitä mitä tehdään. Nyt mä sain oleskeluluvan mitä sitten?*

N4: *Ei paljon tietoa mitä tapahtuu. Kukaan ei kertonut mitä tapahtuu. Ei kenenkään tiedä mitä tapahtuu.*

Myös kuntaan muuton ”marssijärjestys” oli epäselvää yhdelle nuorista. Vaikka haastateltava oli saanut oleskeluluvan yhtä aikaa toisen nuoren kanssa, oli tämä toinen nuori muuttanut kuntaan haastateltavaa lähes kuukautta aiemmin.

N1: *Tuo sai minun jälkeen oleskelulupa. Tuo sai ensin oma koti. Kaikki paperi, passi, minua ennen. Toinen poika menee minua ennen. En ole kateellinen, ihmettelen?*

Edustajien mukaan nuorten toiveet ja odotukset kuntaan siirtymistä kohtaan ovat realistisia. Nuoret yleensä odottavat ja toivovat omaa asuntoa, omaa rauhaa, koulua jossa on suomalaisia oppilaita ja pääsemistä kiinni normaaliin arkeen.

E1: *Odotukset ovat yleensä realistisia, joskus asunnon yms. kanssa joitain epärealistisia toiveita.*

E3: *Lähes kaikki odottavat pääsevänsä asumaan yksin ja saavansa kunnan koulupaikan. Yksiö on useimmille järjestynyt, mutta koulupaikassa nuori on joutunut aluksi tyytymään rinnasteiseen kotoutumiskoulutukseen*

Viranomainen: *Omaa asuntoa keskustasta tai ainakin koulun läheltä. Osa toivoo heti kouluun, osa haluaa jättää koulun kokonaan. Realistisia toiveita periaatteessa.*

Lomakekyselyissä kartoitin edustajien ja viranomaisten kokemuksia, näkemyksiä ja kehittämistarpeita vastaanottokeskuksesta kuntaan siirtymisprosessista. Kokemukset siirtymisprosessista olivat riippuvaisia nuoren taustasta, iästä ja tuen tarpeesta. (Taulukko 9.)

TAULUKKO 9. Edustajien ja viranomaisen kokemuksia vastaanottokeskuksesta kuntaan siirtymisprosessista.

Toimii hyvin	Kehitettävää
<p>Edustajat: E1: <i>-Yhteistyö eri toimijoiden kesken; nopea toimiminen tukiasuntojen henkilöstöllä ja edustajilla, jotta poika saataisiin nopeasti kuntaan. Kuntapaikka tieto tulee nopeasti.</i></p> <p>E2: <i>-Ei mikään.</i></p> <p>E3: <i>-Muutto.</i></p> <p>Viranomaisen: <i>-Kuntaan muutto nuorille uusi alku ja kaikilla on mennyt pääsääntöisesti hyvin.</i></p>	<p>Edustajat: E1: <i>-Edustajan tietoja pojasta voisi käyttää enemmän hyväksi mamutoimistossa pojan kotouttamisessa.</i> <i>-Lastensuojelun toiminta tosi hidasta.</i></p> <p>E2: <i>-Aikataulut nopeammiksi.</i> <i>Kuntapalaverimahdollisuus useammin kuin kerran kuukaudessa, jos aika peruuntuu, joutuu odottamaan kauan.</i> <i>-Koska kyseessä on alaikäinen, niin aina LS:n sosiaalityöntekijä mukaan palaveriin.</i> <i>-Enemmän ohjausta nuorille. Sosiaali-ohjaajan tulisi ottaa heti puhelintulkkauksaika ja kertoa nuorelle, mitä tapahtuu ja mihin nuori voi ottaa yhteyttä ongelmatilanteissa tai jos vaikka pelottaa! Se ei ole edustajan tehtävä.</i></p> <p>E3: <i>-Kuntaan siirtyminen pitäisi järjestyä paljon nopeammin.</i></p> <p>E4: <i>-Edustaja voisi toimia enempi siirtymävaiheessa viemässä tietoa eteenpäin ja kertoa lapsesta ja miten lasta parhaiten tuettaisiin.</i> <i>-Edustaja asia on uusi asia, ei oikein kenellekään aukene.</i> <i>-Kunnassa on taas edustajan rooli uusi asia, sama vääntö->koko ajan tehdään työtä ja määritellään käytäntöjä.</i> <i>-Tiedon puute, ei tarpeeksi ollut tietoa aluksi.</i> <i>-Osais kertoa tietoja oikealla tavalla nuorelle.</i></p> <p>Viranomaisen: <i>-Kuntaan siirtyminen hiertää eniten asunnotilanteen takia. Tätä on kai vaikea ymmärtää ja hidastelu tuntuu olevan maahanmuuttajatoimiston syy.</i> <i>-Ymmärtämystä puolin ja toisin. Vaihe on ikimuistoinen nuorelle eikä tukiasunnoista saa jäädä lähdössä "ulosheiton makua".</i> <i>Ts. muutto olisi oltava mahdollisimman seesteinen nuorelle ja taustan epäselvyydet saisivat jäädä työntekijätasolle.</i></p>

Nykytilanne

Asuminen

Kuntaan muuton jälkeen edustajat ovat aluksi tavanneet nuoria kerran kaksi viikossa. Myöhemmin tarve tapaamiseen harveni noin kertaan kuukaudessa. Maahanmuuttajatoimiston sosiaaliohjaaja käy alkuvaiheessa nuorten kotona kerran viikossa. Maahanmuuttajatoimiston sosiaalityöntekijät tapaavat nuoria alussa yhdestä kahteen kertaa kuukaudessa ja jatkossa harvemmin. Yksi nuori koki sosiaalityöntekijän kanssa tapaamiset vähäisinä ja koki, ettei hänen asioitaan hoideta, koska tapaamisia ei ole ollut hänen mielestään riittävästi.

N5: Ei oikein vain kerran tavata tai puhuta hänen (sosiaalityöntekijä) kanssa. Ei koskaan tavata hänen kanssa. Vain yhden kerran tapaaminen. Vain yhden kerran. En tunne oikein kuka hän on. Joskus kun minä käyn toimisto vain ohjaajan kanssa, joskus voi olla sosiaali. Sosiaali oli vain alussa mukana.

Nuoret asuivat pääsääntöisesti samassa asunnossa mihin he tukiasunnoilta olivat muuttaneet. Edustajilla ja viranomaisilla oli ollut nuoria, jotka olivat vaihtaneet asuntoa kunnassa. Syitä asunnon vaihtoon oli ollut yleensä asunnon kaukainen sijainti koulusta ja palveluista, huonot kulkuyhteydet tai epäonnistunut muutto yhteen toisen nuoren kanssa.

Vain yksi haastattelemanuori oli muuttanut lähemmäs keskustaa. Hän kävi kahta koulua yhtä aikaa ja kulkuyhteydet olivat rajalliset, joten muutto keskustaan helpotti hänen opiskeluaan suuresti. Kolme nuorista asui yksin ja kaksi asui samaa asuntoa. Neljä nuorta olivat tyytyväisiä asuntoonsa ja asumiseen kunnassa. Yksi nuorista oli aikeissa muuttaa lähemmäs keskustaa. Vaikeuksia ei asumisessa sinänsä ollut, mutta mietteitä yksinolosta ja muutosta oli muutamilla nuorista.

N1: On hyvä koti. Rauhallinen. Ensin haluaisin asua yksin, mutta nyt mun "veli" (kämppekaveri), on tosi ihana poika. Mutta täällä on hyvä. Mutta voi sanoa ihmisen ongelma on aina täällä.

N2: On vastannut odotuksia, mutta ei kaikki hyvin.

N3: On helppo käydä pankissa ja kaupassa

Silloin oli tosi vähän vaikeaa. Kun muutan ensimmäinen, oli vaikeaa, mutta nyt on normaali. Olen asunut kohta kaksi vuotta yksin.

Joskus lääkärissä ei ole yhteistä kieltä. Ei ymmärrä. Jos joku ihminen on kipeä, tarvitsee nähdä lääkäri, ei sairaanhoitaja.

N4: Jos mun saa oma koti kaikki hyvin, mutta ei ole. Koska en tiedä miten pitää asua yksin. Tiedätkö, 2,5- vuotta asuin tukiasunto. Se oli paljon ihmisiä, paljon pojat siellä. Minusta en tiedä miten pitää asua yksin. Varmasti yksin koko ajan. Ei paljon kaveri

N5: Mun oli pakko ottaa tämä asunto, että mulla on joku asunto olemassa. Mulla oli viisi kuukautta aikaa etsiä asunto, mutta kun koulu alkaa mun oli pakko hyväksyä tämä asunto ja mä muutin sitten tähän. Mutta mun toivomus oli, että mä asun jossakin keskustassa tai lähellä keskusta. Mutta nyt mä muutan kohta lähelle keskustaa. Mielikuva oli vähän erilainen, tämä ei ollut mitenkään uusia asia. Mä tiesin että, asun yksin ja se on vähän vaikeempi kuin muiden kanssa, jossa on sosiaalisempi elämä. Mutta täytyy sanoa, että on vähän vaikea asua yksinään.

N1 oli huolissaan 18- vuotta täyttäneistä ystävistään, jotka asuivat kunnassa toisten nuorten nurkissa, mutta joilla ei ollut ketään, joka heitä auttaisi asioissa eteenpäin.

On poikia joilla paljon ongelma. On vain koulu ja ei paljon tekemistä. Meillä on kotokaveri, mutta paljon poika on täällä, se on aivan yksin. Ei ole ketään mitään. Vain jos tarvii apua kysyy Moninet, kysyy multa tai koulu tai se jolla enemmän kieltä. Joskus vain yhdellä on, toisella ei ole.

Joulukuussa kaveri ei saanut uusi vuokrasopimus. Odotti kuukausi, ei ole koti ei ole asunto. Nuoria on, joilla ei ole asunto, asuu kaverin kanssa.

Murrosiälle on tyypillistä kriisit ihmissuhteissa, ristiriitainen ja kapinallinen suhde vanhempien ja muiden auktoriteettien kanssa. Nuori on irtautumassa lapsuuden aikaisista riippuvuussuhteista eikä enää halua olla lapsi. Toisaalta hän on edelleen vahvasti kiinni erilaisissa riippuvuuksissa eikä missään tapauksessa haluaisi ottaa aikuisten vastuuta, vaikka joskus joillekin nuorille joissakin olosuhteissa tulee tällainen pakkotilanne. Nuori haluaa yhtä aikaa ja ristiriitaisella tavalla olla sekä riippumaton että riippuvainen. (Takkunen 2008.) Edustajien kokemukset asumisesta olivat nuorten kanssa yhteneväiset. Nuoret olivat pääsääntöisesti tyytyväisiä asuntoonsa ja asumiseensa. Vapaudella on silti aina puolensa ja nuoren tuen saannin kokemukset vaihtelivat.

E1: Vapaus on tuonut tullessaan joidenkin kohdalla päihteet ja koulusta poissaoloja. Toisilla taas vapaus on tuonut vastuun ottamista omista asioista.

E2: (Nuoret) eivät kuitenkaan koe saavansa lähellekään sen vertaa apua mitä tarvitsisivat. Ovat pelokkaita ja riippuvaisia edustajan antamasta tuesta.

E3: Useimmat ovat sopeutuneet itsenäiseen elämään ja rahankäyttöön (tietenkin ohjaajan ohjauksessa) varsin hyvin.

E4: *Sosiaaliohjaajan kotikäynnit olivat hyviä alussa.*

Asumisessa edustajien ja viranomaisen mukaan kehittämistarpeita asumisessa olisi mm. lisää ohjausta ja opastusta nuorille ennen muuttoa ja kunnassa tarvittaisiin ohjattua, tuettua asumista.

E1: *Joidenkin kohdalla tarvittaisiin vielä enemmän ohjeistusta ja opastusta. Joillekin tukiasunnoilta siirtyminen omaan asuntoon, on liian iso harppaus. Kun ei ole enää ”respaa” (vastaanottokeskuksen toimisto) kenen kanssa sopia ajoista, ja joka huolehtisi, että poika tulee tapaamiseen, niin nuori ei aina toimi sopimusten mukaan.*

E2: *OHJATTU asuminen (päivystys myös iltaisin ja viikonloppuisin) aina alaikäisen ollessa kyseessä.*

E3: *Kunnasta ei tunnu löytyvän asuntoja alle 18-vuotiaille.*

E4: *Puuttuu perhetyöntekijä. Kaikilla ei lastensuojelun kriteerit ”täyty”, vaikka olisi tarvekin. Huoli on siitä, että nuorella tulee välillä kova väsymys. Päivästä toiseen nuori itse huolehtii asioistaan. Välillä toivoo, että olisi joku aikuinen, vaikka laittamassa ruokaa tai siivoaisi asunnon, ettei nuoren aina tarvitsisi tehdä itse. Varmasti nuori väsyvä välillä.*

Viranomainen: *Resurssipula kotikäyntityöhön. Arjen ohjaus kotona olisi tarpeen.*

Edustajia ja viranomaisia pyydettiin kuvailemaan millaista on tuettu asuminen ja onko sitä Rovaniemellä. Tuetun asumisen palveluista Rovaniemellä ei kaikilla edustajilla ollut varmuutta.

E1: *Uskoisin tuetun asumisen näkyvän eniten sosiaaliohjaajan toimenkuvassa. Eli hän auttaa nuorta kodin laitossa yms. ja käy siellä kylässä ja tapaa nuorten eniten. Suhteellisen itsenäisille nuorille tuki on ollut riittävää, mutta vaikeammassa tapauksissa tarvittaisiin enemmän tukea.*

E2: *Ei ole, jos ei ole LS:n asiakas. LS:n asiakkaana yksityiseltä ostetut palvelut ovat olleet riittävät.*

E3: *Asuminen on tuettua maahanmuuttajatoimiston sosiaaliohjaajan tuella. Ohjaaja käy nuoren luona säännöllisesti ja huolehtii, että asiat sujuvat. Eräällä nuorella on tämän lisäksi lastensuojelun tukitoimena ostettuna perhetyötä, josta ohjaajat käyvät nuoren luona useammin.*

Viranomaisen mukaan tuettu asuminen on tällä hetkellä seuraavaa:

Nuoret ovat maahanmuuttajatoimiston asiakkuudessa. Heitä tapaa sosiaaliohjaaja 1-2 kertaa viikossa. Tapaamiset ovat osin kotona osin toimistolla. Niissä käydään läpi asumisen asioita, rahankäyttöön, vapaa-

aikaan, terveysasioita jne. Palvelua on tarjolla huolestuttavan rajoitetusti ja vain virka-aikaan. Vaatii nuorelta erittäin hyvää yhteistyökykyä ja työntekijältä herkkyyttä reagoida mahdolliseen huoleen ajoissa.

Talous

Nuoret kokivat, että raha riittää elämään: ruokaan ja vaatteisiin.

N2: Riittää vain elämään, ruokaan ja vaatteet. Jos sinä haluat matkustaa ei riitä.

N4: En tiedä, menee nopeasti, ruoka, vaatteet, vähän taloon tavaroita.

N5: Ruokaa, vaatteet ja jonkun verran kotitavaraa. Riittää joskus. Joskus tarvii enemmän, kun pitää ostaa jotain muuta kotitavaroita. Joskus riittää joskus ei.

Edustajat näkivät nuorten rahan käytön ja riittävyyden seuraavasti:

E1: Joillekin riittää, toiset eivät hallitse vielä omaa rahan käyttöönsä

E2: Vaatteisiin, elektroniikkaan. Ruokavalio erittäin niukka, riisiä, pastaa, teetä.

E3: Ilmeisesti rahat riittävät tarpeeksi hyvin. Monet nuoret ovat näppäriä tekemään ruokansa alusta lähtien (myös esim. leivän), joten rahaa käytetään paljon myös esim. elektroniikkaostoksiin ja vaatteisiin.

Raha loppuu yleensä ennen seuraavan tuen saamista. Rahaa lainataan kaverilta. Rahaa pidettiin silti riittävänä.

N3: Jos tarvitsen rahaa ystävä auttaa.

N2: Kaveri lainaa jos raha loppuu. Nyt minä asun yhdessä, me lainamme toisilta. Moninet ja kotokaveri auttaa raha-asia kysymys. Jos raha loppu silloin kaveri. Minä odotan, että raha tulee tilille joka kuukasi.

N4: Joskus lainaan ystävä, ehkä 5-7 päivää ilman rahaa, sitten raha loppui.

N5: EI kukaan auta.

Jotta raha tulee tilille, on 18- vuotiaiden nuorten täytettävä joka kuukausi hakemus ja oltava aktiivinen asian hoidossa.

N1: Paljon paperi joka kuukasi.

N2: Pitää täyttää paperi joka kuukausi. Moninet auttaa. Pitä odottaa päätös.

Nuoret tiesivät mistä hakea apua rahaan liittyvissä ongelmissa, mutta viralliset paperit koettiin joskus hankalina.

N3 :Jos iso ongelma käyn toimisto tai moninet.

N1: Jos on unohtanut pitää varata aika toimisto ja pitää katsoa miksi ei muista. Minä en tiedä suomalainen laki mistä se tulee. En tiedä. En voi lukea paperi mitä se tulee, kelalta tai maahanmuuttajatoimistolta. Hän sanoo täytä tuo paperi, mutta minä sanon: en minä tiedä.

Jos rahaa olisi käytettäisiin se Suomessa matkustamiseen.

N1: Matkustamiseen pitää säästää raha itse.

N4: Nyt ei ole paljon rahaa, mutta jos mulla paljon rahaa minä tarvitsen matkan. Ei pois Suomi. Mennä pois Rovaniemeltä. Saan mennä, mutta pitää laittaa itse maksaa, jos paljon rahaa voin mennä.

Vapaa-aika ja ystävyysuhteet

Lähes kaikki nuoret harrastivat jalkapalloa. Lisäksi harrastettiin kuntosalilla käyntiä ja uimista. Vain yksi nuorista ei harrastanut mitään. Myös edustajat ja viranomaiset vastasivat nuorten harrastuksiksi jalkapallon ja kuntosalin. Maahanmuuttajatoimisto tukee nuorten harrastustoimintaa sadalla eurolla vuodessa.

Suomalaisia kavereita oli kaikilla nuorilla, mutta vain yhdellä nuorista oli sellaisia suomalaisia ystäviä joita hän pyytää kotiinsa tai joiden luona hän voi kyläillä. Suomalaisia oli kavereina, koulun, vapaa-ajan tai facebookin kautta, mutta ystäviksi heitä ei voinut ”luokitella”. Yksi nuorista koki kulttuurierojen vaikuttavan toisten luona kyläilyyn.

N5: Mutta suomessa on sellainen kulttuuri ettei kukaan käy toisen luona ja sitten mullaki nyt sama kuin suomalainen. Joskus harvoin käyn niiden (tukiasunnoilla tutustumien) nuorten luona. Yksinäisyys: ei kukaan auttaa mua sellainen.

Nuoren sosiaalisen kehityksen keskeinen piirre on tunnesiteen vaihdos turvallisista aikuisista tovereihin, joihin tukeudutaan ja joille kerrotaan asioita. Toveri voi olla yksi ihminen, ”bestis”, tai se voi olla kaveriporukka, yhteisö tai jengi. Olennaista nuorille verrattuna aikuisiin on se että nuorilla yhdenmukaisuuden paine on yleensä suurempi, ja porukan normeista on yhden nuoren vaikea poiketa. Sekä hyvässä että pahassa.

Postmodernin ajan muuttuvassa maailmassa mahdollisuus ajautua kaikkien jengien ja kaveriryhmittymien ulkopuolelle on suuri. Tähän saattaa liittyä syvää yksinäisyyttä, avuttomuuden ja turvattomuuden kokemusta. Nuori saattaa yksinäisyyden pelossa liittyä jengiin, tai kaveripiiriin, joka suostuu hänet ottamaan vastaan, jolloin riski epäsosiaaliseen kaveripiiriin ajautumisesta ja siitä seuraavista ongelmista voi kasvaa. (Takkunen 2008.) Turvapaikanhakijanuorella paineet ovat todella suuria yleensäkin suomalaisten ystävien saamisessa.

Hyvät, läheiset ystävät, olivat turvapaikanhakijoita, joiden kanssa oltiin jo tutustuttu tukiasunnoilla. Heitä oli kaikilla 3-5:een. Tosin talviaika (pimeys, kylmyys) oli rajoittanut kyläilyjä ja tapaamisia ja nuoret valittivat yksinäisyyttä. Kolmella nuorista oli kotokaveri tai tukihenkilö, jonka kanssa he olivat viikoittain tekemisissä. Yhdellä nuorista oli tapaamisia jälkihuollon työntekijän kanssa kuukausittain, mutta nuori koki, ettei työntekijällä ollut tarpeeksi aikaa hänelle. Viranomaisen vastauksen mukaan Rovaniemen kotikaveritilanne on rajallinen, ja heitä ohjataan pääsääntöisesti kiintiöpakolaisille.

N1: Ilman kotokaveri ei olisi näin hyvä.

N5: Jälkihuollon työntekijä. Hänellä on niin paljon työ, ei pääse aina kerran kahdessa viikossa aluksi. Hän soittelee nykyään, tapaamiskäynnit eivät ole tiiviitä. Paljon työ, ei pääse oikein.

E4: Yksinäisyys näkyy. Pääsääntöinen olotila on, että nuori kaipaa aikuista enemmän läsnä. Vaikka on kotokaveri, edustaja tunti/viikko ym..ohjaajaa kahden viikon välein.

Eräs nuorista kaipasi ihmistä, jolle puhua menneisyydestään ja mieltäpainavista asioista. Tukiasunnoilla nuorilla oli ollut aikuinen läsnä 24 tuntia ja nyt kunnassa asuessaan nuori koki, ettei häntä kuunnella riittävästi.

N5: Jos mä käyn joka päivä koulu ja teen ruokaa, ne luulee ettei mulla ole mitään ongelma, ja kaikki menee hyvin, mutta ei ne tajuu, että mulla on oma ongelma. Mutta ne ei usko ja sitten mä en sano mitään. Joskus mä nukun ja mä näin unta mun perheestä, mutta kelle mä voin puhuu siitä? Tai mun elämä, mitä mulle on tapahtunu tai minkälainen tai mistä mun perhe on tai sellainen. Mulla on vähän vaikea, mutta ne vain sanoo, että voi käydä sairaala ja puhua psykologi. Mutta jos mä sanoin, mä puhun ja sitten mä muistan enemmän on parempi, että mie en puhu mitään. Mutta oikeasti mie joskus tarvin apua.

Neljä nuorista oli mukana Punaisen ristin toiminnassa, johon he olivat lähteneet mukaan kaverin tai kotokaverin ansiosta.

N5: (SPR) on kivaa auttaa toiset

Ammatti ja koulutustavoitteet

Aikuistumisvaiheen kehityksellisinä tavoitteina ovat aikuisen persoonallisuuden eheytyminen, yksilöllisen identiteetin muodostuminen ja itsenäistyminen. Nuori tekee tärkeitä valintoja opiskelun, ammatin ja ihmissuhteiden alueilla, joihin tarvitsee ohjeita ja tukea aikuisilta. (Takkunen 2008.)

Suurin osa yksin tulleista alaikäisistä turvapaikanhakijoista on oppivelvollisuusiän ylittäneitä 15-17 -vuotiaita, jotka saavuttavat täysi-ikäisyyden yleensä hyvin pian oleskelulupapäätöksen jälkeen. Täysi-ikäisinä heille ei enää tarjota lakisääteisesti erityisiä tukipalveluita, vaikkei nuorilla lyhyen aikaa Suomessa asuneina juuri ole valmiuksia toimia uudessa yhteiskunnassa itsenäisesti. Opiskelu- tai työpaikan ja asumisasioiden järjestäminen voi olla ylivoimaista samalla, kun taustalla on esimerkiksi huoli omaisten kohtalosta kotimaassa, puutteellinen koulutushistoria ja hyvin usein alkeellinen kielitaito. (Karppinen 2011, 6-12.)

Nuoret ovat aloittaneet Suomen kielen opiskelun tukiasunnoilla asuessaan viimeistään kuukauden kuluttua Rovaniemelle saapumisestaan. Koulu on pitänyt nuoret alusta alkaen normaalissa päivärhythmissä. Kunnassa suomen kielen kursseja pitää nuorten mukaan toisinaan odottaa 2-3 kuukautta. Koulua oli käynyt omassa maassaan kolme nuorta. Kahdella nuorista ei ollut ennen Suomeen tuloa kokemusta opiskelusta. Taulukkoon 10. on koottu nuorten koulunkäynnin kestot.

TAULUKKO 10. Koulun käynti omassa kotimaassa ja Suomessa

	Koulun käynti omassa maassa	Koulun käynti Suomessa
N1	-	2 vuotta
N2	3 vuotta	2 vuotta
N3	2 vuotta	2,5 vuotta
N4	5 vuotta	2 vuotta
N5	-	2 vuotta

Tällä hetkellä kolme nuorista opiskeli *Rovalassa* suomen kielen I tai II- kurssia. Yksi nuorista kävi *Opin aika koulua* (Ks. s.42) ja iltaperuskoulun opintoja yhtä aikaa ja yksi nuorista oli peruskoulussa yleisopetuksen luokassa.

Rovalan opetus oli kahden nuoren mielestä vain kursseja ja he kaipasivat opiskelulleen muutakin kuin Suomen kielen opiskelua ja olivat malttamattomia kielitaitonsa kehittymisensä suhteen.

N2: Rovala vain suomen kieli. ei ole mitään, vain suomen kieli. Rovalassa on tosi vähän aikaa. 3-4 kuukautta istun kotona, pitää odottaa. Mitä sinä opit, kun pitää odottaa kotona, kun alkaa toinen kurssi. Mitä sinä opit, kaikki odottaa. Rovalan kurssi, ei ole koulu. Ehkä neljä kurssi, sitten menet peruskoulu. Mie olen täällä Suomessa haluaisimme mennä nopeasti töihin tai jotakin. Kun Rovala loppuu on peruskoulu sitten kolme vuotta ammatti.

E3: Varsinaisen kotoutumiskoulutukseen joutuu odottamaan pitkään, joten nuoret käyvät rinnastettua koulua odottaessaan.

Murrosikäisellä nuorella on monia asioita ja tunteuksia mielessään, että keskittymiskyky tavallisiin arkiasioihin ja koulunkäyntiin voi olla huteraa. Nuoren kyky itseohjautuvuuteen, aikataulutukseen, täsmällisyyteen ja luotettavuuteen voi olla heikkoa eikä hän oikein osaa tarkastella omaa toimintaansa. Nuori saattaa tarvita aikuisen tukea, jotta ehtii ajoissa vaikkapa kouluun. (Takkunen 2008.) Kouluun lähteminen ei ollut aina ongelmatonta, kun vastuu heräämisestä ja lähdöstä oli täysin itsellä. Kaksi edustajaa oli huolissaan nuorten koulunkäynnin motivaatiosta.

N1: Minä menen koulu, hän (N2) saattaa nukkuu kun minä tulen kotiin.

N5: Mulla menee sellainen, että herään itse, mutta joskus en jaksa herätä koulu, sitten pitää tehdä kaikki läksyt, ruokaa ja sellainen itse.

E3: Suhtautuminen opiskeluun on hyvin yksilöllistä. Ammattikouluun valmistavasta linjasta on pidetty kovasti ja siihen yhdistyvää käytäntöön tutustumista on pidetty motivoivana. Rinnastettua koulutusta on moitittu eniten ja sieltä on ollut eniten poissaoloja.

Matka oli vielä pitkä ammattiin ja omiin ammattihaaveisiin osasi vastata kolme nuorta. Muut nuoret eivät vielä tiedäneet mitä työtä haluaisivat Suomessa tehdä tai mitä lähtevät edes opiskelemaan. Epätietoisuus siitä, milloin Suomen kielen taidot olivat peruskouluun tai ammattikoulutukseen riittäviä olivat epäselvät.

N3: *Ehkä menen ammattikouluun. Siellä on paljon ammattia. En tiedä kauan kestää milloin voin hakea ammattikoulu.” Nyt en osaa hyvin suomea ja saada joku todistus ja sitten voi ajatella työtä.*

N4: *En tiedä. Haluaisin ehkä yliopisto.*

N5: *Varmaan ammattikoulu, koska en pääse varma lukio, en osaa tarpeeksi suomeksi. Haluan sellainen työ, kun aina menen matkaan jotain muut maasta tutustuu ihmisiin ja kulttuuriin, sellainen työ. Matkailutyö. Joku matkailu esim., tai joku ravintola töihin tai sellainen työ tai jotain, kun jatkaa 6kk-12kk tai sellainen työ, mutta se on vain haave.*

Viranomainen: Kielikurssit tuntuvat helpoilta, koska puhe ja kuullun ymmärtäminen parempaa kuin kirjoitus ja lukeminen. Luulevat olevansa liian helpossa koulutuksessa. Opin Aikaa moititaan levottomaksi, eikä motivaatio koulunkäyntiin riitä. Kaikki haluavat ammatin mahdollisimman pian. Aikataulu ei aina realistinen ja tutkinnon tarpeellisuutta ei ymmärretä.

Yli 17 -vuotiaat käyvät Rovaniemellä kototutumis suunnitelman mukaisesti kielitestauksen Rovalassa ja sen jälkeen hakeutuvat tasoiselle kurssille. Kurssia odottaessa opiskelu on Opin Ajassa, jossa nuoret jatkavat kuntaan muuton jälkeen. Erityishuoltojärjestö (EHJÄ) ry on järjestänyt Raha-automaattiyhdistyksen tuella täysi-ikäisiksi tulleille ilman huoltajaa alaikäisinä saapuneille oleskeluluvan saaneille nuorille jälkihuoltona annettavaan tuettuun asumiseen verrattavaa tukiasumista. Toimintaa on järjestetty Uudellamaalla, Varsinais-Suomessa ja Pohjanmaalla. Yksi vaihtoehto nuoren asumisen ja opintojen mahdollistamiseksi on myös kansanopisto. (Sisäasiainministeriö 30.06.2010, 25.)

5.4 Tulevaisuus- odottaminen jatkuu

Nuori on kuin laiva joka lähtee maailman merille, myös myrskyyn. Lähtemiseen tarvitaan nuoren omaa elämänvoimaa. Jos maailmalle heitetty nuori on ilman taitoja ja kunnollista varustusta, myrsky kaataa purren. Huonollakin laivalla voi pärjätä jos on hyvät taidot, mutta taitoja pitää oppia. Ja varusteita pitää päästä korjailemaan ja kolhuja paikkailemaan. Tarvitaan aikuisia varoittamaan sellaisista myrskyistä, joissa ei kokeneinkaan merimies tai paraskaan varustus auta. Tarvitaan aikuisia, jotka näyttävät miten voi saada rohkeutta lähtemiseen ja selviytymiseen tulevaisuuden tilanteissa, joita kukaan ei voi vielä tietää ja ennustaa. (Takkunen 2008.)

Nuoruusiästä aikuiseksi -kehitys ei suju automaattisesti. Siinä tarvitaan aikuisia ohjaamaan, auttamaan, antamaan mallia (Takkunen 2008). Tulevaisuutta ei

kyetty pohtimaan kovin pitkälle, koska asioiden (perheenyhdistäminen, oma kielitaito) etenemisestä ei yleensä ollut tietoa.

N1: Ehkä me odotetaan mun veli tai jotain?

N2: Suomessa vain pitää opiskella kieli. Vielä odotetaan. Kyllä. Monta asiaa ei vielä tiedä, mutta perhe tai koulu tai työ tai monta asiaa.

N3: Joskus ajattelen tulevaisuus, mutta ei enää.

*N4: En ymmärrä hyvin. En ole varma, että voinko vaikuttaa (tulevaisuus.)
Mä vain pitää odottaa.*

N5: Ei oikein tiedä, koska en oikeasti tiedä mitä tapahtuu tulevaisuus, koska vähän vaikea tarina. Katotaan, mutta vähän haave. En tiedä, silloin (tulevaisuudessa) alkaa uusi odottaminen. Sillon alkaa taas uusi odottaminen! Mutta en tiedä saanko minä työ vai ei, koska olen ulkomaalaiset. Katsotaan.

Sekä viranomaisen että nuoret näkivät tulevaisuuden suunnittelun vähäisenä. Nuoret eivät viranomaisen mukaan keskusteluissa lähde pohtimaan kovin pitkälle eteenpäin, koska tähänastinen epävarmuus ja liikkuvuus estää juurtumista. Muuttosuunnitelmia oli kolmella nuorista. Etelä-Suomi nähtiin mielekkäämpänä asumisympäristönä työn saanti mahdollisuuksien ja muiden ulkomaalaisten paljouden vuoksi.

N3: Ei ole. Täällä on koulu lähellä, koulutus on hyvä.

N4: Haluan muuttaa pois Rovaniemi. Suomessa joku muu paikka.

N2: Ehkä muuttaa täällä etelä. Koska etelä iso kaupunki, paljon ihmisiä, paljon ulkomaalaisia. Itse päätän. Voin päättää nyttien, sinä tarvitset paljon raha, vaikea saada asunto iso kaupunki itse.

N5: Joskus, ehkä. Pitää katsoa mitä tapahtuu tulevaisuus. Pitää opiskella 2 vuotta ensin peruskoulu ja sitten katotaan.

Viranomaisen: Verkostoa on eri paikkakunnilta ja kuulostaa, että muualla kaikki on paremmin, rahaa enemmän ja asunnot parempia.

E3: Monet toivovat pääsevänsä muuttamaan etelä-suomeen, koska kavereitakin on siirtynyt sinne. Useilla on mielikuva, että täysi-ikäistymisen jälkeen kukaan muu ei voi enää "päättää" heidän asioistaan, joten täysi-ikäistymistä odotetaan kovasti.

Alaikäisen saadessa oleskeluluvan, seuraa luvan myöntämisestä usein perheenyhdistämishakemus. Mikäli yksintullut alaikäinen ehtii täyttää 18 -vuotta ennen kuin päätös turvapaikkahakemukseen tulee, hän ei ole enää oikeutettu pakolaisen

perheenyhdistämiseen. Perheenyhdistämistä oli hakenut kolme nuorta viidestä. Sen kesto oli kaikille iso kysymysmerkki. Yksi nuorista koki ahdistusta ja odottamisen tuskaa siitä, koska saisi perheensä tänne. Hän tunsi itsensä yksinäiseksi ja epätietoiseksi. Turhautuminen perheen odottamiseen näkyi vastauksissa. Muut nuoret olivat tottuneen realistisia odottamiseen. Yhdellä nuorista oli henkilöhaaku vireillä.

N4: *Joo, joo kestää paljon, 1 -2 vuotta. En tiedä kauanko perheenyhdistäminen oikeesti voi kestää. Suomessa tosi hidas menee.*

N4: *En tiedä mitä tapahtuu. Äiti, kolme veljeä ja kaksi siskoa. Joskus yhteydessä puhelin ja internet. Haluan asua samassa kodissa perheen kanssa. Neljä vuotta minä en ole nähnyt minun perhettä.*

N5: *Vanhemmat hukassa vielä. Vaivaa silloin, kun olen yksin ja tylsää eikä ole tekemistä. Pimeää ja pitkä talvi, ei kukaan jaksa käydä ulkona kun on kylmä, sitten minä aina ajattelen heitä.*

E3: *Monella on (aiheellinen) pelko, että täysi-ikäisyys ehtii tuhota toiveet saada perhe suomeen.*

5.5 Palveluiden nykytila riittävyys ja kehittämistarpeet

Lopuksi kaikilta toimijoilta kysyttiin alkuvaiheen kotouttamispalveluiden nykytilaa, kehittämistarpeita ja tulevaisuuden ideaalia palveluprosessia. Taulukossa 11. on tiivistetty eri toimijoiden vastaukset.

TAULUKKO 11. Eri toimijoiden ajatukset alkuvaiheen kotouttamispalveluiden toimivuudesta nyt ja tulevaisuudessa.

	Nuoret	Edustajat	Viranomainen
Nykyiset palvelut ja tukimuodot: Mikä on hyvin?	-Koulu ja koulutus -Edustaja -Sosiaaliohjaaja käy kotona -Moninet - Kaupunki on hyvä, turvallinen, ei ole kiire -Tulkin saaminen	-Edustajan tuki viranomaisasioissa - Sosiaaliohjaajan tuki kotiin Maahanmuuttajatoimist on palvelut -Ostettu lastensuojelupalvelu	- Ohjaus, tuki ja kuunteleminen
Kehittämistarpeet: Mikä ei toimi, missä on kehitettävää?	-Apua ja tukea arkeen -Nuoren omien toiveiden kuunteleminen -Tiheämmät	-Nuoret ovat liikaa yksin -Liikaa vastuuta alaikäisillä nuorilla -Enemmän aikuisia ympärille -Arjen vähäinen tuki	Henkilöstöresurssit (lisää henkilökuntaa) -Nuoren alaikäisyyteen vastaaminen:

	<p>tapaamiset sosiaalityöntekijän kanssa -Yksinäisyys -Tekemisen puute -”Pakko” -Koulu on liian helppo -Ei ole työtä Verkkopankkitun- nusten saaminen</p>	<p>-Tukea mielessä pyöriiviin asioihin (aika ennen Suomeen tuloa) -Toimistolle lisää sosiaalityöntekijöitä ja toinen sosiaali ohjaaja -Harrastustoimintaa lisää -Kerrotaan mikä kestää ja miksi kestää (esim. perheen yhdistäminen, asunnon hakeminen, koulupaikan saaminen) Tarvitsevat: -Paljon terveydenhuollon palveluita, etenkin mt-puolelle, hammaslääkäriin -Paljon ohjausta arkipäivän asiointiin -Enemmän tietoa harrastuksista -Raha-asioiden ulkopuolisen hoitajan</p>	<p>-Lisää ohjausta ja neuvontaa, säännöllisiä tapaamisia ja läsnäoloa -Työntekijän saavutettavuus virka-ajan ulkopuolella -Tapaamiset vapaa-ajalla</p>
<p>Tulevaisuuden palvelut ja tukimuodot</p>	<p>-Ryhmätoiminnot arki-iltaisina -Harrastuksien riittävä, harkinnanvarainen tukeminen -Kotokaveri</p>	<p>- Tukitoimia ja työntekijöitä enemmän toimistolta -Ohjattua yhdessä tekemistä: ruoanlaittoryhmiä, yhdessä harrastamista, toiminnanohjausta, erilaisia toiminnallisia ryhmiä -Lähi/perhetyöntekijä nuoren kotiin säännöllisesti: apuna siivouksessa, ruoanlaitossa, läksyjen teossa -Enemmän koulupaikkoja-> nopeammin kursseille pääsy -Enemmän panostusta kielen opiskeluun -Enemmän yhteistyötä -Läksyihin tukea -Koulunkäyntiavustaja -Enemmän tukea arkeen, koulunkäyntiin ja asumiseen -Kotokaveri tai tukiperhe kaikille</p>	<p>-Tuettu palveluprosessi -Tapaamisia enemmän -Säännöllinen viikkorytmi nuorten tapaamisessa sekä mahdollisuus osallistua myös vapaa-aikana nuorten elämään. -Tuetun asumisen ostopalvelut</p>

Nuoret kokivat kunnassa asumisessaan puutteita vapaa-ajallaan, joka näkyi tekemisen vähäisyytenä (koto)kaverin ja perheen kaipuuna, harrastusten riittämättömyydessä, yksinäisyytenä ja asioiden pakkona. Rovaniemi koettiin asuinpaikkana turvallisena ja kiireettömänä paikkakuntana.

N5: Mie kuulin, että minun kaverilla on kotokaveri tai sellainen ja ne joskus viikonloppuna hakee tämän pojan ja tämä menee niiden kanssa.

Kun tulin suomessa en osannut ruokaa tai sellainen, mutta opin. ”Pakko oli oppia.

Vapaa-aikana minä kotona, en tiedä mitä mä teen. Istun koneella tai sängyllä tai sellainen.

(Toimiston) Pitää selvittää jotain mikä sopii mulle ja toisille.

Jos ei ole koulu sitten aikaa niin paljon tylsää eikä ole tekemistä.

N1: Mitä ulkomaalainen voi suomessa tehdä? On vaikeampaa meille. On vaikea. Kaikki on vähän vaikea asia minulle. Hyvä maa, ei voi valittaa. ei ole sota, jos katsoo mitä maailmassa on.

N3: Rovaniemi hyvä, ei tarvitse kiire.

Eräs edustajista oli huolissaan nuorten vähäisistä, aidoista kontakteista, muihin nuoriin ja nuorten kokemasta yksinäisyydestä.

E4: Talviaika ja yksinäisyys. Kaikki voi näyttää paperilta hyvältä: ethän sinä ole yksinäinen jos sun luona käy vaikka kuka..Mut tarvittais oikeesti joku joka tulisi lähemmäksi menis nuoren kotiin avuksi: ruoanlaitto, siivous, pyykit. Tulis tutuksi ja sitten nuori uskaltais sanoa ne vaikeat asiat. Jos näkee sosiaalityöntekijän kanssa harvoin miten siinä haluaa vaikeat asiat kertoa?

Jokainen toimija oli sitä mieltä, että henkilöstöresursseja tarvittaisiin lisää arkeen kuin asiointiin. Myöskään 18- vuotta täyttäneitä nuoria ei sovi unohtaa.

E3: Maahanmuuttajatoimistolla pitäisi olla enemmän resursseja. Mielestäni toimisto tarvitsisi lisää sosiaalityöntekijöitä sekä nuoria varten toisen sosiaaliohjaajan.

E4: 15-17-vuotias tarvitsisi enemmän, että joku aikuinen ottaisi vastuun välillä ja helpottaisi ja jakaisi arkea välillä. Puuttuu sellainen välimalliratkaisu: perhetyöntekijä tai jonkun tyyppistä tuettua perheasumista. Sitä varmasti kaipaisi nuoret. On niin äärilaidasta toiseen olla jatkuvasti yksin, kun on tottunut asumaan isommassa paikassa. Huoli on kova, on liikaa vastuuta.

Muutakin, kuin toimeentulotukiasioita, voisi nuoren kanssa puhua. Kun ihminen täyttää 18- vuotta, mitä se merkkää? Paljon, mutta ei mitään. Ei ole oikein jättää 18- vuotiaita yksin. 18-vuotiaallakin on ikävä perhettä ,hän on yksin, ei ole tarpeeksi tukea. Helposti sortuu juomiseen, kun turhautuu, koska ei pääse yhteiskuntaan tarpeeksi sisälle kun, ei ole suomalaisia kavereita. Tarvitaan työntekijää heillekin. Vapaaehtoistoiminta ei valitettavasti toimi tarpeeksi.

N5: Ne vain sanoo, että ne auttaa ja ne tekee teille, mutta ei ole tehnyt mitään. Silloin kun haluan apua häneltä voin soittaa, mutta puhelin on sellainen, että ei usein vastaa ja menee vastaajaan. Laitan usein kiinni kun menee vastaajaan.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA ARVIOINTI

6.1 Lapsen etu?

Suomalaisen lapsilainsäädännön perusajatus on, että lapselle tulee turvata hyvä hoito ja kasvatusta sekä lapsen ikään ja kehitystasoon nähden tarpeellinen valvonta ja huolenpito. (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8.4.1983/361, ensimmäinen pykälä). Tämä perustuu kaikkiin lapsiin, jotka asuvat Suomessa. Asumisen tilapäisyys tai pysyvyys ei vaikuta asiaan. Oleskeluluvan saaneet nuoret eivät kuulu jälkihuollon piiriin, joten heidän tuki ja ohjaus on täysin kunnasta riippuvaisia.

Hankkeen avulla pyrittiin kartoittamaan Rovaniemellä kuntaan muuttaneen myönteisen oleskeluluvan saaneen alaikäisen nuoren, hänen edustajansa ja viranomaisten näkemyksiä ja kokemuksia alkuvaiheen kotouttamispalveluista ja nuorten tuen tarpeista.

Tuloksista voi päätellä seuraavaa:

Vastaanottokeskuksesta kuntaan: Odotusaika vastaanottokeskuksessa myönteisen oleskeluluvan jälkeen

- Muutto kestää keskimäärin 3,8 kuukautta. Vastaajat kokivat pitkään odotusaikaan vaikuttaneet eniten asunnon saatavuuden ja löytymisen, lastensuojelupalveluiden saamisen sekä viranomaisten loma-ajat.
- Nuorilla ei ollut riittävästi tietoa miksi siirtyminen vastaanottokeskuksesta kuntaan kesti niin kauan ja mitkä kaikki tekijät siihen vaikuttivat.
- Tiedon puute jatkosta aiheutti nuorissa vihan, turhautumisen ja pettymyksen tunteita.

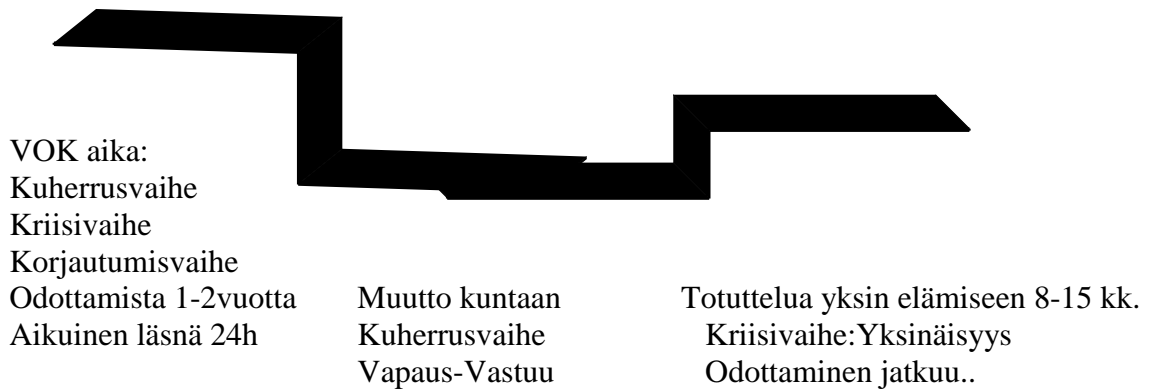
Nykytilanne:

- Nuorilla on kuntaan muuttamisen alkuvaiheessa ensimmäisinä kuukausina kohtuullinen tuki maahanmuuttajatoimistolta (sosiaalihoajaan kotikäynnit, alkuinfot) ja sekä edustajalta (virastoasioiden hoito). Ensimmäisten kuukausien jälkeen tapaamiskerrat harvenevat ja nuorelta odotetaan enemmän itsenäistä selviämistä ja aktiivista otetta omien asioiden hoitamisessa.
- Nuoret pärjäävät, koska ei ole muuta vaihtoehtoa.
- Kehittämistarpeita oli nuorten tiiviimmässä ohjauksessa ennen ja jälkeen kuntaan muuton. Toivottiin henkilöstöresursseja nuorten ohjattuun, tuettuun asumiseen sekä ilt- ja viikonloppupäivystykseen. Kotokavereita oli kolmella nuorella viidestä, mutta tapaamisia oli nuorten mielestä liian harvoin. Eräs nuorista oli jopa laskenut tunnit kauanko hän joutui odottamaan kotokaverin seuraavaa tapaamista.
- Nuoret olivat asuneet kunnassa haastattelujen aikana 8-15 kuukautta. Tämän hetkinen tuki koettiin vähäisenä. Tapaamisia maahanmuuttajatoimistolla oli nuorten mukaan vain nuoren omasta aloitteesta. Nuorten itsenäiseen pärjäämiseen luotettiin erään edustajan mukaan liikaa: jos ei näkyvää oireilua ollut, nuoren nähtiin voivan hyvin ja selviytyvät arjestaan ilman tukitoimia. Silti todellisuudessa nuori saattoi olla hyvin ahdistunut, ja koki ettei hänestä välitetä, koska hänellä ei ole ollut sosiaalityöntekijän tai sosiaalihoajaan tapaamisia vähään aikaan.
- Yksinäisyys vaivasi, etenkin pimeään (syksy-talvi) aikaan. Kaverit ovat pitkälti vastaanottokeskusajalta olevia tuttuja turvapaikanhakijanuoria. Viikoittainen verkosto koostui usein vain koulukavereista, mahdollisista viranomaiskontakteista ja omasta kulttuurista olevista nuorista. Arjen energia kului koulunkäyntiin, siivoukseen, ruoanlaittoon ja harrastuksiin. Kavereiden luona ei jaksettu arkisin enää kyläillä kovin usein.
- Nuoren arkielämän taidot vaihtelivat. Raha loppui kaikilta ennen seuraavaa tukea ja rahaa lainattiin ystäviltä. Velkoja saattoi olla usealle kaverille. Edustajien mukaan nuorten ruokavalio saattoi olla erittäin niukkaa ja ruoanlaitto taidot minimaaliset.

Tulevaisuus:

- Tulevaisuutta ei jaksettu ajatella pitkälle, koska nykyhetkessäkin oli ponnisteltavaa.
- Kielitaidon kehitys vaikutti ratkaisevimmin tulevaisuuden suunnitteluun: Ne nuoret jotka osasivat hyvin suomea miettivät tulevaisuuttaan pidemmälle kuin ne, joilla kielitaito oli vielä heikkoa eivät jaksaneet alkaa miettimään tulevaisuuttaan. (toiveammattia tms.).

Kuvion 14. avulla olen halunnut kuvata millainen on nuoren myönteisen oleskeluluvan saaneen nuoren tilanne kuntaan muuton jälkeen. Vastaanottokeskuksessa on ollut lähes 40 muuta nuorta, huonekaveri ja aikuinen läsnä 24 tuntia. Kun nuori siirtyy kuntaan on hän on konkreettisesti y-k-s-i-n. Hän on itse itselleen vastuussa elämästään ja valinnoistaan. Pudotus voi olla monelle liian suuri ja vapauden ja vastuun arvot saavat uusia ulottuvuuksia.

KUVIO 14. Kuntaan muuton ”kuoppa” (vrt. SPR kotoutumiskaari.)

Tuloksista voi päätellä nuorten olevan melkoisia selviytyjiä. Nuoret ovat fyysisesti turvassa ja tasapainossa, mutta henkisesti vielä odotustilassa: jokainen nuori odotti jotakin. Elämä oli ollut kahden viimeisen vuoden aikana odottamisesta toiseen siirtymävaiheita. Oman kotimaan tapahtumat olivat mielenpäällä Perheenyhdistäminen kestää ja suomen kielen omaksuminen ei etene aina toivotusti. Tulevaisuutta ei kyetty arvioimaan, koska nykyisyydessäkin on riittävästi ponnisteltavaa.

Arjen asiat sujuvat, koska ei ole muuta vaihtoehtoa. On **pakko** jaksaa. Selviytymiseen pitää yksilöltä itseltään löytyä voimavaroja. Nuoret olivat pääsääntöisesti yksin arjessaan, vapaa-aikanaan ja opiskelussaan. Ihmisellä on tarve kuulua johonkin. Vaikka nuorten ympärillä oli ehkä runsaasti muitakin ihmisiä ne merkityksellisimmät ihmiset olivat usein kaukana - omassa kotimaassa.

Haastattelujen ja kyselyjen analysoinnin jälkeen nousi seuraavat kehittämis- ja toimenpide-ehdotukset (Taulukko 12.):

- Vastaanottokeskuksesta kuntaan siirtymisprosessiin kirjallinen esite alaikäisten tuen tarpeista lähtien, eri kielille käännettynä. Selkiinnyttää kaikille toimijoille mitä tuleman pitää ja vastaa mitä, miksi, milloin kysymyksiin. Vähentää nuoren

ahdistuneisuutta ja tietämättömyyttä tulevasta. Nuorten vihan ja pettymysten tunteet odotusaikana johtuivat pitkälti kokonaisvaltaisen tiedon puutteesta: Mitä, missä, miksi, milloin- kysymykset olivat avoimia tai jos tietoa oli saatu, oli se pian unohtunut valtavan tietotulvan saatossa.

- Maahanmuuttajatoimistoon tarvitaan lisää henkilöresursseja. Työntekijä kotiin: säännöllistä, tuettua asumista asiakkaan tarpeiden mukaan. Ennaltaehkäisevän perhetyön/jälkihuollon ajatus. Yhden-kahden työntekijän lisäys maahanmuuttajatoimistoon voisi vähentää lastensuojelun menoja.
- Kotokaveri/tukihenkilö jokaiselle nuorelle alkuvaiheen kotoutumiseen.
- Edustajan halu ja mahdollisuus jatkaa 18-vuotta täyttäneen tukihenkilönä?

TAULUKKO 12. Tuloksista nousseet kehittämis- ja toimenpide-ehdotukset.

Suositus	Perustelu	Kohde
<p>Vastaanottokeskuksesta kuntaan siirtymisprosessiin: ->Tehdä kirjallinen ”vastaanottokeskuksesta kuntaan”- esite alaikäisten näkökulmasta kaikille tahoille (nuoret, edustajat, viranomaiset), jossa lueteltu siirtymävaiheen tapahtumat, kesto jne. ->Saattaen vaihtoon: edustajien havainnot nuoresta myös kuuluviin</p>	<p>-Pitkä siirtymisaika (KA 3,8kk) -Asunnon löytyminen hidasta -Lastensuojelupalveluiden saaminen -Alaikäisyys -Palaverien siirto, peruutus ja odottaminen -Nuorten tietämättömyys tulevasta -Ohjausta ja opastusta alkuvaiheeseen kaivataan lisää</p>	<p>-Maahanmuuttajatoimisto -Kaupungin mamu-projektit</p>
<p>Alkuvaiheen kotouttamiseen:</p> <p>Asumiseen: -Henkilöresursseja lisää kenttätöihin -> tuettua asumista</p>	<p>-Työntekijä kotiin (ennaltaehkäisevän perhetyön/jälkihuollon ajatus) - Intensiivisempää ohjausta ja opastusta ->Yhden-kahden työntekijän lisäys maahanmuuttajatoimistoon, voisi vähentää lastensuojelun menoja -Työntekijän saavutettavuus 24 h. Varallaolo ja päivitys.</p>	<p>-Maahanmuuttajatoimisto -Kaupungin mamu-projektit -Kolmas sektori -Ehjä Ry: Maahanmuuttajanuorten tukiasuminen-palvelut</p>
<p>-Kotokaveri/tukihenkilö/tukiperhe alkuvaiheen jokaiselle alaikäiselle kuntaan muuttaneelle</p>	<p>-Kotokaveri olisi linkkinä yhteiskuntaan/kuntaan erilaisissa vapaa-ajantoiminnoissa tai ihan vain arjen askareissa (läksyt, siivous, ruoanlaitto)</p>	<p>-Kolmas sektori, sosiaali- ja terveysalan opiskelijat, -Maahanmuuttajatoimisto -Edustajat: jatko 18v täyttäneen nuoren elämässä tukihenkilönä</p>
<p>-Nuorille säännöllinen viikko-ohjelma</p>	<p>-Erilaista ryhmätoimintaa: Ruoanlaitto, -talous,-harrasteryhmät jne.</p>	<p>-Maahanmuuttaja-projektit -Maahanmuuttajatoimisto -Kolmas sektori</p>
<p>Koulunkäyntiin: -Koulunkäyntiavustaja Suomen kielen kurssille</p>	<p>- Helpottaisi koulussa opettajan työtä - pitäisi läksykerhoa</p>	<p>-Opetuksesta vastaavat tahot -Työharjoittelijoita kouluun yliopistosta/sosiaali- ja terveystieteiltä</p>
<p>HAASTE: -18- vuotta täyttäneiden tuki ja ohjaustarve</p>	<p>-Alaikäisinä turvapaikanhakijoina Suomeen tulneiden tuen tarve tulisi jatkua 21-ikävuoteen saakka</p>	<p>Vastuu kysymykset? - Kenen vastuulla? - Maksajataho?</p>

Sosiaalialan kehittämishankkeissa pyritään lisäämään yksilön sosiaalista pääomaa sekä tutkimaan hankkeen sosiaalisia vaikutuksia. Sosiaalinen pääoma on yksilön verkostoja ja suhteita, jotka kannattelevat yksilöä toimimaan yhteiskunnassa. (Kuosmanen

14.04.2011). Kotouttamistoimenpiteiden perimmäinen tavoite on mielestäni voimaannuttaa nuorista osallistuvia kansalaisia osaksi kansalaisyhteiskunnan sosiaalista pääomaa. Alaikäinen nuori oleskeluluvan saanut turvapaikanhakija on haasteellinen asiakasryhmä niin taustoiltaan, kuin tuen tarpeiltaan, mutta myös omassa yksinäisyydessään. Mistä löytyy elintärkeä, aito ja luonnollinen sosiaalinen verkosto nuorelle? Valtio ja kunta takaa taloudellisen hyvinvoinnin ja kotouttamistoimenpiteet kuten koulutuksen ja erilaiset järjestetyt ryhmätoiminnot. Mistä löytyy aidot sosiaaliset kontaktit vieraassa yhteiskunnassa?

Nuorten sosiaaliset verkostot olivat melko puutteellisia. Silloin muu verkosto (viranomaisverkosto) muuttuu aktiiviseksi ja siitä tulee yksilölle merkityksellinen. Nuori loukkaantuu helposti, kun ei esim. saa heti tarvitsemaansa kontaktia tai palvelua viranomaiselta. Viranomaisiin projisoidaan niitä tunteita, mitä normaalisti kohdistettaisiin omille vanhemmille tai perheenjäsenille. Nuori oli helposti riippuvainen lähityöntekijästään tai edustajastaan. Viranomaisen päätökset henkilöityvät ja nuori koki, ettei hänestä välitetä. Nuoret ovat kunnassa asuessaan havahtuneet siihen todellisuuteen, että olivat ulkomaalaisia, ”niitä muita”, joille kaikki oli hieman vaikeampaa kuin kantaväestölle. Miten saadaan nuoret tuntemaan itsensä ”meiksi” eikä ”muiksi?”

YK:n lasten oikeuksien sopimuksen mukaan kaikissa lasta koskevissa päätöksissä on ensisijaisesti huomioitava lasten etu. Lisäksi lapsella, joka on vailla perheen turvaa, on oikeus valtion antamaan erityiseen suojeluun ja tukeen. Perheestään erillään olevilla lapsilla on sopimuksen 20 artiklan mukaan oikeus valtion antamaan erityiseen suojeluun ja tukeen. Huomiota on kiinnitettävä hoidon ja kasvatuksen jatkuvuuteen.

Jos turvapaikanhakijaa velvoittaa lukuisat lait ja velvollisuudet, miksi valtio ja kunnat eivät aina pidä kiinni omista velvoitteistaan, kuten lapsen edun toteutumisesta? Miksi lainsäädännössä on aukko alaikäisten nuorten jälkihuollon tukitoimien osalta?

6.2 Hankkeen vaikuttavuuden arviointi

Arvioinnilla eli evaluaatiolla ymmärretään kirjaimellisesti arvottamista eli arviointi pitää sisällään arvon, arvion, ansion ja merkityksen määrittämisen. (Robson 2001, 25; Anttila 2007, 15). Arvioinnin ideana on, että se kohdistetaan johonkin ominaisuuteen.

Ominaisuudet edustavat jotakin, mitä pidetään hyvänä, tehokkaana, käyttökelpoisena. (Anttila 2007, 15.)

Hankkeen tulosten arviointi eteni seuraavien kysymysten kautta:

- **Mitä arvioidaan?** Alkuvaiheen kotouttamispalvelujen kohdentumista myönteisen oleskeluluvan saaneen nuoren odotuksiin ja tarpeisiin.
- **Kuka arvioi?** Tutkija-kehittäjä, asiakas, edustajat ja maahanmuuttajatoimiston viranomaiset.
- **Miten arvioidaan?** Tutkimuksellisesti artikuloiduin käsittein ja periaattein ja niitä soveltaen. Osallistavat haastattelut, lomakekysely. Lopputuloksen kriittinen arviointi.
- **Mitä arvioidaan?** Alkuvaiheen kotouttamispalveluja ja niiden kohdentavuutta asiakkaan edustajien ja viranomaisen näkökulmasta.
- **Miksi arvioidaan?** Asiakkaan hyvinvoinnin lisääminen ja parantaminen -> asiakkaat saavat parempaa palvelua -> työntekijän työn suuntautuminen oikeaan kohtaan, oikeaan aikaan.

Sosiaalisten vaikutusten arviointi kirjallisessa muodossa on usein abstraktia ja monitahoista, koska intervention vaikutukset yksilöissä ovat subjektiivisia ja riippuvat yksilön kokemusten monista eri osa-alueista. (Kuosmanen 2011). Hankkeen keskeisenä tuloksena oli alkuvaiheen kotouttamiseen liittyvät palvelut ja tuen tarve osana syrjäytymisen käsitettä: ei perhettä, yksin arjessa, koulussa ja vapaa-aikana sekä riippuvuus viranomaisverkostoista. Syrjäytymisriskiä lisää ero perheestä (vapaus - vastuu), vieras kulttuuri ja heikko kielitaito. Kielitaidon puutteellisuus voi johtaa herkästi asioiden hoitamattomuuteen, kun ei ymmärrä, ei jaksaa, ei osaa. Taulukossa 13. on kuvattu tulevaisuuden visioita ja uhkia nuorten kotoutumispalveluissa.

TAULUKKO 13. Tulevaisuuden visio nuorten palveluissa SWOT- taulukkoa apuna käyttäen

PALVELUJEN TULEVAISUUS

Vahvuudet	Heikkoudet
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Alkuvaiheen kotouttamispalvelujen puitteet ja raamit ovat olemassa ➤ Kunnassa pitkää osaamista ja osaajia maahanmuuttajatyössä 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Suhdanneherkkyys, taantuma -raha ratkaisee ➤ Asiat paperilla toisin kuin käytännössä
Mahdollisuudet	Uhat
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Projekti/hanke tukemaan nuorten kotoutumisen alkuvaihetta -saada aikaan toimiva, hyvä käytäntö ➤ Kolmannen sektorin aktivoiminen nuorten tukemiseen ➤ Edustajien jatko kotokaverina/tukihenkilönä kun nuori täyttää 18-vuotta 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Suhdanneherkkyys, taantuma, raha ratkaisee -työntekijöiden vähäisyys - osaavaa työvoimaa lähtee muihin töihin ➤ 18-vuotiaiden tuen vähäisyys ➤ Nuorten syrjäytyminen ->päihteiden käyttö, asunnottomuus,mielenterveysongelmat ja häiriökäyttäytyminen

Alaikäisen kuntaan muuttaneen nuoren turvapaikanhakijan palveluille nousevia tulevaisuuden haasteita ja tuen tarpeita:

- Nuoren arkielämän hallinta & selviytyminen (ruoanlaitto, siivous, talous, koulunkäynti, itsestä huolehtiminen)
- Sosiaalisen tukiverkon kapea-alaisuus: verkosto koostuu pitkälti vain muista turvapaikanhakijanuorista ja viranomaiskontakteista. Negatiivisten, traumaattisten ja ahdistavien tunteiden käsittely puutteellista. Ei ole kenelle puhua!
- Kielitaidon hidas kehittyminen, motivaation puute, väsymys, yksin vastuussa kaikesta

Motivaation puuttuminen heikentää:

- kielen oppimista ja tulevaisuuden suunnittelua
- koulutusta ja ammattitavoitteita
- itsestä huolehtimista
- Tämänhetkiset vähäiset alkuvaiheen kotouttamisen tukimuodot ottaen huomioon, että kyse on alaikäisistä nuorista.

- 18-vuoden ikä ei takaa, eikä tarkoita, että nuori olisi oppinut elämään itsenäisesti Suomalaisessa yhteiskunnassa ja sen monimutkaisessa ja haastavassa palvelujärjestelmässä. Asiakkuus vaatii asiakkaalta aktiivisuutta, tietoa suomalaisesta palvelujärjestelmästä, kielitaitoa ja luottamusta.

Keinot:

- Nuoren voimavarojen tunnistaminen, niiden vahvistaminen ja niihin suuntautuminen. Nuorten kokonaisvaltainen tuettu asuminen.
- Luodaan hyvän elämän / asiakassuhteen parantamisen edellytyksiä. Tutut työntekijät.
- Projektit, hankkeet, 3 sektori

Kaikkien hankkeiden tavoitteena on kestävä hyvä käytäntö eli kehittämistulosten siirtämisestä vakiintuneeksi, hyväksi käytännöksi (Stakes 2007). Käytännön hyvyden arviointi ei ole yksiselitteistä. Se riippuu muun muassa lukijan taustasta (Viinamäki 19.02.2010). Hyvän käytännön arviointi tarkoittaa käytännön käyttökelpoisuutta eli tulosten siirrettävyyttä. Kehittäminen voi olla myös asian aukikirjoittamista ja ääneensanomista, joka saa kehittämisen prosessin liikkeelle (Viinamäki 17.03.2011). Kehittämishanke tässä hankkeessa oli nuorten alkuvaiheen kotouttamispalveluiden, eri toimijoiden tiedossa olevien puutteiden auki kirjoittamista ja ääneen sanomista. Mitään kestävästä hyvästä käytännöstä ei hankkeen tuloksista voida laajemmin aikaansaada, mutta eri toimijoiden kokemuseräisistä tuloksista voi alkaa etenemään kohti oleskeluluvan saaneiden alaikäisten nuorten alkuvaiheen kotouttamispalvelujen hyvää kestävästä käytännöstä. Epäkohta nuorten palveluissa on tunnistettu ja auki kirjoitettu. Seuraava vaihe on mallintaa palveluita nuoria paremmin palvelevaksi.

Arviointia voidaan tehdä formatiivisesti sisältöön keskittyen tai summatiivisesti pääasiassa tuloksista kiinnostuen (Kivipelto 2006, 37). Hankkeen tuloksissa arviointi maahanmuuttajatoimiston alkuvaiheen kotouttamispalvelujen kohdentumista alaikäisten kuntapaikan saaneiden nuorten tarpeisiin. Tavoittivatko olemassa olevat palvelut alaikäiset kuntapaikan saaneet nuoret turvapaikanhakijat? Miten he olivat kokeneet palvelut? Mikä oli toiminut, mitä jäi puuttumaan ja mitä pitäisi olla toisin.

Kotoutumisen kannalta oli keskeistä miten nuoria vastaanottava kunta on valmistautunut kohtaamaan vieraita kulttuureja ja mitä sillä on tarjota nuorten kotoutumisen välineiksi. Kriittinen arviointi on arviointia, jossa huomion kohteena

olivat sosiaalityössä korostettavat tekijät, kuten heikommassa asemassa olevien asiakkaiden ja palvelujen käyttäjien tilanteiden parantaminen. (Kivipelto 2006, 36-37.) Kehittämishankkeen arvioinnissa korostui tasa-arvon, oikeudenmukaisuuden ja yksilöllisen hyvinvoinnin kokemisen kriteerit. Miten turvapaikanhakijanuoret olivat selvinneet kunnassa alaikäisinä itsenäisestä asumisesta, koulunkäynnistä, asioinnista ja elämästä yleensä.

Kriittisen arvioinnin tulee ilmentää heikoimpien puolelle asettumista sekä tutkimusmenetelmien tulee mahdollistaa valtaistuminen, osallistuminen ja vaikuttaminen, joita arvioitava toiminta koskee (Kivipelto 2006, 36-37). Nuorten haastatteluissa pyrin keskustelemaan otteen kautta tukemaan ja vahvistamaan nuorten positiivisia ajatuksia ja kannustamaan heitä vaikean asian kohdalla eteenpäin. Muiden toimijoiden kyselyihin päädyin sen vuoksi, että edustajan ja viranomaisen ääni palveluiden nykytilasta ja kohdentumisesta on hyvä saada esille, koska nuoret eivät ehkä uskalla sanoa kaikkea haastattelussa, sillä he voivat pelätä sanomansa vaikutuksia omaan elämäänsä.

Arviointi liittyy kehittämiseen (Viinamäki 2010). Tulevaisuuden kehittämistavoitteena raportin tuloksien kautta on, että asiakas saa oikeaa palvelua oikeaan aikaan. Kehittämisen tavoitteena on lähes aina välillisesti myös taloudellista palveluja sekä saada aikaan säästöjä. Arviointi on jatkuva, toistuva, suuntaansa hakeva prosessi, koska sen löydöt ovat muodostettuja sosiaalisia käsityksiä, jotka ovat uudelleen muokkauksen kohteena. Arviointi on myös tavoitteellinen prosessi, jossa tavoitteena on asiakkaan ja työntekijän valtaistaminen eli työntekijän sitoutuminen asiakkaan hyvän edistämiseen ja osaamisen valjastaminen asiakastiedon edistämiseen. (Viinamäki 2010.)

Tekijänsä suhteen arviointi voidaan jakaa ulkoiseen ja sisäiseen arviointiin. Ulkoisen arvioinnin suorittaa arvioinnin kohteesta oleva ulkopuolinen henkilö. Sisäinen arviointi koskee tietyn yhteisön toimintaa ja sen suorittaa samat henkilöt, jotka ovat osa arvioitavaa kohdetta tai toimintaa. Sisäiseen arviointiin liittyy kiinteästi itsearviointi, jossa toimija itse arvioi omaa henkilökohtaista toimintaansa. Arviointia pitäisi tehdä kehittämistoiminnan eri vaiheissa: ennen - kuluessa- lopussa ja jälkeen. (Viinamäki 2010.) Hankkeen arviointi tässä hankkeessa kohdistuu pitkälti vain tulosten loppuarviointiin. Täydellisenä arviointitutkimuksena ei hanketta siis voida pitää, koska

hankkeesta puuttuu ilmiön ”sisällä oleminen” työntekijän kehittäjä roolista käsin. Hanke on tehty ulkopuolinen tutkija-kehittäjä- näkökulmasta.

Kehittämisessä tiedon hankinta ja prosessointi tulisi kytkeä tiiviisti organisaation työprosesseihin, jotta se palvelisi oppimista, kehittämistä, eikä jäisi irralliseksi ja hyödyntämättä (Viinamäki 2010). Hanke oli pitkälti olemassa olevien aineistojen ja tilastojen kautta muodostettua teoriaa sekä haastattelujen ja kyselyjen avulla tuotettua kokemustietoa nykyisten alkuvaiheen kotouttamispalveluiden kohdentumisesta. Arvioinnin tavoitteena on, että hankkeen tuloksista olisi jatkossa hyötyä alaikäisten alkuvaiheen kotouttamispalvelujen kehittämisessä ja arvioinnissa.

Hankkeeni oli tämän hetkinen katsaus kuntaan muuttaneiden alaikäisten nuorten turvapaikanhakijoiden palveluista ja tuen tarpeesta kunnassa. Jotta päästäisiin syvällisemmin ja laajemmin kehittämishankkeen tavoitteisiin pitäisi hanke tehdä työyhteisön sisällä koko opiskeluajan, jotta voitaisiin arvioida onnistuneesti työyhteisöä, kehitettävää ilmiötä, verkostoja ja näihin vaikuttavia tekijöitä. Pääsin hankkeessani raapaisemaan vain organisaation ja nuorten kotouttamispalvelujen pintarakennetta, asiakkaiden, edustajan ja työntekijän palautteen avulla, kun taas hankkeen perimmäisenä tavoitteena olisi päästä kehittämään valittua ilmiötä syvärankenteista käsin. Vaikuttavuuden arviointia pitäisi tehdä koko hankkeen ajan, tässä arviointi on ollut lopputuloksen arviointia sekä tulevaisuuden visioimista.

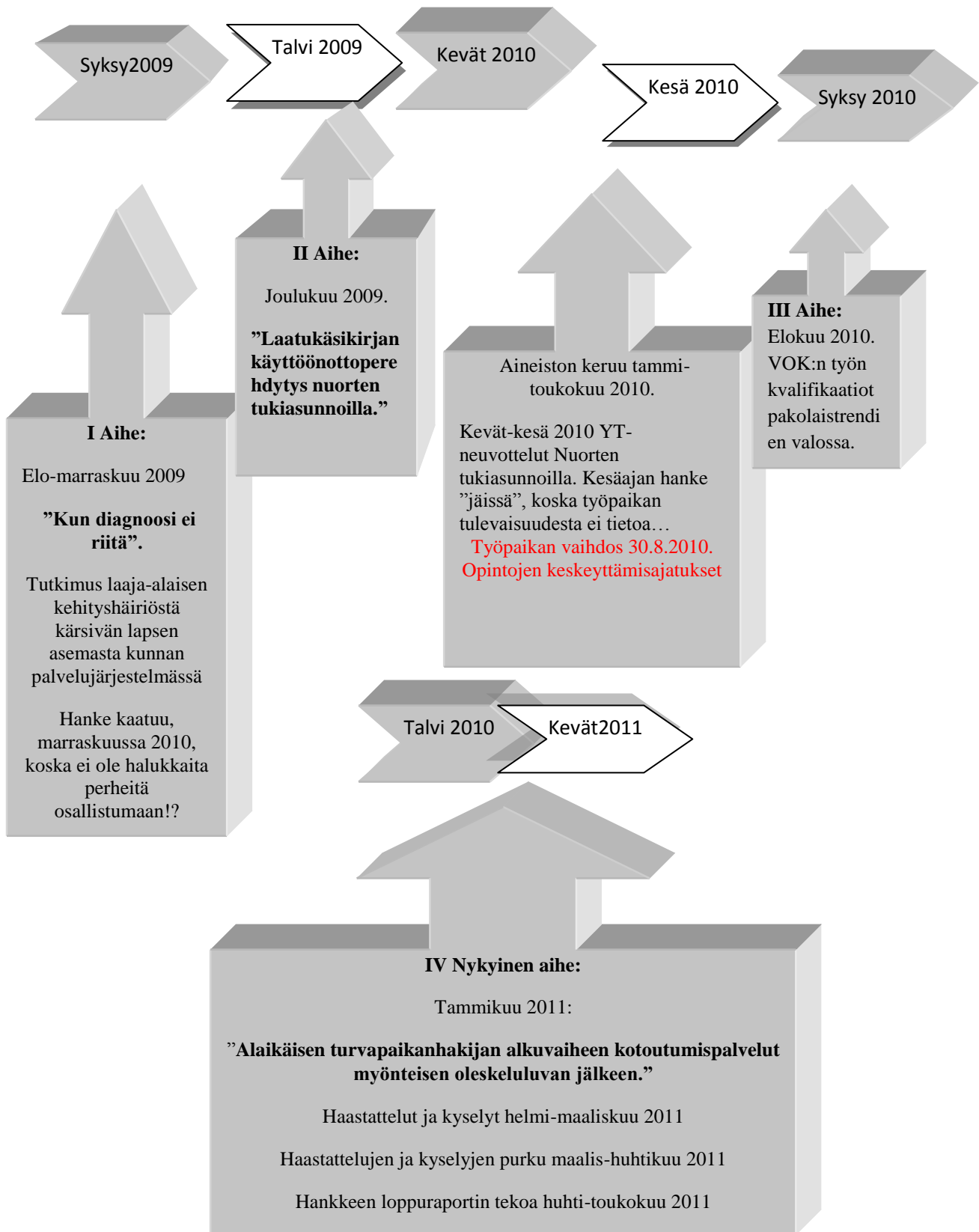
6.3 Pohdinta

Sosionomi (Ylempi AMK) kehityshankkeen tulisi nivoutua käytännön työelämään opintojen alusta alkaen. Hankkeeni eteneminen ei ole ollut aivan ongelmatonta. Hankkeen aihe on muuttunut opiskelujen aikana kolme kertaa. Opiskeluaikaan on sisältynyt YT-neuvottelut, työpaikan vaihdos, opiskelijan sairastelut sekä lähisuvussa tapahtuneet useat synkät tapahtumat syksyllä 2010 sekä keväällä 2011. Opintojen keskeyttäminen ei ole ollut kaukana. Opiskelujen mielekkyyttä on saanut välillä etsimällä etsiä. Kuviossa 14. on tiivistetysti kuvattuna opiskeluprosessi 2009 - 2011.

Opiskeluaikani on ollut värikäs ja karikkoinen kuten 10-vuotinen työuranikin. Kouluun hakiessani tein pääsykoetehtävän liittyen yrittäjäaikoihini. Sittemmin aiheeni muuttui syksyllä 2009 koulun alkaessa autismin kirjoon, mutta en saanut tarpeeksi kiinnostusta

Lapin autismi- ja Aspergeryhdistykseen kuuluvilta jäseniltä toteuttaa hankettani. Sain uuden aiheen joulukuussa 2009 silloisesta työpaikastani Nuorten Tukiasunnoilta alkaa sisäänajaa uutta laatukäsikirjaa työyhteisöni. Perehdyin kevään (tammi-huhtikuu 2010) aikana kirjallisuuteen maahanmuutosta, vastaanottokeskuksista, turvapaikanhakijoista, laadusta, oppivasta organisaatiosta ja vastaanottokeskuksen LATU-2 hankkeesta jne. Huhtikuussa 2010 mediassa otsikoitiin vastaanottokeskusten suurista vähennyksistä ja huhtikuu 2010 oli myös Nuorten Tukiasunnoilla kysymysten, epävarmuuden ja odottelun aikaa. Virallista päätöstä paikkojen vähennyksistä ja sen vaikutuksista henkilökuntamäärään odotettiin kesäkuulle 2010 saakka hampaita kiristellen.

Kesäkuussa 2010 alkoivat Nuorten tukiasunnoilla YT-neuvottelut. Työntekijöiden välit olivat kevään ja kesän 2010 ajan kireät. Kukaan ei halunnut työpaikkansa loppumista ja kukaan ei halunnut kenenkään joutuvan irtisanotuksi. Hanke oli koko kesän 2010 keskeytyksissä, koska työnantaja ehdotti sosiaaliohjaajan toimeni irtisanomista ja toimenkuvani siirtämistä ”puolikkaaksi” pakolaisohjaajaksi. Esimieheni kanssa suunnitellut kesäkuun kahdet työyhteisön perhedyttämisiltapäivät liittyen hankkeeseeni peruttiin. Motivaatio hankkeen ja työn suhteen oli itsellä pohjalukemissa ja hain koko kesän ajan uutta työpaikkaa. Nuorten tukiasuntojen paikkalukua vähennettiin lopulta heinäkuussa 2010 40:tä paikasta 20 paikkaan. Paikkaluvun puolittuminen aiheutti tukiasunnoilla kahden ja puolen työpaikan vähennyksen.

KUVIO 15. Opiskeluprosessi 2009-2011.

Elokuussa 2010 lähdin vastaanottokeskuksesta työni osa-aikaistumiseni vuoksi päivähoiton puolelle kokopäivätyöhön ja uuden aiheen hakeminen tuli taas akuutiksi. YT- neuvottelujen aiheuttama väsymys ja turhautuminen sekä uuden aiheen etsintä että uuteen työpaikkaan perehtyminen alkoi painaa ja koulun lopettaminen tuntui ainoalta varteenotettavalta vaihtoehdolta. Elokuun loppupuolella 2010 sain opinnäyteohjausseminaarissa uuden aiheen ohjaavilta opettajilta liittyen vastaanottokeskustyön ammatillisiin koulutuksiin. Tammikuussa ohjaksessa 2011 sain opettajilta kannustusta kysyä nuoria haastatteluini hankkeeseeni liittyen. Samalla aiheeni muuttui jälleen ja muotoutui nykyiseen aiheeseeni.

Hankeraportti on tehty loppuun kokonaisuudessaan kevään 2011 aikana. Tosin, vuonna 2010, olin perehtynyt aikaisemman aiheeni ohella onnekseni turvapaikkaprosessiin ja pakolaiskirjallisuuteen työn ja hankkeeni ohella, joten teorian kerääminen ei mennyt enää aivan hukkaan. Koen silti, etten ole hankkeeni kanssa samalla viivalla muiden opiskelutovereideni kanssa, koska en tehnyt hanketta työyhteisöni ja olen tehnyt lukuisia ylimääräisiä lenkkejä siinä välissä missä toiset ovat ehkä päässeet suorinta tietä etenemään. Toisaalta tämä ylimääräisten lenkkien teko on vahvistanut minua niin opiskelijana kuin sosiaalialan ammattilaisena. Voin kokemuksieni kautta olla esimerkkinä ja vertaisena niille, jotka joutuvat elämässään tahattomasti kulkemaan polkunsuon kohdaten siinä ylimääräisiä esteitä ja ponnisteluja.

Ilman huoltajaa tulleet alaikäiset nuoret ovat Suomeen tullessaan ikään kuin välitilassa (Vrt. Helander- Mikkonen 2002, 128). He ovat jättäneet kotimaansa paetakseen toiseen maahan. Menneisyyteen ei voi palata ja tulevaisuudesta ei ole tietoa. Heidän entinen elämänsä käsitellään lukuisia kertoja eri viranomaisyhteyksissä. He joutuvat palaamaan pakoon johtaviin asioihin yhä uudelleen ja uudelleen. Suomessa ollessaan he tulevat tutuksi toisten turvapaikanhakijoiden kanssa ja vertailevat kokemuksiaan ja saamiaan palvelujaan. He ovat suomalaisen maahanmuuttajaverkoston kanssa tekemisissä ja yrittävät parhaansa mukaan asettua suomalaisen yhteiskunnan kansalaisiksi kaiken odottamisen ja epätietoisuuden keskellä. Opiskelijana itsekkin olen ollut välillä nk. välitilassa- tilassa, jossa en kokenut kuuluvani kouluun ja jossa tulevaisuudesta ei ollut mitään tietoa tai ennustettavuutta.

Vastaanottotyö ja kotouttamistoiminta ovat sillan ja yhteiskuntavalmiuden rakentamista suomalaisen yhteiskuntaan, luottamuksen rakentamista viranomaistyöhön, tasapuolisen kohtelun ja samanarvoisten mahdollisuuksien luomisen kautta.

Maahanmuuttajatyöntekijät tekevät työtä erittäin erittäin sensitiivisellä maaperällä-työtä jossa he vaikuttavat suuresti nuoren yksilön identiteetin uudelleenmuotoutumiseen. Jokainen kansalainen voi osaltaan miettiä omia asenteitaan ja ennakkoluulojaan ulkomaalaisia kohtaan. Olisi hyvä perehtyä käsitteisiin, asian todelliseen puoleen, eikä aina puhua yleisesti niistä/muista/pakolaisista. Jokainen voi miettiä miten toivoisi itseään kohdeltavan, jos joutuisi pakenemaan omasta kotimaastaan vieraaseen maahan. Siitä ei ole niin pitkä aika kun suomalaiset ovat lähettäneet lapsiaan evakkoon. Omat asenteemme heijastuvat sosiaaliseen ympäristöömme, ennen kaikkea lapsiimme. Suomalainen yhteiskunta tulee tarvitsemaan ulkomaalaisia- hyväksymme ajatuksen tai emme!

LÄHTEET

- Alanko, A. 2009. Nuoren turvapaikanhakijan polku Pudasjärvellä – raportti. Luettu 18.03.2011. http://www.nuorenpolku.fi/raportti_2009.pdf
- Anttila, P. 2007. Realistinen evaluaatio ja tuloksellinen kehittämistyö. Akatiimi OY, Hamina.
- Asetus maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta 511/1999.
- Colin, R. 2001. Käytännön arvioinnin perusteet. Opas evaluaation tekijöille ja tilaajille. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki.
- Euroopan ihmisoikeussopimus.
- Forsander, A., & Ekholm, E., & Raya, S. 1994. Monietninen työ haaste ammattitaidolle. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskuksen täydennyskoulutusjulkaisuja. 9/1994. Hakapaino Oy. Helsinki.
- Finlex. Ajantasainen lainsäädäntö. Laki kotoutumisen edistämisestä 30.12.2010/1386. Luettu 22.05.2011. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101386?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=laki%20kotoutumisen%20edist%C3%A4misest%C3%A4>
- Hallintolaki. 6.6.2003/434.
- Helander, R., & Mikkonen, A. 2002. Ikävä äitiä. Ilman huoltajaa tulleet pakolaislapset Suomessa. Väestöliitto. Helsinki. Väestöntutkimuslaitos E 13/2002.
- Heikkilä, S. 2010 Alaikäisinä Suomeen ilman huoltajaa turvapaikanhakijoina saapuneet nuoret. Tuetun asumisen mallin vaikutukset. Erityishuoltojärjestöjen liitto ehjä ry. Luettu 23.03.2010. http://www.ehja.fi/pdf/sanna_heikkila.pdf
- Heikkinen, M., & Kuorikoski, S. 2010. Turvapaikasta kodiksi. Ilman huoltajaa tulleiden pakolaisnuorten kokemuksia arjesta ja sopeutumisesta Suomeen. Opinnäytetyö. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Luettu 12.4.2010. https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/10929/Heikkinen_Maria2.pdf?sequence=1
- Hiltunen, S. & Häkkilä, M. Rovapolut– projekti. Huhtikuu 2010. Tietoa maahanmuuttajuudesta sekä maahanmuuttajataustaisten henkilöiden kanssa toimivista organisaatioista ja tahoista Rovaniemellä. www.lao.fi/rovapolut
- Hirsjärvi, S., & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S., & Remes, P., & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. 13., osin uudistettu painos. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki.
- Honkonen, M. 2010. Ilman vanhempia Suomessa ja kaukana kotoa. Alaikäisten yksintulleiden turvapaikanhakijoiden ajatuksia ja ensikokemuksia. Diakonia ammattikorkeakoulu. DIAK itä., Pieksämäki. Luettu 18.04.2011. https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/13947/Honkonen_Mari.pdf?sequence=1

Hämäläinen, K. & Sarvimäki, M. 2008. Vuoden 1999 kotouttamislain vaikutusarviointi. Julkaisussa Vaikuttavaa tutkimusta- miten arviointitutkimus palvelee päätöksenteon tarpeita? Toim. Ilmakunnas, Seija & Junka, Teuvo & Uusitalo, Roope. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus, Helsinki.
http://www.vatt.fi/file/vatt_publication_pdf/j47.pdf

Jyväskylän yliopisto. Humanistinen tiedekunta. Menetelmäpolkuja humanisteille. Koppa. Luettu 24.4.2011.
<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tutkimusstrategiat/tapaustutkimus>

Kallio, Henripekka 2011. Sosiaalinen media auttoi vaalivoittoon. Lapin Kansa 19.04.2011. Uutiset, 10.

Kansalaisuuslaki (359/2003)

Karppinen, M. 26.01.2011. Yhteistyöllä ehjä polku maahanmuuttajanuorelle. Maahanmuuttajanuorten ohjaushankkeen väliraportti 2010. Oulun kaupunki. Opetustoimi. Erityisen tuen keskus. Maahanmuuttajanuorten ohjaushanke MANO. Luettu 15.02.2011. http://www.ouka.fi/mano/pdf/MANO_raportti_2010_net.pdf

Kivinen, K. 1993. Malmin vastaanottokeskuksen toiminnan kehittäminen, I osaraportti: Nykytilanteen kartoitus. Sarja A: tutkimusraportteja 3/1993. Sosiaali- ja terveydenhuollon työn ja koulutuksen kehittämisprojekti.

Kivipelto, M 2006. Sosiaalityön kriittinen arviointi. Sosiaalityön kriittisen arvioinnin perustelut, teoriat ja menetelmät. Seinäjoen ammattikorkeakoulu.

Kurtti, V. & Lassila, U. 2010. SiSu- Sisemmälle Suomalaisuuteen. Sosiaalialan koulutusohjelman opinnäytetyö. Yhteisö ja perusturvatyö. Kemi. Luettu 12.04.2011. https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/21688/Ulla_Lassila_Vuokko_Kurtti.pdf?sequence=1

Käkönen, H. 2010. Ohjaajan psyykinen tuki ryhmäkodin asukkaille. Alaikäisten yksintulleiden turvapaikanhakijoiden tukeminen. Opinnäytetyö. Sosiaalialan koulutusohjelma. Metropolia, Helsinki. Luettu 28.12.2010. <https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/14397/ohjaajan.pdf?sequence=1>

Laki kansalaisuuslain muuttamisesta 974/2007.

Laki kotoutumisen edistämisestä 30.12.2010/1386.

Laki Maahanmuuttovirastosta 156/1995.

Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta 493/1999.

Laki ulkomaalaisrekisteristä 1270/1997.

Laki vähemmistövaltuutetusta ja syrjintälautakunnasta 660/2001.

- Laakkonen, R. 2009. Katsaus historiaan: Suomeen saapui pakolaisia jo 1920-luvulla. Monitori-lehti 3/2009. Luettu 10.12.2010
<http://www.intermin.fi/intermin/periodic.nsf/vwarchivedlist1/2FA079711A2107ECC2257632002285C6>
- Lapin ELY-keskus, 28.10.2009. Esitys lapin ELY-keskuksen toiminnalliseksi tulossuunnitelmaksi maahanmuuttoon liittyvissä tehtävissä vuonna 2010. Luettu 18.03.2011.
<http://www.elykeskus.fi/fi/ELYkeskukset/LapinELY/Tehtavatjatoiminta/Documents/Maahanmuuttoasiat%202010.pdf>
- Lapin liitto 2010. Lapin maakuntaohjelman toteuttamissuunnitelma 2011-2012. Luettu 19.03.2011.
http://www.lapinliitto.fi/c/document_library/get_file?folderId=26465&name=DLFE-5690.pdf
- Lapin liitto 2008. Lapin maahanmuuttostrategia. Lappi aktiiviseksi maahanmuuttoalueeksi 2015. Luettu 19.03.2011.
http://www.lapinliitto.fi/c/document_library/get_file?folderId=53864&name=DLFE-3208.pdf
- Lapsiasiavaltuutettu kannanotto 11.3.2010. Luettu 1.4.2011.
http://www.lapsiasia.fi/c/document_library/get_file?p_1_id=52437&folderId=1412332&name=DLFE-11148.pdf
- Lastensuojelulaki 417/2007.
- Lindberg, M. 25.02.2010. Nuorisotyöttömyys on kevään suuri ongelma. HS.fi. Uutiset. Luettu 18.05.2011.
<http://www.hs.fi/paakirjoitus/artikkeli/Nuorisoty%C3%B6tt%C3%B6myys+on+kev%C3%A4%C3%A4n+suuri+ongelma/1135253220626>
- Maahanmuuttovirasto 2011. Maahanmuuttoasiat Suomessa. Luettu 19.04.2011.
<http://www.migri.fi/netcomm/content.asp?article=2005>
- Maahanmuuttovirasto. Perhesidehakemusten käsittelytilanne. 19.04.2011. Luettu 21.04.2011. <http://www.migri.fi/netcomm/content.asp?article=3960>
- Maahanmuuttovirasto 25.3.2011. Tilastokatsaus. Turvapaikkayksikkö 2010/3. Turvapaikkayksikön tilastokatsaus 2010. Luettu 20.4.2011.
<http://www.migri.fi/download.asp?id=Tilastoanalyysi+turvapaikka%2Dasiat+2010;1998;{8DFE6F07-AC86-420B-AA7B-2E79CADB9240}>
- Maahanmuuttovirasto 15.03.2011. Tilastokatsaus. Maahanmuuttoyksikkö. 2010/3. Oleskeluluvat vuonna 2010. Luettu 20.04.2011.
<http://www.migri.fi/download.asp?id=Tilastokatsaus+oleskeluluvat+2010;1997;{117BD21A-E5AA-4837-B191-9F069FA2981C}>
- Maahanmuuttovirasto 2011. Maahanmuuton vuosikatsaus 2009. Luettu 16.10.2010.
<http://www.migri.fi/download.asp?id=Maahanmuuton+vuosikatsaus+2009;2007;{BFD5E49E-A1D0-4FE3-9E98-9D019F780E2E}>
- Maahanmuuttovirasto. 2009b. Tilastot. Turvapaikka- ja pakolaistilastot. Luettu 11.04.2011. <http://www.migri.fi/netcomm/content.asp?path=8,2754,2762>

Maahanmuuttovirasto. 2009c. Kaaviokuva. Turvapaikan hakeminen. Luettu 12.04.2011.
<http://www.migri.fi/download.asp?id=Kaaviokuva%5Fturvapaikan+hakeminen;1462;{64760F61-F278-49C4-BF99-7E6B9E649D26}>

Maaseudun sivistysliitto 2010. ”Koti maalla - käsikirja maahanmuutosta.” Virpi Harilahti-Juola. Maahenki Oy. Luettu 23.02.2011.
<http://www.msl.fi/msl/muuttiedostot/Koti%20maalla%20web.pdf>

Migrationsverket. Avgjorda asylärenden Migrationsverket helåret 2010. Luettu 19.03.2011.
<http://www.migrationsverket.se/download/18.46b604a812cbccd7dba80008284/Avgjorda+asyl%C3%A4renden+2010.pdf>

Mikkonen, A. 2001. Ilman huoltajaa tulleiden pakolaisnuorten sosiaaliset verkostot, arki ja asuminen. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto. Sosiaalipsykologian laitos. Luettu 18.04.2011.
http://www.migrationinstitute.fi/pdf/Anna_Mikkonen_progradu.pdf

Moninet. Tilasto ulkomaan kansalaisista Rovaniemi 31.12.010. Luettu 13.3.2011.
<http://moninet.rovala.fi/loader.aspx?id=38500a0e-1b39-4b9a-ac75-8d2fa9504143>

Monitori 12.10.2010. Uutisia ja näkökulmia maahanmuuttopolitiikasta. Rovaniemen kansainvälistymisstrategialla on selkeät mittarit. Luettu 01.05.2011.
<http://www.intermin.fi/intermin/bulletin.nsf/PublicbyIdentifierCode/20100127031?opendocument&1>

MTV3 06.02.2011. Seitsemän uutiset. Pakolaisten vastaanotto kiinnostaa huonosti kuntia.

Naukkarinen, M. 11/2011. Mukavia mahdollisuuksia Mamuille? Arviointitutkimus Mukavia mahdollisuuksia mamuille - projektista. Opinnäytetyö. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma. Tornio. Luettu 01.04.2011.
https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/5543/Mira_Naukkarinen.pdf?sequence=1

Nykänen, P. 2010. Ilman huoltajaa Suomeen tulleiden turvapaikanhakijataustaisten nuorten ohjauksen haasteet. Opinnäytetyö. Sosiaalialan koulutusohjelma. Sosionomi (ylempi amk). Metropolia. Helsinki. Luettu 13.04.2011.
<https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/20957/Ilmanhuo.pdf?sequence=1>

Perustuslaki 11.6.1999/731

Punainen Risti. Kotoutuminen on prosessi. Kotoutumiskaari. Luettu 13.3.2011.
<http://www.redcross.fi/apuajatukea/maahanmuuttajientuki/toiminta/kotoutuminen/>

Rovaniemen kansainvälistymisstrategia 2007. ”Rovaniemi - arktinen kohtauspaikka”. Luettu 22.01.2011.
<http://hankinnat.fi/binary.asp?path=1;29;346;377;31978;47276;128959&field=FileAttachment&version=2>

- Savolainen, M. 2011. Kiintiöpakolaiset Suomessa kuvio. Artikkelissa Ruohonen, A 2011. Pakolaisia tulee vielä lisää Irakista. Lapin Kansa 05.04.2011. Uutiset A4-A5.
- Räty, M. 2002. Maahanmuuttaja asiakkaana. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki.
- Sisäasiainministeriö 21.04.2010. Maahanmuutto, turvapaikka ja kotouttaminen 4/2010. www.ely-keskus.fi/.../SM_maahanmuuttoseminaari190410.pdf
- Sisäasiainministeriö 27.01.2010. Ajankohtaista. Tiedotteet. Lapissa ulkomaalaisten määrä kasvussa. Luettu 20.04.2011.
<http://www.intermin.fi/intermin/bulletin.nsf/PublicbyIdentifierCode/20100127031?opendocument&1>
- Sisäasiainministeriö 30.06.2010. Maahanmuutto-osasto. Kuntastrategiatyöryhmä. Muistio 30.06.2010 SM009:00/2010. Valtakunnallinen pakolaisten kuntiin osoittamisen strategia 2010 – 2011. Luettu 12.1.2011.
[http://www.intermin.fi/intermin/images.nsf/files/317DF9E3D3610344C2257754005628FD/\\$file/Kuntastrategia%20ty%C3%B6ryhm%C3%A4n%20muistio%2030062010.pdf](http://www.intermin.fi/intermin/images.nsf/files/317DF9E3D3610344C2257754005628FD/$file/Kuntastrategia%20ty%C3%B6ryhm%C3%A4n%20muistio%2030062010.pdf)
- Sisäasiainministeriö 2010. Maahanmuutto.
<http://www.intermin.fi/intermin/home.nsf/pages/7F801E1BBBE6E80FC2256F770045F78D?opendocument>
- Sisäasiainministeriö 2011. Tehtävät ja työnjako maahanmuuttoasioissa.
<http://www.intermin.fi/intermin/home.nsf/pages/D7261F0A27F5FE52C2257693003CFF09?opendocument>
- Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet 2005. Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. Ammattieettinen lautakunta. Helsinki. Luettu 27.2.2010.
http://www.talentia.fi/files/1649_Etiikkaopas2005.pdf
- STAKES 2007. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus. Tietopaketti hyvien käytäntöjen tueksi. 17.03.2007. Luettu 20.05.2011. www.hyvakaytanta.fi. – neuvoa-antavat.stakes.fi/.../HK_koulutusmateriaali120307.ppt
- Takkunen, U-M. 2008. Nuoruusiän kehityspsykologiaa. Nuoruus kehitysvaiheena postmodernissa maailmassa. Kytöpalo projekti 2001-2008. Luettu 22.05.2011.
http://www.kytopalo.net/lastenkoti_amana/henkilokunnan_koulutus/nuoruusian_kehityspsykologia/
- Terveystieteiden laitos 30.12.2010/1326.
- Tilastokeskus 2011. Tilastot. Väestörakenne. Julkaistu: 30.9.2010.
http://tilastokeskus.fi/til/vaerak/2009/01/vaerak_2009_01_2010-09-30_tie_001_fi.html
- Tilastokeskus 2011. Suomen virallinen tilasto (SVT): Väestörakenne [verkkójulkaisu]. ISSN=1797-5379. 2010. Liitekuva 2. Väestö syntymämaan, kansalaisuuden ja äidinkielen mukaan 31.12.2010. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 26.4.2011].
http://tilastokeskus.fi/til/vaerak/2010/vaerak_2010_2011-03-18_kuv_002_fi.html

Tuomi, J. & Sarajarvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki.

Tutkimuseettinen neuvottelulautakunta 2002: Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausten käsitleminen. Luettu 18.4.2011.
<http://www.tenk.fi/JulkaisutjaOhjeet/htkfi.pdf>

TV 2. Ajankohtainen kakkonen 12/2010. Maahanmuuttajille tehtävä kansalaisuustesti?

Työ- ja elinkeinoministeriö 24.03.2011. Tiedotteet TYPO. Koulutuksen puute ja perhetausta usein nuoren syrjäytymisen taustalla. Luettu 18.05.2011.
http://www.tem.fi/?s=2576&90284_m=102383

Työministeriö 2007. Vastaanotosta kotoutumiseen. Perustietoa turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten kanssa työskenteleville. Työhallinnon julkaisu 381. Toim. Tuomo Heikkinen. Becoming More Visible-projekti 2007.

Udlaendingservice. Tal på udlændingeområdet pr. 31.01.2011. Luettu 20.04.2011.
<http://www.nyidanmark.dk/NR/rdonlyres/E3C50EA0-BD36-4DDD-9C8D-7AAF44DE1F12/0/senestetalpaaudlomr.pdf>

Ulkomaalaislaki 2004/301.

UNHCR ja Save the Children suositukset.

UNHCR. Kuka on pakolainen. Luettu 9.1.2010.
http://www.unhcr.se/fi/Basics/refugee_fi.html

Utlendingsdirektoratet. Årsrapport 2010. Enslige mindreårige asylsøkere* etter statsborgerskap, 2001-2010. Luettu 20.04.2011.
<http://www.udi.no/arsrapport2010/Statistikk/Tabell-15/>

Valtioneuvoston asetus kansalaisuudesta 799/2004.

Valtioneuvoston asetus Maahanmuuttovirastosta 193/2002.

Valtioneuvoston asetus kansalaisuudesta annetun valtioneuvoston asetuksen muuttamisesta 1105/2007.

Vihreiden maahanmuuttopoliittinen linjapaperi. Maahanmuuton haasteet ratkaistaan arjessa - maahanmuuttopoliittinen linjapaperi. Hyväksytty puoluehallituksessa 23.10.2010. Luettu 03.05.2011. <http://www.vihreat.fi/book/export/html/6207>.

Yhdenvertaisuuslaki 21/2004.

YK:n Lasten oikeuksien yleissopimus.

YK:n pakolaissopimus 1951.

Yksintulleet- Näkökulmia ilman huoltajaa maahan saapuneiden lasten asemasta Suomessa. Tutkimus ja artikkelikokoelma 06/2009. European migration network.

Maahanmuuttovirasto. Helsinki. Tulostettu 3.1.2010.
http://www.emn.fi/files/44/Artikkeli_yksintulleet_24062009_FINAL.pdf

Väestöliitto 2011. www.vaestoliitto.fi
http://www.vaestoliitto.fi/tieto_ja_tutkimus/tietoa_ja_linkkeja/tilastotietoa/maahanmuuttajat/maahanmuuttajien-maara/

Wrede, S., & Nordberg, C. (toim.) 2010: Vieraita työssä. Työelämän etnistyvä moniarvoisuus. Palmenia Kustannus. Helsinki.

Julkaisemattomat lähteet:

Haaranen, A. 11.1.2010. Loppuraportti vastaanotto toiminnan koordinaattorin tehtävistä. Suomen punaisen ristin sisäinen tietokanta. Luettu 20.4.2010. <http://intra.redcross.fi>

Kuosmanen, V. 14.04 - 15.04.2011. Kehittämistyö ja -hanke vaikuttajana luentomuistiinpanot. Teema 4 B. Sosionimi (Ylempi AMK). Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu, Kemi.

Ristimäki, P. 2009. LATU- hankeraportti. LATU ja LATU-2 -hankkeen tulokset. Luettu 30.09.2009.

Ristimäki P. 10/2009. LATU2-hanke. Käyttöönottokoulutusmoniste. Luettu 30.09.2009.

Ristimäki, P., & Leinonen, V. 15.12.2009. Alaikäisten laatukäsikirja. Vastaanotto toiminnan toimintajärjestelmä. Versio 2.0. Luettu 30.12.2009. <http://intra.redcross.fi>

Seppälä, L. 2010. Kulttuuritietoisuuden kehittyminen – Asiakkaan ja työntekijän haasteena. Powerpoint luentomateriaali. Tulostettu 30.03.2010.

SPR ja pakolaisten vastaanotto 2009. Diaesitys. Koonnut Jenni Lötjönen. Suomen punaisen ristin sisäinen tietokanta. Luettu 24.2.2010. <http://intra.redcross.fi>

Turvapaikanhakijat ja pakolaiset Suomessa, 2009. Diaesitys. Koonnut Jenni Lötjönen. Luettu 24.2.2010. Suomen punaisen ristin sisäinen tietokanta: <http://intra.redcross.fi>

Viinamäki, L. 2010. Kehittämistyön vaikuttavuuden arviointi luentomuistiinpanot 18-19.12.2010. Teema 2 A. Sosionimi (Ylempi AMK). Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu, Kemi.

Viinamäki, L. 2011. Kehittämistyö- ja hanke vaikuttajana. Luentomuistiinpanot 17.03-18.03.2011. Teema 4 B. Sosionimi (Ylempi AMK). Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu, Kemi.

LIITTEET

LIITE 1. Käsiteluettelo.

Termi	Määritelmä
Alaikäinen ilman huoltajaa saapunut turvapaikanhakija	Alaikäinen ilman huoltajaa saapunut turvapaikanhakija - käsitettä ei ole virallisesti määritelty. Käytännössä on alaikäiseksi turvapaikanhakijaksi katsottu alle 18-vuotiaan ilman laillista ja tosiasiallista huoltajaa olevan kansainvälistä suojelua hakevan lapsen.
Dublin menettely	Päätös turvapaikanhakijan käännättämisestä siihen EU:n vastuunmäärittämisasetusta soveltavaan valtioon, joka Suomen sijasta on vastuussa turvapaikkahakemuksen käsittelystä. Vastuunmäärittämisasetusta soveltavat kaikki EU-jäsenvaltiot sekä Islanti, Norja ja Sveitsi.
Edustaja	Jokaiselle yksintulleelle turvapaikanhakijalapselle määrätään edustaja, joka valvoo, että lapsen etu tulee huomioiduksi ja hän saa asianmukaisen kohtelun Suomessa. Käräjäoikeus nimeää edustajan hakemuksesta. Edustaja edustaa nuorta viranomaisasioissa.
Kiintiöpakolainen	Henkilö, jolle UNHCR on myöntänyt pakolaisaseman ja jolle on myönnetty maahantulolupa budjetissa vahvistetun pakolaiskiintiön puitteissa.
Kotouttaminen	Kotouttamisella tarkoitetaan viranomaisten järjestämiä kotoutumista edistäviä toimia. Kotouttamisen tavoitteena on, että maahanmuuttajat voivat osallistua suomalaisen yhteiskunnan toimintaan kuten muutkin maassa asuvat.
Kotoutuminen	Kotoutumisella tarkoitetaan maahanmuuttajan yksilöllistä kehitystä, jonka tavoitteena on hänen osallistumisensa työelämään ja suomalaisen yhteiskunnan toimintaan oma kieli ja kulttuuri säilyttäen.
Maahanmuuttaja	Maasta toiseen muuttava henkilö. Yleiskäsite, joka koskee kaikkia eri perustein maahan muuttavia henkilöitä.
Oleskelulupa	Ulkomaalaiselle muuta kuin matkailua tai siihen verrattavaa lyhytaikaista oleskelua varten myönnettävä lupa saapua toistuvasti maahan ja oleskella maassa. Oleskelulupa on joko määräaikainen tai pysyvä. Oleskelulupa voidaan myöntää työnteon, perhesiteen, opiskelun tai paluumuuton perusteella
Pakolainen	Ulkomaalainen, jolla on perusteltua aihetta pelätä maassaan joutuvansa vainotuksi rodun, uskonnon, kansallisuuden, tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään kuulumisen tai poliittisen mielipiteen vuoksi. Pakolaisaseman saa henkilö, jolle jokin valtio antaa turvapaikan tai jonka UNHCR toteaa olevan pakolainen.

Perheenyhdistäminen	Pakolaisten ja oleskeluluvan saaneiden turvapaikanhakijoiden on mahdollista hakea oleskelulupaa perheenjäsenilleen perhesiteen perusteella. Oleskelulupa myönnetään pääsääntöisesti nk. ydinperheen jäsenille, alaikäisen vanhemmille ja alaikäisille sisaruksille sekä aikuisen aviopuolisolle ja alaikäisille lapsille.
Schengen alueet	Schengenin säännösten tarkoituksena on helpottaa henkilöiden vapaata liikkumista Euroopan unionin alueella. Käytännössä se tarkoittaa sitä, että rajatarkastukset yhteisillä rajoilla eli sisärajoilla on poistettu. Schengenin sopimuksessa määritellään myös ns. ensimmäisen turvapaikkamaan periaate. Tämä periaate tarkoittaa sitä, että turvapaikanhakijan on haettava turvapaikkaa ensimmäisestä Geneven pakolaissopimusta noudattavasta maasta, jossa hänellä on mahdollisuus ottaa yhteyttä viranomaisiin.
Siirtolainen	Henkilö, joka muuttaa maasta toiseen rakentaakseen siellä itselleen uuden elämän. Maastamuuttaja tai maahanmuuttaja
Turvapaikanhakija	Henkilö joka pyytää suojaa ja oleskeluoikeutta vieraasta maasta. Saa pakolaisaseman, jos hänelle myönnetään turvapaikka. Turvapaikanhakija ei siis vielä ole pakolainen. Turvapaikkamenettelyn yhteydessä tutkitaan ja ratkaistaan myös, voiko oleskeluluvan saada jollain muulla perusteella.
Ulkomaalainen	On Suomen oikeuden kannalta henkilö, joka ei ole Suomen kansalainen. Henkilö on näin jonkin toisen maan kansalainen tai kansalaisuudeton, esimerkiksi turisti, siirtolainen, vaihto-opiskelija, pakolainen tai turvapaikanhakija.

(Maahanmuuttovirasto 2011 ; Sisäasiainministeriö 2011.)

LIITE 2. Keskeiset vastaanottoa ja turvapaikanhakijoita koskevat säädökset.

Lait, sopimukset ja lauseimat	Sisältö
Asetus maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta (511/1999)	Maahanmuuttaja voidaan osoittaa muuhun kuin julkisesta työvoimapolvelusta annetun lain (1295/2002) perusteella työvoimaviranomaisen järjestämään tai hankkimaan toimenpiteeseen siten, että hänellä on samat oikeudet ja velvollisuudet kuin hänellä olisi työvoimaviranomaisen järjestämässä ja hankkimassa työvoimapolitiisessa aikuiskoulutuksessa tai työmarkkinatoimenpiteessä.
Euroopan ihmisoikeussopimus	Yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi, ylläpitämiseksi ja edistämiseksi.
Geneven pakolaissopimus 1951 (YK:n pakolaissopimus)	Selvittää yksityiskohtaisesti, kuka on pakolainen ja millaista oikeusturvaa, muuta apua ja sosiaalisia oikeuksia pakolainen on saatava sopimuksen allekirjoittajavaltioissa. Sopimuksesta käyvät myös ilmi pakolaisen velvollisuudet isäntämaata kohtaan.
Hallintolaki (6.6.2003/434)	Viranomaisen toimien on oltava puolueettomia ja oikeassa suhteessa tavoiteltuun päämäärään nähden. Alaikäisellä on oikeus käyttää puhevaltaa asiassa, joka koskee henkilökohtaista etuutta tai oikeutta.
Kansalaisuuslaki (359/2003) Laki kansalaisuuslain muuttamisesta (974/2007)	Maahanmuuttovirasto päättää tässä laissa tarkoitetusta Suomen kansalaisuuden saamisesta, säilyttämisestä ja menettämisestä sekä kansalaisuusaseman määrittämisestä.
Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta (493/1999). Voimassa 31.08.2011 saakka.	Vastaanotossa on otettava huomioon lapsen etu. Lapselle, joka on erityisen tuen tarpeessa, on annettava soveltuvaa neuvontaa ja kuntoutusta sekä soveltuvia mielenterveyspalveluita
Laki Maahanmuuttovirastosta (156/1995)	Laissa on määritelty maahanmuuttoviraston tehtävät.
Laki ulkomaalaisrekisteristä (1270/1997)	Ulkomaalaisrekisteriä pidetään ja käytetään ulkomaalaisten maahantuloa ja maastalähtöä sekä oleskelua ja työntekoa koskevien asioiden käsittelyä, päätöksentekoa ja valvontaa varten.
Laki vähemmistövaltuutetusta ja syrjintälautakunnasta (660/2001)	Etnisen syrjinnän ehkäisyä, hyvien etnisten suhteiden edistämistä, etnisten vähemmistöjen sekä ulkomaalaisten aseman ja oikeuksien turvaamista, etnisen syrjimättömyyden periaatteen valvontaa sekä ihmiskauppaan liittyvää raportointia varten sisäasiainministeriön yhteydessä on vähemmistövaltuutettu.

Laki kotoutumisen edistämisestä 30.12.2010/1386	Lain tarkoituksena on tukea ja edistää kotoutumista ja maahanmuuttajan mahdollisuutta osallistua aktiivisesti suomalaisen yhteiskunnan toimintaan. Lisäksi lain tarkoituksena on edistää tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta sekä myönteistä vuorovaikutusta eri väestöryhmien kesken.
Lapsiasiavaltuutettu kannanotto 11.3.2010	Kannanotto yksin maahan tulevien turvapaikanhakijalasten vastaanoton kehittämisestä - Yksin maahan tulevaa turvapaikanhakijalasta on kohdeltava ensisijaisesti lapsena - Lastensuojelun asiantuntemusta vahvistettava turvapaikanhakijalasten vastaanotossa.
Lastensuojelulaki, 417/2007, osittain	Määrittelee mm. lapsiryhmän koon ja henkilökunnan määrän. Eri laki aloitteita vireillä mm. 24.6.2010 hallituksen esitys eduskunnalle: Lakiin ehdotetaan lisäksi useita täsmennyksiä liittyen muun muassa terveydenhuoltopalveluihin, ilman huoltajaa olevien alaikäisten majoittamiseen ja henkilörekistereihin.
Suomen perustuslaki (11.6.1999/731)	Yhdenvertaisuus, oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen, rikosoikeudellinen laillisuusperiaate, liikkumisvapaus jne.
Terveydenhuoltolaki 30.12.2010/1326	Lain tarkoituksena on vahvistaa perusterveydenhuoltoa, hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä sekä edistää terveystalouden saatuutta ja tehokasta tuottamista. Lailla halutaan myös varmistaa perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon tiivis yhteistyö ja asiakaskeskeisyys
Ulkomaalaislaki (301/2004)	Oikeus oikeusapuun, tulkin käyttöön. Lapsen edun ja kehityksen huomioon ottamista ulkomaalaislain nojalla tapahtuvassa päätöksenteossa.
1.8.2010 Muutos ulkomaalaislakiin	Muutoksia koskien iän selvittämistä, turvapaikanhakijan työnteko-oikeutta ja perheen yhdistämistä.
UNHCR- ja Save the Children -suositukset	Lasten oman kulttuurin, uskonnon ja kielen ylläpitoa sekä monikulttuurisen identiteetin kehittämistä.
Valtioneuvoston asetus kansalaisuudesta (799/2004) Valtioneuvoston asetus kansalaisuudesta annetun valtioneuvoston asetuksen muuttamisesta (1105/2007)	Suomen kansalaisuutta koskevan hakemuksen tai kansalaisuusilmoituksen vastaanottanut viranomainen tarkastaa hakijan henkilöllisyyden voimassa olevasta passista tai muusta luotettavasta henkilötodistuksesta
Valtioneuvoston asetus Maahanmuuttovirastosta (193/2002)	Maahanmuuttoviraston toimintaa johtaa, valvoo ja kehittää ylijohtaja. Ylijohtaja vastaa toiminnan tuloksellisuudesta ja tavoitteiden saavuttamisesta sekä raportoi näistä sisäasiainministeriölle. Ylijohtaja vahvistaa Maahanmuuttoviraston työjärjestyksen.

Yhdenvertaisuuslaki (21/2004)	lain tarkoituksena on edistää ja turvata yhdenvertaisuuden toteutumista sekä tehostaa syrjinnän kohteeksi joutuneen oikeussuojaa lain soveltamisalaan kuuluvissa syrjintätilanteissa.
YK:n Lasten oikeuksien yleissopimus	Kaikissa lasta koskevissa päätöksissä on ensisijaisesti huomioitava lasten etu. Lapsi, joka on vailla perheen turvaa, on oikeus valtion antamaan erityiseen suojeluun ja tukeen.

(Maahanmuuttovirasto/lainsäädäntö 2011 ; Finlex 2011.)

LIITE 3. Maahanmuuttoasiat Suomessa.

Maahanmuuttoasiat Suomessa	
Asia	Vastuuviranomainen
Maahanmuuttopoliittiset linjaukset, toiminnan painopisteet	Maahanmuutto- ja eurooppaministeri ohjaa maahanmuuttopolitiikkaa valtioneuvoston linjausten mukaisesti
Maahanmuuttohallinto- ja politiikka	Sisäasiainministeriö
Maahanmuuttolainsäädännön kehittäminen	Sisäasiainministeriö
Maahanmuuttoviraston tulosohtaus	Sisäasiainministeriö
Viisumi	Edustusto
Oleskelulupa, Suomen kansalaisen perheenjäsen	Poliisi
Oleskelulupa, Suomessa asuvan ulkomaalaisen perheenjäsen	Maahanmuuttovirasto
EU-kansalaisen ja häneen rinnastettavan oleskelulupa	Poliisi
Työntekijän oleskelulupa	Työvoimapolitiittinen harkinta: Työ- ja elinkeinotoimisto Muut edellytykset: Maahanmuuttovirasto
Elinkeinoharjoittajan oleskelulupa	Elinkeinoon kannattavuuden edellytykset: Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus Muut edellytykset: Maahanmuuttovirasto
Turvapaikka Oleskelulupa toissijaisen suojelun tai humanitaarisen suojelun perusteella	Puhuttelut ja päätös: Maahanmuuttovirasto Vastaanoton käytännön toiminnan ohjaus ja suunnittelu: Maahanmuuttovirasto Vastaanottokeskusten perustaminen ja lakkauttaminen: Sisäasiainministeriö Kiintiöpakolaisten ja myönteisen oleskeluluvan saaneiden turvapaikanhakijoiden kuntiin sijoittaminen: ELY-keskukset
Oleskelulupien jatkaminen	Poliisi, erityistapauksissa

	Maahanmuuttovirasto
Käännyttäminen	Rajatarkastusviranomainen, Poliisi, Maahanmuuttovirasto
Karkottaminen	Esitys: Poliisi, rajatarkastusviranomainen Päätös: Maahanmuuttovirasto Täytäntöönpano: Poliisi
Kansalaisuushakemus ja -ilmoitus	Maahanmuuttovirasto
Muutoksenhaku	Hallinto-oikeudet (turvapaikka-asiat Helsingin hallinto-oikeus) Korkein hallinto-oikeus
Kotouttaminen	Sisäasiainministeriö
Koulutus- ja kulttuuripalvelut	Opetusministeriö ja opetushallitus

(Sisäasiainministeriö/maahanmuutto-osasto, 2009.)

LIITE 4. Kysely nuorille.

KANSALAIK- JA ALUELÄHTÖINEN SOSIAALIALAN KÄYTÄNTÖJEN KEHITTÄMINEN 90 op

Opiskelen Sosionomi (YAMK) tutkintoa, jossa teemana on kansalais- ja aluelähtöinen sosiaalialan käytäntöjen kehittäminen. Teen opinnäytetyötä alaikäisten turvapaikanhakijoiden palveluista ja tuen tarpeesta, kun he siirtyvät tukiasunnoilta kuntaan myönteisen oleskeluluvan jälkeen.

Tutkimukseen osallistuneiden tulee ollut asunut kunnassa noin 6 kuukautta -1 vuosi. Olen saanut tutkimusluvan kaupungin sosiaalihoitajalta. Yhteystietosi sain maahanmuuttajatoimiston sosiaalityöntekijä Sirpa Nykäseltä.

Sinun nimeä ei käytetä tutkimuksessa. Tutkimuksen tavoitteena on, että alaikäisenä kuntaan siirtyneiden nuorten palvelut parantuisi ja kohdentuisi oikein. **Sinun palaute on tärkeä, koska sen perusteella voi kehittää palvelua.**

Kuntaan siirtyneiden alaikäisten myönteisen oleskeluluvan saaneiden nuorten
teemahaastattelurunko

Mitä kuuluu ?

1. TAUSTA

Ikä:

Milloin sait myönteisen oleskeluluvan? (Kuukausi ja vuosi)

Montako kuukautta tukiasunnoilta kuntaan muutto kesti kohdallasi? (Miksi luulet, että kesti kauan?)

Anna palautetta siirtymisvaiheesta (tukiasunnoilta kuntaan.)

Mitkä kaikki asiat vaikuttivat kohdallasi muuttamiseen ja muuton odottamiseen?
Saitko tarpeeksi tietoa?

Mikä oli hyvä?

Mikä oli huonosti?

2. ASUMINEN:

Miten asut tällä hetkellä?

A: yksin:

B: yhdessä jonkun muun oleskeluluvan saaneen nuoren kanssa,

C: jokin muu asumisjärjestely, mikä?

Oletko asunut koko ajan samassa asunnossa?

Jos vastasit ”EI”, niin kuinka monta kertaa olet muuttanut kunnassa asuessasi?

Oletko tyytyväinen asumiseesi ja asuntoosi?

Onko kunnassa asuminen vastannut odotuksiasi?

Mikä on hyvää?

Mikä on huonosti?

3. TALOUS:

Mihin käytät rahaa?

Riittääkö rahasi?

Saatko/tarvitsetko apua raha-asioittesi hoidossa?

Keneltä saat apua ja neuvoa raha-asioissa?

Tarvitsetko tulkkia asioidesi hoidossa?

4. VAPAA-AIKA

Mitä harrastuksia sinulla on/mitä teet vapaa-aikanasi?

Mitä haluaisit tehdä jos sinulla olisi mahdollisuus?

Onko sinulla ystäviä, joiden kanssa vietät aikaa ja käyt kylässä?

Minkä maalaisia ystävät ovat?

Onko sinulla Suomalaisia ystäviä joiden luona käyt kylässä tai he käyvät sinun luona?

Onko sinulla kotokaveria tai tukihenkilöä?

Luettele missä kaikkialla sinä olet asiakas? (Esimerkiksi. Kela, työvoimatoimisto, maahanmuuttajatoimisto, sosiaalitoimisto jne.)

Osallistutko vapaaehtoistoimintaan (Seurakunta, SPR tms.) toimintaan vapaa-aikanasi?

5. AMMATTI, KOULUTUSTAVOITTEET JA TULEVAISUUS:

Oletko käynyt koulua omassa maassasi ennen Suomeen tuloa? Kuinka kauan?

Kauanko olet opiskellut Suomen kieli?

Missä koulussa olet nyt? Mitä kurssia käyt ?

Onko Suomen kielen opetus hyvä?

Mikä on suunnitelmasi/ tavoitteesi opiskelun suhteen? Mihin tähtäät opiskelullasi?

Tarvitsetko apua koulunkäynnissäsi?

Mistä saat apua koulunkäyntiin?

Mitä työtä haluaisit tehdä?

Onko sinulla muuttosuunnitelmia?

Mitä toivot tulevaisuudeltasi?

Koetko, että pystyt vaikuttamaan tulevaisuuteesi?

Mitkä asiat ovat toimineet hyvin kunnassa (esimerkiksi: asumisessa, palveluissa, koulu jne.)

Mikä ei ole toiminut hyvin?

Mihin asioihin haluaisit apua tai tukea?

Oletko hakenut perheenyhdistämistä?

Jos olet hakenut perheenyhdistämistä kauanko haku on kestänyt?

Mitä tukea toivoisit enemmän, että kotoutuminen sujuisi paremmin?

Onko sinulla muuta mitä haluaisit kertoa kunnassa oloajastasi?

KIITOS VASTAUKSISTASI.

LIITE 5. Kysely Viranomaisille.

KANSALAIK- JA ALUELÄHTÖINEN SOSIAALIALAN KÄYTÄNTÖJEN KEHITTÄMINEN 90 op

Opiskelen Sosionomi (YAMK) tutkintoa, jossa teemana on kansalais- ja aluelähtöinen sosiaalialan käytäntöjen kehittäminen. Teen kehittämishanketta alaikäisten turvapaikanhakijoiden palveluista ja tuen tarpeesta, kun he ovat siirtyneet tukiasunnoilta kuntaan myönteisen oleskeluluvan jälkeen.

Kansalais- ja aluelähtöisellä kehittämisellä tarkoitetaan toimijoiden ja osallisten äänen sekä kokemusasiantuntijuuden hyödyntämistä kehittämistyössä yli alue- ja sektorirajojen.

Laajana tavoitteena koulutuksella ja hankkeella on, että asiakkaat saavat tarvitsemaansa palvelua. →Hyvinvointipalvelujen lisääminen, parantaminen ja uusien toimintamuotojen käynnistäminen. -> Empowerment!

Käytän raportissani 15-17 –vuotiaista termiä nuori.

Kysely myönteisen oleskeluluvan saaneen nuoren kuntaan siirtymisprosessista ja kotouttamispalveluista

1. TAUSTA:

Kuinka monta kuntaan siirtynyttä alaikäistä myönteisen oleskeluluvan saanutta nuorta sinulla on asiakkaana tällä hetkellä?

Montako kuntaan siirtynyttä alaikäistä myönteisen oleskeluluvan saanutta nuorta sinulla on ollut asiakkaana kaiken kaikkiaan?

Kuinka usein tapaat nuorta kuukaudessa kuntaan muuton jälkeen?

Mikä on roolisi ja toimenkuvasi nuorten elämässä kun he muuttavat kuntaan?

2. TUKIASUNNOILTA KUNTAAN

Kuinka pitkä on keskimääräinen tukiasunnoilta kuntaan siirtymisaika myönteisen oleskelulupapäätöksen jälkeen Rovaniemellä?

Mitkä kaikki osatekijät vaikuttavat nuorten kohdalla voivat vaikuttaa kuntaan siirtymisaikaan?

Mitä nuoret yleensä odottavat ja toivovat, kun odottavat muuttoa kuntaan? Ovatko odotukset olleet realistisia ja toteutettavissa?

Mikä toimii kuntaan siirtymisprosessissa?

Mitä pitäisi mielestäsi kehittää/tehdä toisin kuntaan siirtymisprosessissa?

3. ASUMINEN KUNNASSA:

Ovatko nuoret olleet tyytyväisiä asumiseensa?

Ovatko nuoret vaihtaneet asuntoa kunnassa asuessaan? Jos ovat vaihtaneet asuntoa, mitkä ovat yleensä olleet muuton taustalla olleet tekijät?

Mikä asumisessa on nuorten kohdalla toiminut hyvin?

Mitä kehitettävää nuorten asumisessa mielestäsi olisi?

Mitä on Rovaniemellä kuntaan muuttaneen nuorten *tuettu asuminen*? Onko tuettua asumista tarjolla? Mitä tukea se sisältää ja onko tuki ollut riittävää?

4. TALOUS

Miten nuoret käyttävät rahansa? Riittääkö raha?

Tarvitsevatko nuoret apua raha-asioidensa hoitamiseen? Mistä he saavat apua?

Saavatko nuoret tarvittaessa asiointi- tai tulkkausapua? Mistä he saavat tulkin?

5. VAPAA-AIKA

Onko nuorilla yleensä harrastuksia?

Onko nuorilla suomalaisia ystäviä?

Osallistuvatko nuoret yleensä vapaaehtoistoimintaan? (SPR tms.)

Onko nuorille yleensä tarjolla tukihenkilöä/kotokaveria?

6. KOULUTUS JA TULEVAISUUS

Missä nuoret pääsääntöisesti opiskelevat?

Mitä mieltä nuoret ovat yleensä opiskelustaan?

Mitkä ovat nuorten suunnitelmat/ tavoitteet opiskelun suhteen? Mihin nuoret tähtäävät opiskelullaan?

Tarvitsevatko nuoret apua koulunkäynnissä? Mistä nuoret saavat apua koulunkäyntiin?

Onko nuorilla yleensä muuttosuunnitelmia?

Mitä nuoret toivovat tulevaisuudeltaan? Kokevatko nuoret, että he pystyvät vaikuttamaan tulevaisuuteensa?

Mitä palveluita ja tukitoimia kuntaan muuttanut nuoret pääsääntöisesti saavat ja tarvitsevat kunnassa?

Koetko, että palvelut ovat tällä hetkellä nuorille riittäviä ja tukevat tarpeeksi nuoria?

Mitä palveluja ja tukitoimia nuoret mielestäsi tarvitsisivat lisää?

7. Anna vapaasti palautetta alaikäisten kuntaan muuttaneiden nuorten tämänhetkisistä kotouttamispalveluista ja tuesta yleensä: (mikä toimii, mikä ei toimi, mitä pitäisi tehdä toisin jne.) Minkälainen olisi palveluiltaan ja tuentarpeiltaan ”ideaali” palveluprosessi alaikäisten nuorten kotoutumisen tukemisessa?

KIITOS VASTAUKSISTA!

LIITE 6. Kysely edustajille.

**Kysely edustajille myönteisen oleskeluluvan saaneen nuoren kuntaan
siirtymisprosessista ja kotouttamispalveluista**

1. TAUSTA:

Kuinka monta kuntaan siirtynyttä alaikäistä myönteisen oleskeluluvan saanutta nuorta edustat tällä hetkellä?

Montako kuntaan siirtynyttä alaikäistä turvapaikanhakijaa sinulla on ollut edustettavana kaiken kaikkiaan?

Kuinka usein (keskimäärin) on ollut tarve tavata nuoria kuukaudessa kuntaan muuton jälkeen?

Mikä on edustajan rooli ja toimenkuva nuorten elämässä myönteisen oleskeluluvan jälkeen?

2. TUKIASUNNOILTA KUNTAAN

Kuinka pitkä on keskimääräinen tukiasunnoilta kuntaan siirtymisaika myönteisen oleskelulupapäätöksen jälkeen Rovaniemellä?

Mitkä kaikki osatekijät vaikuttavat nuorten kohdalla kuntaan siirtymisaikaan?

Mitä nuoret yleensä odottavat ja toivovat, kun odottavat muuttoa kuntaan? Ovatko odotukset olleet realistisia ja toteutettavissa?

Mikä toimii kuntaan siirtymisprosessissa?

Mitä pitäisi mielestäsi kehittää/tehdä toisin kuntaan siirtymisprosessissa?

3. ASUMINEN KUNNASSA:

Ovatko nuoret olleet tyytyväisiä asumiseensa?

Ovatko nuoret muuttaneet kunnassa asuessaan? Jos ovat muuttaneet, mitkä ovat yleensä olleet muuton taustalla olleet tekijät?

Mikä asumisessa on nuorten kohdalla toiminut hyvin?

Mitä kehitettävää nuorten asumisessa mielestäsi on?

Kuinka usein nuoret tapaavat sosiaalityöntekijäänsä kuukaudessa?

Mitä on Rovaniemellä kuntaan muuttaneen nuorten tuettu asuminen? Onko tuettua asumista tarjolla? Mitä tukea se sisältää ja onko tuki ollut riittävää?

4. TALOUS

Miten nuoret käyttävät rahansa? Riittääkö raha?

Tarvitsevatko nuoret apua raha-asoidensa hoitamiseen? Mistä he saavat apua?

Saavatko nuoret tarvittaessa asiointi- tai tulkkousapua? Mistä he saavat tulkin?

5. VAPAA-AIKA

Onko nuorilla yleensä harrastuksia?

Onko nuorilla suomalaisia ystäviä?

Osallistuvatko nuoret yleensä vapaaehtoistoimintaan? (SPR tms.)

Onko nuorilla tukihenkilöä/kotokaveria?

6. KOULUTUS JA TULEVAISUUS

Missä edustettavasi nuoret pääsääntöisesti opiskelevat?

Mitä mieltä nuoret ovat opiskelusta?

Mitkä ovat nuorten suunnitelmat/ tavoitteet opiskelun suhteen? Mihin nuoret tähtäävät opiskelullaan?

Tarvitsevatko nuoret apua koulunkäynnissä?

Mistä nuoret saavat apua koulunkäyntiin?

Onko kukaan edustettavasi muuttanut pois Rovaniemeltä?

Onko nuorilla yleensä muuttosuunnitelmia?

Mitä nuoret toivovat tulevaisuudeltaan? Kokevatko nuoret, että he pystyvät vaikuttamaan tulevaisuuteensa?

Kuinka moni edustettavistasi on hakenut perheenyhdistämistä?

Kauanko perheenyhdistämisprosessi keskimäärin voi kestää?

Mitä palveluita ja tukitoimia kuntaan muuttanut nuoret pääsääntöisesti saavat ja tarvitsevat kunnassa?

Koetko, että kunnan palvelut ovat tällä hetkellä nuorille riittäviä ja tukevat tarpeeksi nuoria?

Mitä palveluja ja tukitoimia nuoret mielestäsi tarvitsisivat lisää?

7. Anna vapaasti palautetta alaikäisten nuorten tämänhetkisistä kotouttamispalveluista ja tuesta yleensä: (mikä toimii, mikä ei toimi, mitä pitäisi tehdä toisin jne.) Minkälainen olisi palveluiltaan ja tuentarpeiltaan ”ideaali” palveluprosessi alaikäisten nuorten kotoutumisen tukemisessa?